

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI**

**ANKARA LİSELERİNDE SOSYOLOJİ DERSİ VEREN SOSYOLOJİ
ÖĞRETMENLERİNİN SOSYOLOJİ DERSLERİ İLE İLGİLİ
YAKLAŞIMLARI: ANKARA LİSELERİNDE SOSYOLOJİ ÖĞRETİMİNDE
KARŞILAŞILAN ÇOK BOYUTLU SORUNLAR**

MASTER TEZİ

**Hazırlayan
Nalan ALİCAN**

**Tez Danışmanı
Yrd.Doç. Dr. Erdinç YAZICI**

Ankara – 2007

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Nalan Alican'a ait "Ankara Liselerinde Sosyoloji Dersi Veren Sosyoloji Öğretmenlerinin Sosyoloji Dersleri İle İlgili Yaklaşımları: Ankara Liselerinde Sosyoloji Öğretiminde Karşılaşılan Çok Boyutlu Sorunlar" adlı çalışma jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Sosyoloji Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

(İmza)

Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

(İmza)

Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı (Danışman)

(İmza)

Başkan

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
ŞEKİL VE TABLOLAR LİSTESİ	iv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

PROBLEM DURUMU VE YÖNTEM

1. Araştırmanın Konusu	6
2. Problem Cümlesi.....	9
2. Araştırmanın Amacı	9
3. Araştırmanın Önemi.....	11
4. Araştırmanın Temel Kabulleri.....	12
5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	12
6. Tanımlar	13
7. Yöntem	14
7.1. Araştırma Modeli.....	15
7. 2. Evren ve Örneklem	15
7.3. Verilerin Toplanması	17
7.4. Verilerin Değerlendirilmesi	18
7.5. Verilerin Değerlendirilmesinde Kullanılan İstatistiksel Teknikler	19
8. Konu İle İlgili Yapılan Araştırmalar	24

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

BİR KURUMSAL YAPI OLARAK EĞİTİM, SOSYOLOJİ EĞİTİMİ VE ÖĞRETMEN

2.1. Kurumsal Bir Yapı Olarak Eğitim ve Sosyoloji Eğitimi	31
2.1.1.Eğitim Olgusuna Genel Bir Bakış	31
2.1.2. Kurumsal Bir Yapı Olarak Eğitim.....	33
2.1.3. Eğitimin Pedagojik Anlamı ve Sosyoloji Öğretimi	34
2.1.4.Sosyoloji Öğretiminin Gözettiği Amaç	36
2.2. Bir Olgu Olarak Öğretmenlik ve Sosyoloji Öğretmenliği	38
2.2.1. Bir Olgu Olarak Öğretmenlik	38
2.2.2. Sosyoloji Öğretmenliği	42
2.2.3.Öğretmenliğin Sosyolojik Anlamı ve Sosyoloji Öğretmenliğinin Sosyolojisi	45
2.3. Türkiye’de Eğitim, Toplum ve Devlet	47
2.4. Türk Eğitim Sisteminde Sosyoloji Öğretimi	57
2.4.1. Sosyoloji Programının Kısa Tarihi	57
2.4.2. Sosyoloji Ders Kitapları	60
2.4.3. Türk Eğitim Sisteminde Sosyoloji Öğretmeni	62

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ANKARA'DA ORTA ÖĞRETİM KURUMLARINDA SOSYOLOJİ
ÖĞRETMENLİĞİ VE SOSYOLOJİ DERSİNE YAKLAŞIM
ARAŞTIRMASI
BULGULAR VE YORUMLAR

3. Anket Sonucunda Ulaşılan Sayısal Veriler	65
3.1. Anket Uygulanan ve Örneklemde Yer Alan Öğretmenlerle İlgili Kişisel Bilgiler	65
3.2. Programla İlgili Görüşler	67
3.3. Sosyoloji Dersi ile İlgili Görüşler	79
3.4. İzlenen Ders Kitapları ve Kaynaklarla İlgili Görüşler	82
3.5. Öğretimde Karşılaşılan Problemlerin Kaynağı İle İlgili Görüşler	84
 Sonuç	 98
 KAYNAKÇA	 111
EKLER	
Ek-1. Öğretmen Anket Örneği	115
Ek-2. Öğretmen Görüşme Örneği	119
 ÖZET	 123
ABSTRACT	124

ŞEKİL VE TABLOLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil Devletin güçleri ve Eğitim İle Olan İlişkileri.....	49
Tablo 1. Örneklemede yer alan okullar ve öğretmenler	16
Tablo 2. Bağımsızlık Testi İçin Çapraz Tablo.....	20
Tablo 3. Cinsiyetlere göre dağılım.....	66
Tablo 4. Hizmet süreleri.....	66
Tablo 5. Mezuniyet alanları.....	66
Tablo 6. Öğrenim durumları.....	67
Tablo 7.Yürütülen sosyoloji programının amaçlarının öğrencilerin bu alanla ilgili ihtiyaçlarını sağlamada yeterli olup olmaması ile ilgili görüşler	67
Tablo 8. Sosyoloji dersinin halen yürütülen programın amaçlarının toplumun beklenti ve ihtiyaçları ile uyuşup uyuşmadığı ile ilgili görüşler	69
Tablo 9. Sosyoloji programının içeriği ile öğrencilerin toplumsal sorunlara ilgi göstermelerini ve bu sorunlara çözüm önerileri getirmelerini sağlamaya elverişli olup olmamalarıyla ilgili görüşler	71
Tablo 10.Sosyoloji programının içeriği öğrencilerin birer yurttaş olarak top- lumun ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına bilinçli olarak kat- kıda bulunabilmelerini sağlayıp sağlamadığına ilişkin görüşler.....	73

Tablo 11.Sosyoloji dersinin programının içerik yönünden yeterli olup olmadığına ilişkin görüşler	74
Tablo 12.Sosyoloji programının aktüel konularla yeteri kadar desteklenip desteklenmediğine ilişkin görüşler	76
Tablo 13. Şu anda yürütülen sosyoloji programının çağdaş bir sosyoloji eğitiminin sağlanması için uygun olup olmadığına ilişkin görüşler.....	77
Tablo 14. Yürütülen sosyoloji programı ile öğrencilerin ihtiyaç duydukları sosyoloji bilgisini kazanıp kazanmadıklarına ilişkin görüşler	78
Tablo 15.Sosyoloji dersinin orta öğretim kademesinde mutlaka okutulmasına dair görüşler	80
Tablo 16.Sosyoloji dersinin 4 yıl olan Orta öğretim kurumlarında zorunlu olmasına dair görüşler	81
Tablo 17.Sosyoloji öğretiminde genellikle aşağıdaki yollardan hangisinin izlendiğine dair görüşler	82
Tablo 18. İzlenen ders kitabının yeterli olup olmadığına dair görüşler	83
Tablo 19. İzlenen ders kitabının yazarı.....	84
Tablo 20.Sosyoloji öğretiminde bir eksiklik varsa bunun en çok neden kaynaklandığına dair görüşler.....	85
Tablo 21.Sosyoloji öğretiminin yeterince verimli olmamasının kaynağına dair görüşler.....	85

GİRİŞ

Günümüzde yaşamımızın belirleyicisi olan bilimin kaynağı, sürekli olarak değişen doğa, toplumsal yaşam ve tüm evrendir. Bundan dolayı da bilim statik değil değişen bir faaliyettir, eğitim de toplumsal bir kurum olarak geçmişte olduğundan çok daha yoğun bir biçimde gündemdeki yerini korumakta, bir sistem içerisinde nasıl olması gerektiği ile ilgili çeşitli çalışmalara konu olmaktadır. Geleceğin şekillenmesinde etkili olan eğitim, toplumun örgütlenmesinde ve işleyişinde yetiştirdiği insan kaynağı ile aynı zamanda yönlendirici olan bir kurumdur.

Eğitim, hem toplumun benimsediği ve ihtiyaç duyduğu insan gücünün yetiştirilmesiyle toplumun devamlılığını sağlamakta hem de bireyin bedenî, zihnî ve duygusal gelişiminin sağlanması, toplumun yenileştirilmesi ve değerlerin geliştirilmesi yoluyla geleceğin teminatı olacak bireylerin yetiştirilmesini amaçlamaktadır. Eğitim aracılığıyla ideal toplum ve ideal insan oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Eğitim çalışmalarının bir mekân içinde uzmanlarca verilmesi okul sistemini ortaya çıkarmış, bu sistemde en etkili rolü ise bireyin tutum ve davranış değişmesinde uğraş veren öğretmen almıştır.

Öğretmen etkinlikleri eğitimin amacına göre biçim alır. Öğretim basamakları eğitimin amaçlarını aşamalarla gerçekleştirir. Bu amaçlar okulların öğretim programlarında gösterilmiştir. Her okulda, sürdürülen eğitimin genel özelliğine ve derslerin de içeriğine uygun olarak birtakım farklılıklar görülmektedir.

Eğitim belli bir amaca yönelik değişme ve gelişme ile gerçekleşebilir. Millî Eğitim Temel Kanunu'nda Türk millî eğitiminin genel amaçları, toplumun üyelerinde bulunması istenen nitelikler belirtilmiştir. Örneğin; “ Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünce gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren,

topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı ve verimli kişiler olarak yetişmek;...” bunlar arasında sıralanabilir.

Eğitimin amacını gerçekleştirebilmek için daha önce de söz edilen öğretim programlarından yararlanmak gerekir. Bu programların hazırlanmasında da öğrenci, toplum, bilim ve teknik alanındaki gelişmeler, devletin ideal ve istekleri gibi konular etkili olmaktadır.

Programların öğretmenlere planlama ve öğretim etkinlikleri konusunda sağladığı destek kadar esneklik de önemlidir. Hiçbir program kâğıt üzerinde olduğu gibi aynen öğrenciye aktarılamaz. Program gerek öğretmenin gerek öğrencilerin gerekse çevrenin özelliklerinden dolayı birtakım değişikliklere uğrar ve bu şekliyle öğrenciye ulaşır. Bu özellikleri de en iyi algılayabilecek ve bunları etkili öğretim amacıyla işe koşabilecek kişi olan **öğretmen**, öğretim sürecinin en önemli belirleyicilerinden biridir. Alan bilgisinin yanı sıra öğretmenlerin bu alan bilgisine yönelik konuların ne şekilde öğretilebileceğine dair ilke, kural ve yöntemler hakkında bilgi sahibi olmaları gerekmektedir.

Eğitimin devletle ilişkisi ele alındığında eğitim, bir yandan siyasi, ideolojik ve ekonomik davranışların kazanılmasına aracılık ederken diğer taraftan devlete güç sağlayan ekonomik, siyasi ve ideolojik değişkenler arasında bir iletişim aracı görevi görmekte ve karşılıklı olarak siyasi ideolojik ve ekonomik çevreden etkilenmekte ve onları etkilemektedir. Eğitim sistemi de devlete güç sağlayan bu alt sistemlerin en etkililerinden biridir. Dolayısıyla devlet, eğitimin sürdürülmesinde ve işlevsel kılınmasında etkili olan önemli bir unsurdur. Bunun başarılı olması bu iki ögenin yani devlet ve eğitimin etkileşim, uyum ve dayanışma içinde olmasına bağlıdır. Bu durum hem kalıcılığı hem de değişim ve dönüşümü de mümkün kılar.

Eğitimin başarısı büyük ölçüde o topluma özgü olması ile sağlanacaktır. Bunun için de eğitim, sosyolojinin araştırma ve incelemelerinden yararlanmak durumundadır. Ayrıca eğitimin; toplumun eğitimden bekledikleri, çocuğun aile ve sosyal çevresi, okulun bir topluluk

olarak düzenlenmesi gibi meselelerinde sosyolojinin çalışma alanına girdiği düşünüldüğünde bir sosyoloji öğretmenin de toplumsal değerlerin bilincinde ve onları üreten, bunları genç kuşaklar aracılığıyla aktaran kişi olduğu söylenebilir.

Sosyoloji dersi ile toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel sorunlarını bilen bireylere ve bu sorunların giderilmesinde kendine özgü çözüm önerileri geliştirmelerine olanak sağlayan gerekli bilgi ve becerilerinin kazandırılması amaçlanmaktadır. Toplumsal yaşamın dinamiklerini kavrayarak, önyargı ve dogmalardan uzak, toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına gerçekçi bir biçimde katkı sağlamak için gerekli bilgi ve düşünme becerilerinin önemli bir bölümünün bireylere sosyoloji öğretimiyle kazandırılması beklenmektedir.

Sosyoloji dersi öğretmeninden de öğrencinin okula, çevresine uyumunda elindeki materyalleri, aldığı eğitimi, kişilik özellikleri ve öğretmen formasyonunu da bir araya getirerek bunları gerçekleştirmeye çalışması beklenir. Toplumun ahlak, gelenek – görenek ve görgü kurallarını bilen bilimsel bakış açısına sahip kişiler olarak öğrencilerin topluma uyumuna katkıda bulunurlar.

Hâlihazırda liselerde (genel, meslek vb.) uygulanan Sosyoloji Dersi Öğretim Programının bu işlevleri yerine getirip getirmediği ile ilgili çok fazla çalışma bulunmamaktadır. Bu konudaki çalışmaların artması problemlerin tespit edilerek çözüm önerilerinin geliştirilmesinde katkı sağlayacaktır. Bu da uygulamada olan Sosyoloji Dersi Öğretim Programının değerlendirilmesi için çalışmaların yapılmasını gerekli kılmaktadır.

Günümüzde bilim ve teknolojinin gelişmesi toplumun siyaset, aile, ekonomi, din, eğitim gibi kurumlarını etkilemektedir. Bu kurumlarda meydana gelen değişiklikler toplumu ve kurumlarını ele alan sosyoloji bilimini ve böylece Ortaöğretimdeki Sosyoloji dersini de etkilemekte ve bu dersin programının geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Bu çalışma ortaöğretimde uygulanan “Sosyoloji Dersi Öğretim Programı” üzerinedir. Öğretmenlerin, sosyoloji dersi öğretim programının amaçları, öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılaması, içeriği, problemleri gibi konulardaki görüşleri anket formu ve görüşme yoluyla alınmıştır. Bu görüşlere dayalı olarak Sosyoloji Dersi Öğretim Programının değerlendirmesi yapılmaya çalışılmıştır. Böylece Sosyoloji Dersi Öğretim Programı’nın yeniden yapılandırılmasının gereği ortaya koyularak bu yönde yapılacak çalışmalara katkı sağlamak ve Sosyoloji Dersi Öğretim Programı’nın yeniden düzenlenmesi için birikim elde etmek amaçlanmaktadır.

Araştırma ile ilgili olarak Ankara merkez ilçelerindeki okullarda görev yapan ve sosyoloji dersine giren 109 felsefe grubu öğretmeniyle görüşülmüştür. Alan araştırması niteliğindeki bu çalışmada betimsel yaklaşım benimsenmiştir. Belli hipotezlerin test edilmesinden çok bazı ilişkilerin önerilmesi söz konusudur. Araştırma amaçları da sorular biçiminde verilmiştir. Belirli hipotezlerin sınanması amaçlanmadığı için de daha çok sorunlar ve bu sorunların önem derecelerinin belirlenmesi için çaba harcanmıştır. Ayrıca anketin sınırlılıklarını bir ölçüde olsa önleyebilmek için anketi cevaplayanların ayrıca kendi görüşlerini de belirtmeleri istenmiştir. Anket çalışmasının yanı sıra 22 öğretmen ile görüşme yapılmıştır.

Birinci bölümde araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıkları, temel kabulleri, tanımlar, taranan konuyla ilgili kaynaklar belirtilmiştir. Bu bölümde araştırma modeli, evren ve örneklem, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin çözümlenmesinde yararlanılan teknikler açıklanmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümünde “ Bir Kurumsal Yapı Olarak Eğitim, Sosyoloji Eğitimi ve Öğretmen” başlığı altında eğitim olgusuna genel bir bakış ve kurum olarak eğitim ele alındıktan sonra, bir olgu olarak öğretmenlik ve sosyoloji öğretmenliği ele alınmış, sosyoloji programı ve dersinin tarihçesi ve son sosyoloji programının özellikleri üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde ise uygulanan anketlerin sonucunda ulaşılan bulgular tablolarla gösterilmiştir. Araştırmada elde edilen sayısal veriler; öğretmenlerle ilgili kişisel bilgiler, programla ilgili görüşler, sosyoloji dersi ile ilgili görüşler, izlenen ders kitapları ve kaynaklarla ilgili görüşler biçiminde alt gruplara ayrılarak değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Son bölümde ise öğretmenlerin sosyoloji dersi öğretim programının; amaçları, öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılaması, içeriği, sosyoloji dersi öğretiminin gerekliliği, problemleri ile ilgili görüşleri ile ulaşılan sonuçlara yer verilmiştir. Kısaca özetlenecek olursa anket bulgularına göre öğretmenler sorunlara rağmen programı belirli düzeyde, kısmen yeterli bulmaktadırlar. Görüşme bulgularına göre büyük bir çoğunlukla programın yeterli olmadığını kuramsal, teorik ve kapsamlı olduğunu ve güncellenmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Öğretmenler, Türkiye ve dünyayı ilgilendiren sosyal konuların ele alınmasına imkân sağlayan, tartışma ve araştırmaya fırsat veren bir programa ihtiyaç duyulduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca gerek anket gerekse görüşme sonuçlarına göre öğretmenler sosyoloji dersinin mutlaka lisede okutulması gereken bir ders olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenlere göre bu ders, öğrencilerin kendilerini ve yaşadıkları toplumun yapısını, değişimini, gelişimini tanımlarını sağlayacak ve böylece yaşadıkları toplumu ve dünyayı eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmelerine ve toplumsal bir bilinç oluşturarak duyarlı bireyler olmalarına yardımcı olacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

PROBLEM DURUMU VE YÖNTEM

1. Araştırmanın Konusu

Eğitim, bireyin yaşadığı toplumda pratik değeri olan yetenek, yönelim ve diğer davranış biçimlerini edindiği, süreçler toplamıdır; kişinin, toplumsal yeteneklerinin ve üst düzeyde kişisel gelişmesinin sağlanması için seçkin ve kontrollü bir çevreyi ve okul etkinliklerini içine alan bir süreçtir (Varış,1998:17).

Margaret Mead, eğitimi toplumsallaşma ile eş anlamlı kullanmaktadır. Ona göre eğitim “insan yavrusunun belli bir toplumun tam üyeliğine dönüştürülmesi yolu toplumsal bir süreçtir” buna benzer bir tanım P.H. Phenix tarafından yapılmıştır ona göre eğitim “ insanların, diğer insanların gelişimlerini kasıtlı olarak yönlendirme sürecidir. Toplumla birey arasındaki sürekli bir ilişkiler bütünüdür. Bu ilişkiler içinde birey hem öğreten hem de öğrenen durumundadır. Böyle bir öğrenme, toplumsallaşma sürecidir. Birey etrafındakilerin davranışlarından öğrenir ve kendi yorumunun ifadesi olan davranışları ile de onlara tepkide bulunur, onları etkilemeye çalışır (Aydın,1998:15-16).

Eğitimin üstlendiği iki önemli görevi vardır. Bunlardan biri davranış oluşturma diğeri ise davranış değiştirme ve geliştirmedir. Hem davranış oluşturma hem de davranış değiştirme bir süreç içinde ve belli prensipler çerçevesinde belli amaç ve hedefe yönelik yapılır. Bu hedefi tayin eden formel (resmî), informal (resmî olmayan) normlardır. İnsan doğumu ile ilk önce informal normlarla sosyalleşme sürecine girer ve bu normlara uygun davranış oluşturmaya başlar. Informel normlar (örf, âdet, gelenek, töre, ahlak, din kuralları) aynı zamanda toplumun manevi kültürünü meydana getirirler. Informel kurallar maddî yaptırım gücü elde ettiklerinde formel hale dönüşür. Bu nedenle formel hukuk kurallarının temelinde informal toplum kuralları bulunur. Bu, şu demektir zihniyet ve şahsiyet oluşturmada formel ve informal kurallar birlikte çalışırlar (Arslantürk,1997:56-57).

Davranış oluşturma ve geliştirme gibi görevleri yerine getirmede kalıcı etkiye sahip toplumsal kurumlardan biri olan aile sayesinde birey ihtiyaç duyduğu ilk bilgi ve becerileri kazanır. Bilim ve teknik ilerledikçe yeni mesleklere ihtiyaç duyulmasıyla ise yaşam ile birey arasında bir köprü görevi gören okullar açılır. Bu okullarda binlerce yılda insanlığın kazandığı bilgilerin genç kuşaklara aktarılmasını sağlayan birer eğitim yuvası haline gelir. Böylece birey, okulun ve öğretmenliğin kılavuzluğu ile gereksiz zaman ve enerji harcamamış olur. Eğitimde bilgi dâhil, tesadüfi ve kasıtlı kazandırılan tecrübeler üzerinde durulmaktadır. Eğitimin okulda planlı ve programlı yürütülen kısmını ise öğretim oluşturmaktadır. Okullarda eğitim öğretim programları ve ders programları aracılığıyla gerçekleştirilir.

Öğretim programının hazırlanmasını etkileyen konular; öğrenci, toplum, bilim ve teknik alanındaki gelişmeler, devletin ideal ve istekleri olarak sıralanabilir. Öğrencinin ilgi ve ihtiyaçları, toplumun değerleri, yaşam biçimi, bilim ve teknik alanındaki gelişmeler, anayasada yer alan maddeler ve devletin ideal ve istekleri doğrultusunda eğitim programları hazırlanır.

Programlar öğrencide beklenen planlı değişikliği elde edebilmek için uygulanacak öğretim metotlarını ve amaca ne oranda ulaşıldığını ölçmek için kullanılan ölçme araçlarını ve değerlendirme kıstaslarını içine alır ve ne, niçin, ne zaman, ne ile gibi sorularla temellenirler. Ne sorusuna verilen cevapla hem toplumun ihtiyaçlarına hem de konu alanının gereklerine cevap verilmiş olur. Niçin sorusuna verilen cevap bizi eğitim felsefesine ve yapacaklarımızın gerekçesine götürür. Nasıl sorusunun cevabı bizi eğitim psikolojisinin bulgularına, metot ve tekniklere götürür. Ne zaman sorusu öğretim zamanına hangi yaşta, yılın hangi aylarında haftasında gününde saatinde öğretimin verimli olacağına götürür. Kim sorusu bireysel temeli, düşündüklerimizin kimin için olduğuna ne ile sorusu da maddî imkânlarla, programın ekonomik temeline götürür.

Millî Eğitim Temel Kanunu'nda Türk Millî Eğitiminin genel amaçları toplumun üyelerinde bulunması istenen nitelikler belirtilmiştir. Öğretmen

etkinlikleri eğitimin amacına göre biçim alır. Öğretim basamaklarında eğitim bu amaçları aşamalarla gerçekleştirilir.

1739 sayılı Türk Millî Eğitim Temel Kanunu'nun genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini;

Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğe bağlı; Türk Milletinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünce gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.

Orta öğretim kurumları sosyoloji dersi öğretim programında, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifadesini bulan ortaöğretimin amaç ve ilkeleriyle "sosyoloji" dersinin amaçları arasında paralellik sağlanması ve bireyin bu amaçları gerçekleştirebilmesi, sosyal çevre ile sağlıklı ilişkiler kurarak toplumsal yaşama uyum sağlayabilmesi, yurttaşlık haklarını bilerek görev ve sorumluluklarını etkili bir biçimde yerine getirebilmesi ancak çağdaş yaşamın gerekli kıldığı demokratik tutum ve davranışları kazanmış olmasıyla sağlanacaktır. Bu sözü edilen davranışların bir bölümü sosyoloji dersinde kazandırılmaya çalışılmaktadır. Sosyoloji dersi ile bireylerin toplumun

ekonomik, sosyal ve kültürel sorunlarını bilen ve bu sorunların giderilmesinde kendine özgü çözüm önerileri geliştirmelerine olanak sağlayan gerekli bilgi ve becerilerinin kazandırılması amaçlanmaktadır. Toplumsal yaşamın dinamiklerini kavrayarak, önyargı ve doğmalardan uzak, toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına gerçekçi bir biçimde katkı sağlamak için gerekli bilgi ve düşünme becerilerinin önemli bir bölümünün bireylere sosyoloji öğretimiyle kazandırılması beklenmektedir. Hali hazırda okutulan Sosyoloji Dersi Öğretim Programı'nın bu işlevleri yerine getirip getirmediği ise bilinmemektedir. Bu da uygulamada olan Sosyoloji Dersi Öğretim Programı'nın değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Uygulamada olan programın etkililiğinin ise belirlenerek daha etkili duruma getirilmesi için durum ile ilgili sorunların tespit edilmesi ve ortaya konulması gerekmektedir.

2. Problem Cümlesi

Ankara ili merkez ilçelerinde yer alan devlet liselerinde görev yapan sosyoloji dersi öğretmenlerinin sosyoloji programına ilişkin görüşleri nelerdir?

3. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı sosyoloji dersi öğretmenlerinin programa ilişkin düşüncelerini ortaya koymaktır. Bu düşünceler doğrultusunda programda yer alan eksiklikleri saptamak ve sosyoloji programının yeniden yapılandırılmasına katkı sağlamak amacıyla çalışma yapılmıştır. Bu amaca ulaşmak için aşağıda yer alan alt amaçlar doğrultusunda araştırma problemine cevap aranmaya çalışılacaktır. Bu araştırmanın amacı kurumlarında okutulan sosyoloji dersi ve bu dersin programına ilişkin sosyoloji dersi öğretmenlerinin algılamalarını tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda tezin alt amaçları şu şekilde belirlenmiştir:

A)Kişisel bilgileriyle ilgili olarak;

Cinsiyet faktörüne bağlı olarak öğretmenlerin sosyoloji programıyla ilişkin algılamaları nasıldır?

Hizmet süresine göre öğretmenlerin sosyoloji programıyla ilgili algılamaları nasıldır?

Öğrenim durumuna göre öğretmenlerin sosyoloji programıyla ilgili algılamaları nasıldır?

Mezuniyet alanına göre öğretmenlerin sosyoloji programıyla ilgili algılamaları nasıldır?

Mezun olunan üniversite/yüksekokula göre öğretmenlerin sosyoloji programıyla ilgili algılamaları nasıldır?

Mezun olunan kente göre öğretmenlerin sosyoloji programıyla ilgili algılamaları nasıldır?

B) Öğretmenlerin programla ilgili görüşleri açısından bakıldığında;

Öğretmenlerin, sosyoloji programının amaçlarının öğrencilerin bu alanla ilgili ihtiyaçlarını sağlamada yeterli olup olmadığı ile ilgili algılamaları nasıldır? Nasıl değerlendirmektedirler?

Öğretmenler, sosyoloji dersinin hâlen yürütülen programının amaçlarının toplumun beklenti ve ihtiyaçları ile uyuşup uyuşmadığı ile ilgili neler düşünmektedirler?

Öğretmenler, sosyoloji programının içeriği, öğrencilerin toplumsal sorunlara ilgi göstermelerini ve bu sorunlara çözüm önerileri geliştirmelerini sağlamaya elverişli olup olmaması ile ilgili olarak neler düşünmektedirler?

Öğretmenlerin, sosyoloji programının içeriği, öğrencilerin birer yurttaş olarak toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına bilinçli olarak katkıda bulunabilmelerini sağlaması ile ilgili olarak algılamaları nasıldır? Neler düşünmektedirler?

Öğretmenlerin sosyoloji dersinin programının içerik yönünden yeterli olup olmaması ile ilgili olarak algılamaları nasıldır? Neler düşünmektedirler?

Öğretmenlerin, sosyoloji programının aktüel konularla yeteri kadar desteklenip desteklenmediği ile ilgili algılamaları nasıldır? Neler düşünmektedirler?

Öğretmenlerin, şu anda yürütülen sosyoloji programının çağdaş bir sosyoloji eğitiminin sağlanması için uygun olup olmadığı ile ilgili olarak algılamaları nasıldır? Neler düşünmektedirler?

Öğretmenlerin, yürütülen sosyoloji programı ile öğrenciler ihtiyaç duyulan sosyoloji bilgisini kazanıp kazanmadıkları ile ilgili algılamaları nasıldır? Neler düşünmektedirler?

Öğretmenlerin, sosyoloji dersi orta eğitim kademesinde mutlaka okutulması gereken bir ders olup olmadığı ile ilgili algılamaları nasıldır? Neler düşünmektedirler?

Öğretmenlerin, sosyoloji dersi orta öğretim kurumlarında zorunlu olup olmaması ile ilgili olarak algılamaları nasıldır? Neler düşünmektedirler?

Öğretmenlerin, sosyoloji öğretiminde genellikle izledikleri yollar nelerdir?

Öğretmenlerin, izledikleri ders kitabı (biçimsel yapı, bilgilerin yeterliliği, anlatım özellikleri, öğrenme etkinlikleri vb. açılardan)ının yeterli olup olmadığı ile ilgili algılamaları nasıldır? Neler düşünmektedirler?

Öğretmenlerin, sizce sosyoloji öğretimindeki eksikliğin kaynaklandığıyla ve sosyoloji öğretiminin verimli olmasıyla ilgili algılamaları nelerdir?

4. Araştırmanın Önemi

1.Orta öğretimde okutulan sosyoloji dersi programının öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda problemleri ortaya konacaktır.

2.Uygulayıcıların fikirlerinin alınması programların uygulanma gerçekliğini artırarak daha nesnel ve uygulanabilir olmasını sağlayacaktır.

3.Ortaöğretimde sosyoloji dersi öğretiminin niteliklerinin tespit edilerek problemlerinin ortaya konduğu ve çözüm önerilerinin getirildiği bir çalışmanın Türk Millî Eğitimine önemli katkılarının olacağı düşünülmektedir.

3. Toplumun geleceğini oluşturan gençliğin sosyoloji eğitimi alması, bu eğitimin nitelikli bir biçimde olması önemlidir.

4. Bunun gerçekleşebilmesi içinde bu konudaki problemlerin tespit edilerek çözüm yollarının ortaya konulması bu konuda önemli bir adım olacaktır.

5. Araştırmanın Temel Kabulleri

Bu araştırmanın dayandığı temel kabuller şunlardır:

1.Sosyoloji Dersi, orta öğretim çağındaki öğrencilerin insan iradesiyle ortaya çıkan olayları anlama, kavrama ve ortaya çıkan sorunlar için çözüm yolları arama ve bulmalarında gerekli davranışları kazanmalarında ve öğrencilerin topluma uyumlarının sağlanmasında önemlidir.

2.Araştırmanın örnekleme seçilen öğretmenler nitelikleri ve görüşleri yönünden Türkiye'deki diğer liselerde görev yapan öğretmenlere göre anlamlı bir farklılık göstermezler.

3.Araştırmanın anket soruları öğretmenler tarafından içtenlikle ve tarafsız biçimde cevaplanmıştır.

4.Öğretmenler için hazırlanan değerlendirme anketi geçerli ve güvenilir bir ankettir.

5.Araştırmada kullanılan örneklem araştırma evrenini temsil etmektedir.

6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları şöyle sıralanabilir:

1.Öğretmenlerin Sosyoloji Dersi Öğretimine ilişkin algılamalarını ölçmeyi amaçlayan bu çalışma Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı ortaöğretim okullarında görevli öğretmenlerle sınırlıdır.

2. Araştırma 2005-2006 öğretim yılında Ankara ili merkez ilçelerinde sosyoloji öğretimi yapan öğretmenlerden elde edilen verilerle sınırlıdır.

3. Araştırma bulguları öğretmen görüşlerini belirlemek üzere geliştirilen anket ve görüşme sorularına verilen yanıtlarla sınırlıdır.

4. Anket sorularına verilen cevaplar ankete katılan öğretmenlerin algılamaları ile sınırlıdır.

7. Tanımlar

Tezin konusu ortaöğretimde sosyoloji eğitiminin sorunlarının belirlenmesi olduğuna göre biz de bu bölümde bu konudaki çeşitli kavramları tanımlayacağız.

Eğitim en genel anlamıyla “bireylerde kasıtlı ve istendik davranış değişiklikleri oluşturma süreci” olarak tanımlanabilir (Fidan ve Erden, 1994). Eğitim, toplumsal yaşam için çok önemli olduğundan planlı, amaçlı ve bütüncül bir şekilde yürütülmek durumundadır. Bu da eğitim programlarını ve eğitimde program geliştirme etkinliklerini gündeme getirmektedir.

Eğitim programı, okulda bütün öğretim ve eğitim çalışmalarını düzenleyen bir programdır. Bunun içine bütün ders içi ve ders dışı çalışmalar girer. Ders dışı çalışmaların kapsamı da bir hayli geniştir. Çeşitli kurslar, öğrenci kolları çalışmaları, okulun kendi personelleri ve çevre insanları ile yapacağı veli vb. toplantılar, sağlık, rehberlik gibi programlar bunun içine girer. Öğretim Programından daha geniştir (Büyükkaragöz, 1990:38).

Öğretim Programı, en belirgin özelliği belli bir öğretim basmağındaki çeşitli sınıf ve derslerde okutulacak konuların, sınıflara göre ayarlanma biçimi ve her dersin haftada kaçar saat okutulacağını gösteren bir kılavuzdur. Öğretim programında önemli olan konu veya konulardır. Aynı zamanda okulun amaç, araç ve ilkelerini belirten yazılı kaynaklardır (Büyükkaragöz, 1990:37).

Ders Programı, bir disiplinin (dersin) amaç, muhteva (konu), öğrenme-öğretme süreçleri ve değerlendirmesinden oluşan programdır.

Ortaöğretim kurumu, Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı liseler.

Sosyoloji Dersi Programı (11.Sınıf), Ders Geçme ve Kredili Sistemine göre dönemler esas alınarak hazırlanan ve halen Sınıf Geçme Sisteminde uygulanmakta olan bu program, 2455 ve 2470 sayılı Tebliğler Dersindeki açıklamalar doğrultusunda sınıflar esas alınarak düzenlenmiş olup uygulama bu doğrultuda yapılmaktadır (Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 27.4.1998/64 sayılı kararı).

Lise, Anadolu, Yabancıdil Ağırlıklı Liselerin Sosyal Bilimler alanının 11. Sınıfında: Alan dersi, diğer alanlar ile Fen Lisesi ve A.G.S. Lisesinin 11. Sınıfında: Alan Seçmeli Ders olarak okutulmaktadır. Sosyoloji Dersi Öğretim Programı, Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği uygulayan okullarda bir yıl 3 saat uygulanmak üzere hazırlanmıştır.

Öğrenme-öğretme durumları programın can alıcı boyutunu oluşturur. Bu aşamada istendik davranış değişikliklerinin nasıl, hangi strateji ve yöntemlerle oluşturulacağı belirlenir. Bu boyutta öğrenci, çevre ve öğretim ortamının özellikleri dikkatle incelenerek gerekli yöntem ve teknikler işe koşulur.

Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı ilk ve orta dereceli okullarda eğitim-öğretim hizmetini yürütmekle görevli kişi.

Öğrenme, kişinin çevresiyle etkileşimi sonucu kendisinde oluşan kalıcı izli davranış değişimleridir.

Öğretme, eğitimciler, davranış değişmesinin ancak öğrenme yaşantıları sonucu gerçekleşebileceğini savunmakta ve öğretmeyi de herhangi bir öğrenmeyi kılavuzlama veya sağlama faaliyeti olarak tanımlamaktadırlar. Ertürk'e göre, "öğretim bir öğretmeler, öğrenmeye dönük faaliyetler manzumesi" veya kurumsallaşmış "öğretme"ler topluluğudur.

Öğretim, öğrenme ve öğretme faaliyetlerinin bileşkesidir, bir nevi öğretme olayıdır. Öğretimde öğretme birinci plandadır. Bir amaca varmak için planlı, gayeli ve metotlu olarak yapılan bir öğretme faaliyeti vardır. Başarılı bir öğretim kendiliğinden başarılı bir eğitimi de getirir bir ölçüde.

8. Yöntem

Alan araştırması niteliğindeki bu çalışmada betimsel yaklaşım benimsenmiştir. Belli hipotezlerin test edilmesinden çok bazı ilişkilerin önerilmesi söz konusudur. Araştırma amaçları da sorular biçiminde verilmiştir. Belirli hipotezlerin sınanması yerine daha çok sorunlar ve bu sorunların önem derecelerinin belirlenmesi için çaba harcanacaktır. Ayrıca anketin sınırlılıklarını bir ölçüde de olsa giderebilmek için anketi cevaplayanların ayrıca kendi görüşlerini de belirtmeleri istenecektir.

Bu bölümde araştırma modeli, evren ve örneklem, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin çözümlenmesinde yararlanılan teknikler açıklanmıştır.

8.1. Araştırma Modeli

Araştırmada ortaöğretimde uygulanan Sosyoloji Dersi Öğretim Programının bu dersin öğretimini yapan öğretmenlerin görüşlerine dayalı olarak değerlendirme yapılmaktadır. Alan araştırması niteliğindeki bu çalışmada tarama modelleri benimsenmiştir. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne kendi koşulları içinde ve olduğu biçimde tanımlanmaya çalışılır. Tarama modellerinde amaçların ifade edilişi genellikle soru cümleleri ile olur (Karasar,2002:77). Bu araştırmanın amaçları da sorular biçiminde verilmiştir. Araştırmada Felsefe grubu öğretmenlerinin sosyoloji dersi öğretim programının amaçları, bu alanla ilgili öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılaması, içeriği, öğretmenlerin sosyoloji dersi öğretiminin gerekliliği, problemleri ile ilgili görüşleri temel alınarak durum betimlenmeye çalışılmıştır.

8.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni 2005-2006 öğretim yılında Ankara ili sınırları içindeki merkez ilçelerde görev yapan felsefe grubu öğretmenlerinden oluşmaktadır. Araştırma evrenindeki bütün öğretmenlerle görüşerek veri toplanmasının güçlüğü dolayısıyla evrenden onu temsil edecek şekilde uygun yöntemle örneklem alma yoluna gidilmiştir. Bu çerçevede Ankara merkez

ilçelerinde Millî Eğitim Bakanlığına bağlı liselerde görev yapan görev yapan 109 Felsefe grubu öğretmeni evreni temsil eden örneklemini oluşturmuştur.

Tablo 1. Örnekleme yer alan okullar ve öğretmenler

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Bahçelievler Anadolu Lisesi	1	,9	,9	,9
İncirli Lisesi	6	5,5	5,5	6,4
Hatipoğlu Lisesi	1	,9	,9	7,3
Çankaya Cumhuriyet Lisesi	7	6,4	6,4	13,8
Ankara Cumhuriyet Lisesi	2	1,8	1,8	15,6
Elmadağ Lisesi	1	,9	,9	16,5
Batıkent Mobil Lisesi	5	4,6	4,6	21,1
Yenimahalle Tic.Mer. Lisesi	1	,9	,9	22,0
Ankara Fen Lisesi	1	,9	,9	22,9
Kurtuluş Lisesi	5	4,6	4,6	27,5
Keçiören Lisesi	2	1,8	1,8	29,4
Kalaba Anadolu Lisesi	6	5,5	5,5	34,9
Tevfik İleri İm.Hat. Lisesi	4	3,7	3,7	38,5
Ticaret Meslek Lisesi	1	,9	,9	39,4
Uluğbey Lisesi	2	1,8	1,8	41,3
Gülveren Lisesi	3	2,8	2,8	44,0
Abidinpaşa Sağlık Meslek Lisesi	1	,9	,9	45,0
Gölbaşı İm.Hat. Lisesi	1	,9	,9	45,9
Kılıçarslan Lisesi	3	2,8	2,8	48,6
Nevzat Ayaz Anadolu Mes. Lisesi	4	3,7	3,7	52,3
İncesu Lisesi	1	,9	,9	53,2
Fatih S.M. Lisesi	4	3,7	3,7	56,9
Rauf Denктаş Lisesi	2	1,8	1,8	58,7
Kalaba Anadolu Kız M.L.	3	2,8	2,8	61,5
Yabancı Lisesi	3	2,8	2,8	64,2
Dikmen Lisesi	3	2,8	2,8	67,0
Hacı Ömer Tarman Lisesi	2	1,8	1,8	68,8
Ömer Seyfettin Lisesi	3	2,8	2,8	71,6
A.Güzel Sanatlar Lisesi	1	,9	,9	72,5
Sokullu Mehmet Paşa Lisesi	5	4,6	4,6	77,1
Kanuni Lisesi	7	6,4	6,4	83,5
Kırami-Refia Alemdaroğlu Lisesi	2	1,8	1,8	85,3
Gazi Çiftliği Lisesi	2	1,8	1,8	87,2
Alparslan Lisesi	2	1,8	1,8	89,0
Mimar Sinan Lisesi	3	2,8	2,8	91,7
Mimar Kemal Lisesi	2	1,8	1,8	93,6
Atatürk Anadolu Lisesi	1	,9	,9	94,5
Keçiören Anadolu Tek.End. Lisesi	2	1,8	1,8	96,3
Esenevler Anadolu Lisesi	1	,9	,9	97,2
Tuzluca Yır Lisesi	3	2,8	2,8	100,0
Toplam	109	100,0	100,0	

Tablo 1’de görüldüğü gibi araştırmanın örneklemine giren öğretmen sayısı 109’dur.

8.3. Verilerin Toplanması

Araştırmada ortaöğretimde uygulanan Sosyoloji Dersi Öğretim Programının bu dersin öğretimini yapan öğretmenlerin görüşlerine dayalı olarak değerlendirme yapılabilmesi için araştırmacı tarafından anket hazırlanmıştır. Anketlerin hazırlanması amacıyla alanla ilgili çeşitli kaynaklar taranmıştır. Bunların yanı sıra sosyal bilimlerle ilgili çeşitli araştırmalar gözden geçirilmiştir. Bunların sonucunda hazırlanan taslak anket ile ilgili danışman öğretim üyesinin görüş ve önerileri çerçevesinde anket hazır hale getirilmiştir. Bunun yanı sıra alanında çalışan doktora ve yüksek lisans çalışmalarında bulunmuş bazı öğretmenlerin görüşlerine de başvurulmuştur.

Uygulanan anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Felsefe Grubu öğretmenlerini tanımaya yönelik çalışılan okul tipi, cinsiyet, öğrenim durumu, mezuniyet alanı, mezun olunan fakülte ve mezun olunan kent ile ilgili beş sorudan oluşmaktadır.

İkinci bölüm ise öğretmenlerin sosyoloji dersi öğretim programının amaçları, bu alanla ilgili öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılaması, içeriği, öğretmenlerin sosyoloji dersi öğretiminin gerekliliği, problemleri ile ilgili görüşlerini belirlemeye yönelik on beş sorudan oluşmaktadır. Bu sorulardan üç tanesi açık uçlu olarak hazırlanmıştır. Öncelikle hazırlanan anketin uygulanabilmesi için G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü aracılığıyla Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon biriminden gerekli izin alınmış. Hazırlanan anketler yeterli sayıda çoğaltıldıktan sonra uygulanmıştır. Anketlerin uygulanması ve toplanması 2005-2006 öğretim yılında Kasım-Mayıs ayları arasında gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra 20 sorudan oluşan görüşme formu hazırlanarak 22 öğretmenle görüşülmüş bunlara ait değerlendirmelere de çalışmada yer verilmiştir.

8.4. Verilerin Değerlendirilmesi

Bu çalışma, ortaöğretimde uygulanan Sosyoloji Dersi Öğretim Programı hakkında sözkonusu dersi yürüten öğretmenlerin görüşlerine dayalı olarak değerlendirme yapılabilmesi için ve öğretmenlerin ders programıyla ilgili görüş ve tutumlarını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Felsefe Grubu öğretmenlerinin Sosyoloji Dersi Öğretim Programı hakkındaki görüşlerinin farklı boyutlarını ortaya koymak amacıyla, tasarlanan anket formunun soruların bazıları sınıflayıcı ölçekte, bazıları ise Likert ölçeği tipinde sıralayıcı ölçekte kesikli değişkenler şeklinde ölçme aracı olarak düzenlenmiştir.

Öncelikle ortaöğretimde uygulanan Sosyoloji Dersi Öğretim Programı hakkında sözkonusu dersi yürüten öğretmenlerin görüşlerini muhtelif boyutlarıyla ölçmeyi sağlayacak mümkün olan tüm soruları içeren bir anket formu hazırlanmış ve örneklem üzerinde uygulanmıştır. Anket formlarıyla elde edilen bilgiler bilgisayarda SPSS istatistiksel paket programı kullanılarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Elde edilen anketler deneklerin sorulara verdikleri cevapların doğruluğu ve yeterliliği açısından gözden geçirilmiş ve sadece uygun görülen 109 anket değerlendirilmeye alınmıştır. Daha sonra veri dosyası SPSS istatistiksel paket programında açılıp, araştırma verilerinin istatistiksel değerlendirilmesinde karşılaştırılan sorulara ait frekans dağılım tabloları, Sosyoloji Dersi Öğretim Programı hakkında öğretmenlerin görüşlerinin belirlenmesi açısından Likert ölçeğini oluşturan 11 sorunun her birisinin cinsiyet, yaş, mezuniyet alanı gibi sorularla ilişkilerini belirlemek amacıyla çapraz tablolar oluşturulmuştur. Ayrıca 11 adet 5 dereceli Likert ölçeği sorularının toplamından oluşan her deneğe ait öğretmenlerin tutum puanları hesaplanmıştır.

Öğretmenlerin sosyoloji dersi programı ile ilgili tutumlarını belirlemek amacıyla tutum puanları üzerinde cinsiyet, hizmet süresi, öğretmenlik mesleğinde hizmet süresi, öğrenim durumu, mezuniyet alanı gibi faktörlerin etkileri t testi ve tek yönlü varyans analizi istatistiksel teknikler kullanılarak belirlenmiştir.

Çapraz tablolarda soruların ilişkilerini belirlemek amacıyla χ^2 (khi-kare) testi kullanılmıştır ve her tablonun altında ilgili istatistiksel değerler verilmiştir. χ^2 testinin çapraz tablolarda kullanılabilmesi için tablodaki hücrelerin en çok %20'sinde beklenen frekans 5'den küçük olabilir. Daha çok hücrede bu varsayım gerçekleşmezse bu durumda satırlardaki sorunun veya sütunlardaki sorunun uygun seçenekleri bilgi kaybına neden olmayacak şekilde birleştirilir ve yeni tabloda tekrar χ^2 testi yapılır. Şayet hala bu varsayım gerçekleşmezse bu durumda Olabilirlik testi uygulanır. Araştırmada değerlendirmeye alınan tablolarına büyük çoğunluğunda yukarıda belirtilen varsayım gerçekleşmiştir. Bundan dolayı araştırmada kabul edilen birinci tip hata payı olan %1 ve %5 hemen hemen değişmeyip sabit kalacağından sonuçlara güven düzeyi yüksek kabul edilebilir.

Araştırmada bazı sorular için oluşturulan çapraz tablolar sorular arası ilişkiyi görsel olarak gösterebilmek amacıyla grafikler halinde düzenlenmiştir.

8.5. Verilerin Değerlendirilmesinde Kullanılan İstatistiksel

Teknikler

Anket formunda yer alan soruların (değişkenler) bazıları sınıflama düzeyinde ölçülmüştür. Bu ölçme düzeyi ile ifade edilen değişkenler nitel değerler (kadın-erkek gibi) almaktadırlar. Eğer iki değişken arasında ilişki yoksa, bu iki değişkenin bağımsız olduğu söylenebilir. Sınıflama ya da sıralama ölçme düzeyinde gözlemlenmiş iki değişken arasındaki ilişki Ki-kare (χ^2) bağımsızlık testi ile araştırılabilir.

χ^2 bağımsızlık testinde çapraz tablonun oluşturulması önemli bir yer tutar. Bu tablonun oluşturulmasında öncelikle değişkenlerin kaç farklı değer alabileceği saptanır. Birinci değişken(X_1) düzeyleri (değerleri) 1,2,...,c ve ikinci değişkenin(X_2) düzeyleri de 1,2,...,r tane olsun. Bu durumda çapraz tablo aşağıdaki gibi olacaktır.

Tablo 2. Bağımsızlık Testi İçin Çapraz Tablo.

X2\X1	1	2	j	c	Toplam
1	n11	n12	n1j	n1c	N1.
2	n21	n22	n2j	n2c	N2.
.					
.					
i	ni1	ni2	nij	nic	ni.
.					
.					
r	nr1	nr2	nrj	nrc	nr.
Toplam	n.1	n.2	n.j	n.c	n

Çapraz tablodaki değerlerin tanımları aşağıdadır.

n_{ij} : X1 değişkeninin j. ve X2 değişkeninin de i. düzeyindeki örnek birimlerinin sayısı.

$n_{.j}$: X1 değişkeninin j. düzeyindeki örnek birimlerinin sayısı.

$n_{i.}$: X2 değişkeninin i. düzeyindeki örnek birimlerinin sayısı.

χ^2 bağımsızlık testi, gözlenen ve beklenen frekanslar arasındaki farka dayalı bir testtir. Yukarıdaki tabloda n_{ij} değerleri gözlenen frekanslara karşılık gelecektir. Gözlenen frekans G_{ij} notasyonu ile gösterilirse $G_{ij}=n_{ij}$ olduğu açıktır. B_{ij} : i. satır ve j. sütundaki beklenen frekansı göstermek üzere aşağıdaki gibi hesaplanır.

$$B_{ij} = (n_{.j} n_{i.})/n$$

Test işleminde öncelikle hipotezlerin yazılması gerekir.

H_0 : Değişkenler bağımsızdır.

H_1 : Değişkenler bağımsız değildir.

H_0 hipotezi doğru iken test istatistiği aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır.

$$\chi^2_h = \sum_{j=1}^c \sum_{i=1}^r \left[\frac{(G_{ij} - B_{ij})^2}{B_{ij}} \right]$$

Bu istatistik, serbestlik derecesi $(c-1)(r-1)$ olan χ^2 dağılımına sahiptir. Yukarıda tanımlanan χ^2 hesap değeri, araştırmacı tarafından önceden belirlenen I. tip hata payı(α)'na karşılık gelen χ^2 tablo değeri ile karşılaştırılarak, H_0 hipotezinin ret veya kabulü yönünde bir karar verilebilir.

$$\chi_h^2 >_{1-\alpha} \chi_{(c-1)(r-1)}^2 \text{ ise } H_0 \text{ reddedilebilir}$$

$$\chi_h^2 \leq_{1-\alpha} \chi_{(c-1)(r-1)}^2 \text{ ise } H_0 \text{ reddedilemez}$$

Yukarıda ana hatları ile verilen test işlemi daha farklı bir yaklaşımla da yapılabilir. Olasılık değeri (p-değeri) yaklaşımı olarak adlandırılan bu yöntemde H_0 hipotezinin testi şu şekilde yapılmaktadır. p değeri, herhangi bir istatistiğin, bir örnekte hesaplanan değerine eşit yada H_1 hipotezine uygun olarak daha uç değerler alma olasılığıdır. p değeri hesaplandığı zaman, bu değer α 'dan daha küçük ise H_0 hipotezi reddedilebilir. Böylece, “değişkenler arasında ilişki vardır” şeklinde bir sonuca ulaşılmış olur. χ^2 bağımsızlık testinde p değeri aşağıdaki formül kullanılarak hesaplanabilir.

$$p \text{ değeri} = \Pr(\chi^2 \geq \chi_h^2)$$

Yapılan test işlemi sonucunda H_0 hipotezi reddedilmiş , diğer bir ifadeyle “değişkenler arasında ilişki vardır” bulgusu elde edilmiş ise “bu ilişkinin derecesi nedir” sorusunun cevaplandırılması gerekebilir. Böylece, karşılaştırılan iki değişken arasındaki ilişkinin zayıf ya da kuvvetli olduğu belirlenebilir.

Bu çalışmada aralarında ilişki bulunan değişkenler için ölçme düzeyi de dikkate alınarak aşağıdaki ilişki katsayıları hesaplanıp yorumlanmıştır.

$$1) \text{ Kramer } v \text{ katsayısı : } v = \sqrt{\frac{\chi_h^2}{n[\min(c-1) \text{ ya da } (r-1)]}}$$

Kramer'in v katsayısının tanım aralığı $0 \leq v \leq 1$ olup yorumu aşağıdaki gibidir.

$v=0$ ise değişkenler arasında ilişki yoktur.

$v=1$ ise değişkenler arasında tam ilişki vardır.

Böylece sifıra yakın değerler için ilişki zayıf 1'e yakın değerler için de ilişki kuvvetlidir yorumu yapılabilir.

$$2) \text{ Goodman } \lambda \text{ ölçütü: } \lambda = \frac{\sum_{j=1}^r f_j - F_m}{N - F_m}$$

$\sum f_j$: Bağımsız değişkenin düzeylerinde gözlenen en yüksek frekansların toplamı

F_m : Bağımlı değişkenin mod frekans değeri

N : Toplam birim sayısı

Bu ölçütü kullanabilmek için değişkenlerden hangisinin bağımlı hangisinin bağımsız değişken olduğunun araştırmacı tarafından tespit edilmesi gerekir. Bu ölçü, bağımlı değişken tahmin edilirken ortaya çıkacak hata miktarının bağımsız değişken tarafından ne kadarının azaltılabileceğini gösterir. λ sıfır ile 1 arasında değişen değerler alır. Bu değer 1'e yakın olması iki değişken arasındaki ilişkinin kuvvetli olduğunu ifade eder.

Bazı durumlarda hangi değişkenin bağımlı hangisinin bağımsız olduğuna karar vermek zordur. Bu durumda simetrik λ ölçütü kullanılır.

$$\lambda = \frac{\sum_{j=1}^r f_j + \sum_{i=1}^c f_i - (F_{sa} + F_{su})}{2N - (F_{sa} + F_{su})}$$

$\sum f_j$: Satır değişkeninin düzeyleri için en yüksek frekansların toplamı

$\sum f_i$: Sütun değişkeninin düzeyleri için en yüksek frekansların toplamı

F_{sa} : Satır değişkeni mod frekans değeri

F_{su} : Sütun değişkeni mod frekans değeri

3) Kruskal γ ölçütü:
$$\gamma = \frac{U - T}{U + T}$$

U : Çapraz tablodaki her bir hücredeki frekansın sağında ve altında kalan frekansların toplamı ile çarpılması sonucu elde edilen değerlerin toplamıdır.

T : Çapraz tablodaki her bir hücredeki frekansın solunda ve altında kalan frekansların toplamı ile çarpılması sonucu elde edilen değerlerin toplamıdır.

Kruskal'ın γ katsayısının tanım aralığı $-1 \leq \gamma \leq 1$ olup, negatif değer ters yönlü pozitif değer aynı yönde ilişkiyi gösterir. -1 ve 1'e yakınsama ilişkinin kuvvetli olduğuna işaret eder.

4) Olağanlık katsayısı (Contingency coefficient): Eşit sayıda düzeyi olan iki değişken arasındaki ilişkiyi ölçmede kullanılır. Tanım aralığı 0-1 kapalı aralıktır. Bu katsayının 1'e yakın değerleri ilişkinin kuvvetli olduğu anlamına gelir.

5) Belirsizlik katsayısı: Bağımlı ve bağımsız değişkenin belirlenmesinden sonra bağımlı değişkendeki belirsizliğin ne kadarının bağımsız değişken bilgisi kullanılarak azaltıldığını ölçer. Bu katsayı 0-1 kapalı aralığında değerler alır. Katsayının sıfır olması tamamen belirsizliği, 1 olması ise tam belirliliği ifade eder.

Öğretmenlerin sosyoloji dersi programı ile ilgili tutumlarını belirlemek amacıyla tutum puanları üzerinde çalıştığı okul tipi, cinsiyet, öğrenim durumu, mezuniyet alanı, fakülte tipi ve mezun olunan kentin anlamlı etki yapıp yapmadığını belirlemek amacıyla bağımsız gruplar ve eşit varyanslara dayalı t testi kullanılmıştır. Ortalamaları karşılaştırılan iki grubun her birisinde denek sayılarının dengeli olduğu tespit edilmiş ve bunun gerçekleşmemesinden testin güven düzeyinin olumsuz etkilenmediği gözlenmiştir.

Öğretmen tutumları üzerinde hizmet süresi, mezun olunan üniversite, sosyoloji öğretiminde izlenen yol, izlenilen ders kitabı, sosyoloji öğretimindeki eksikliğin kaynağı ve öğretmenlerin sosyoloji öğretiminde yeterince verimli olmama nedenlerinin anlamlı etki yapıp yapmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Öncelikle tutum puanları üzerinde varyans analizinin en önemli varsayımlarından olan normallik ve varyansların homojenliği kontrolleri yapılmıştır. Ele alınan tüm faktörler bakımından bu varsayımların gerçekleştiği görülmüştür. Bu varsayımlar gerçekleşmezse varyans analizinin güven düzeyi yada I.hata yapma olasılığı olumsuz etkilenir ve bunun sonucunda analiz sonucunda varılan kararlar yanıltıcı, sapmalı olur.

Varyansların homojenliği kontrolü Levene testi ile yapılmış ve her faktör için tablo halinde belirtilmiştir. Varyans analizine göre grup ortalamaları arasında anlamlı farklılıklar bulunan faktörlerde sözkonusu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Tukey ve Duncan testleri kullanılarak Çoklu Grup Karşılaştırmaları yapılmıştır. Tutum puanlarının ortalamaları karşılaştırılan iki grubun her birisinde denek sayılarının dengeli olduğu tespit edilmiş ve bunun gerçekleşmemesinden testin güven düzeyinin olumsuz etkilenmediği gözlenmiştir.

9. Konu İle İlgili Yapılan Araştırmalar

1. Taha, YALAR,Lise Sosyoloji Dersi Öğretim Programının Değerlendirilmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, A.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2001.

Tezin amacı Sosyoloji dersi öğretim programının bu dersin öğretimini yapan öğretmenler ve bu dersi alan öğrencilerin görüşleriyle değerlendirilmesidir.

Tez çalışması 1999-2000 öğretim yılında, Eskişehir’de, 45 Felsefe Grubu Öğretmeni ile 500 lise öğrencisi üzerinde, tarama modeliyle gerçekleştirilmiş iki anket hazırlanmış, anketlerden biricisi öğretmenlerin programların öğeleriyle ilgili görüşleri, ikinci ankette ise öğrencilerin ders ve öğretimiyle ilgili görüşleri alınmak üzere hazırlanmış ve uygulanmıştır.

Tez çalışmasında Lise Sosyoloji Öğretim Programı, liselerde Sosyoloji dersinin öğretimini yapan Felsefe grubu öğretmenlerinin programın amaç içerik, öğrenme-öğretme süreçleri ve değerlendirme öğelerine ilişkin görüşleri ile Sosyoloji dersini alan lise öğrencilerinin dersin öğretimine ilişkin görüşleri temel alınarak betimlenip değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Araştırmada evren 1999-2000 öğretim yılında Eskişehir ili sınırları içindeki liselerde Felsefe Grubu öğretmenleri (51 Felsefe grubu öğretmeni) ile Sosyoloji dersini almakta olan lise öğrencileri (592 öğrenci) öğretmenlerin görev yaptığı ve sosyoloji okuttuğu liselerin her birinden bir sınıf öğrenci olarak belirlenmiş.

Amaçlarla ilgili sonuçlar şöyle özetlenebilir; öğretmenler genellikle Sosyoloji Programının amaçlarının öğrencilerin alanla ilgili gereksinmelerini karşılamada yeterli olduğunu ama programın amaçlarının toplumun beklenti ve gereksinmelerine yeterince uygun olmadığını, gerçekleştirilebilir bir nitelik taşımadığını düşünmektedir.

İçerik açısından bakıldığında; öğretmenler genellikle Sosyoloji programının içeriğinin tüm amaçları kapsadığını ve içerikte yer alan bilgilerin sunulduğu sırasının öğrenme-öğretme ilkelerine uygun olduğunu oysa içeriğin öğrencilerin ilgisini çeken ve onların kullanmasına elverişli olan bilgileri yeterince kapsamadığını düşünmektedir.

Anketin uygulanması sonucu elde edilen bulgulara genel olarak bakıldığında; öğrencilerin yarısının Sosyoloji dersini önemli bir ders olarak gördükleri, bu dersi sevdikleri ve şimdiye kadar işlenen konuların birçoğunu hatırladıkları görülmektedir.

2. H. Ömer Beydoğan'a ait "Lise Sosyoloji Müfredat Programlarının Değerlendirilmesi " Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1988.

Literatür taramaya yönelik bir çalışmadır. "Sosyoloji Bilimine Genel Olarak Bakış" bölümünde sosyal realiteyi anlamaya onun problemlerini çözmeye ve yeni bir içtimai yapı düzenlemeye yönelen toplumsal düşünce adını alan insan düşüncesi kadar eski olan bu bilimin tarihi süreci üzerinde durulmaktadır.

Birçok ülkede ortaöğretim düzeyinde yer almayan sosyolojinin Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte lise müfredat programlarında kısmi değişikliklerle günümüze kadar yer alması ve tarihçesi üzerinde durulmuştur. Tezin yapıldığı yıl olan 1988 yılına kadar programların beş kez ele alındığı, taslak hazırlama ve bir öncekinin benzeri şeklinde olduğu, muhtevaların belli dönemlerle bazı sosyoloji ekollerinin etkisi altında tek yönlü olduğu, belirlenen amaçlara ne derece ulaşılabileceğine yönelik herhangi bir araştırmaya

dayanmaksızın oluşturulan komisyonlarda konu alanı uzmanlarınca merkezde hazırlanarak ülke geneline uygulamaya konulduğu belirtilmektedir.

Amaçların gözlenebilir ya da ölçülebilir kritik davranışlarını belirleme yolunda bir çalışma olmadığı, programların hazırlanması ve uygulanmasında bazı politik uygulamalara yer verildiği ve Sosyoloji bilimindeki gelişmeleri sosyal hayata uygulamaktan çok, ahlâki milli ve kültürel alanlarda kişilerin yetiştirilmesinin geliştirildiği belirtilmektedir. Ayrıca çalışmada programların tamamında amaçları gerçekleştirme, amaçların amaca yönelik davranışlarını belirlemede, muhtevayı zenginleştirme, yöntemleri seçme, araç-gereç temini gibi temel unsurları öğretmenin yapması istenerek uygun davranışları kazandırmaya yönelik ağırlığın öğretmene bırakıldığı belirtilmektedir.

3. Beyhan Zabun'un hazırladığı “Türkiye’de Ortaöğretimde Sosyoloji Öğretimi” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002.

İlk bölümde problem durumu, amaç, konu ile ilgili yapılan araştırmalar, önem, yöntem ve tanımlar üzerinde durulmuş, sonraki bölümlerde sosyolojinin bir bilim olarak dünyada ve Türkiye’de tarihi gelişimi daha sonraki bölümlerde Türkiye’de sosyoloji eğitiminin program, muhteva, ders kitapları açısından nasıl olduğu ve nasıl olması gerektiğine dair öneriler ve sosyoloji öğretiminde uygulanması gereken yöntemler üzerinde durulmuştur.

Batı kökenli bir bilim olan sosyolojinin 20. Yüzyıldan itibaren gerek yükseköğretimde gerekse ortaöğretim programlarında yer almaya başladığı, Sosyoloji dersi lise programlarına 1924 yılında “İçtimaiyat” adıyla girdiği, o günden bugüne sosyoloji dersinin programlarda “filozofi-içtimaiyat”, “filozofi-içtimaiyat-mantık”, “felsefe grubu” adı altında tek başına ya da diğer derslerle birlikte yer aldığı belirlenmiştir.

Sosyoloji dersinin lise programlarında yer aldığı günden beri farklı okul türlerinin programlarında zorunlu veya seçmeli olarak yer aldığı, dersin kredisi, eğitim sistemindeki değişikliklere, okul türüne ve okutulduğu şubelere göre farklılık göstermiştir. Ders başlangıcından bu güne genel liselerin,

öğretmen okullarının, köy enstitülerinin, sosyal bilimler ağırlıklı meslek (Güzel Sanatlar, İletişim vb.) liselerinin programlarında yer almıştır. Ancak ortaöğretim sınıf geçme sistemlerinde yapılan değişikliklere göre dersin kredisi farklılık göstermiştir. Örneğin, ders geçme ve kredi sisteminde genel liselerde 3'er saatlik 2 dönemlik bağımsız dersler şeklinde yer alırken, sınıf geçme sisteminde yıllık 2 saatlik ders olarak yer almıştır. Yıllara göre uygulanan sosyoloji öğretim programlarının içerikleri özde benzer olmakla birlikte bazı konularda önemli farklılıklar gösterdiği üzerinde durulmuştur. Başlangıçtan bugüne uygulanan bütün programların muhtevası kuramsal ağırlıklı olduğu, toplumsal konuların genel olarak teorik düzeyde ele alındığı ve günlük yaşamdaki karşılıklara ve örneklerle yeterince yer verilmediği belirtilmiştir. Halen uygulanmakta olan programın içeriğinin hedef kitlenin yani lise üçüncü sınıf öğrencilerinin seviyelerine uygun olduğu ancak bireysel farklılıklar, sınıf geçme sisteminden kaynaklanan, öğrencilerin bilgi alt yapısı eksikliği gibi bazı sorunların bu noktada ortaya çıktığı ve eğer öğrenci lise üçüncü sınıftan önceki öğrenim aşamalarında gerekli alt yapıyı edinmediyse sosyoloji dersini anlamakta zorlandığı ortaya konmaktadır.

4. Mine Tan “Orta Öğretim Kurumlarında Sosyal Bilimler Öğretimi ve Sorunları.” Editör: O. Nuri Poyrazoğlu. Ankara Türk Eğitim Derneği, 1987.

Mine Tan'ın “Ortaöğretim Kurumlarında Sosyoloji Öğretimi” adlı çalışmasında 1924-1987 yılları arasında ortaöğretimdeki sosyoloji öğretiminin gelişimi ele alınmıştır. Sosyoloji dersinin programındaki ve ders kitapları ile ilgili geçirdiği aşamalar incelenmiştir. Sosyolojinin içtimaiyat adıyla 1924 Lise programında nasıl ele alındığı anlatılmış. 1924 ve 1935 yıllarında hazırlanan Sosyoloji Dersi Öğretim Programının karşılaştırılması yapılmıştır. Tan'a göre 1935 programıyla beraber gençler toplumsal olgular üzerine düşünmekle kalmayıp bu konularda tutum takınmaları da sağlanmıştır. 1935 yılı programında ulusal egemenlik, cumhuriyetçilik ve laiklik ilkelerine ayrıntılı bir biçimde yer verilmiştir. 1942 yılı programının dili sadeleştirilmiş programa yeni bir düzen verilmiş ve her konunun sonuna Atatürk devrimlerinin ilgili bir

ilkesine yer verilmiştir. 1952 de program yenilenmiş. 1976 yılındaki programda ise Atatürk ilke ve inkılaplarına değinilmemiştir. 1986 yılı Sosyoloji Dersi Öğretim Programında ise Atatürkçü düşüncenin özellikleri ders konuları olarak düzenlenmiştir. Çalışmada belirtildiğine göre 1924-1986 yılları arasında gerek fen gerekse edebiyat kollarında sosyoloji dersine ayrılan süre iki saattir. Bildiriye göre sosyoloji dersinin amacı öğrencilerin toplumsal olaylara bilimsel gözle bakabilmeleri ve toplumsal bakış açısı kazanabilmelerinin sağlanmasıdır.

5. Ali YILDIRIM, “Lise Düzeyindeki Sosyal Bilimler Ders Programlarının Öğretim Sürecine Katkısı” Eğitim ve Bilim. 21, 104:48-64, Nisan 1997.

Araştırmada sosyal bilimler alanındaki ders programlarının öğretim sürecine katkısı çeşitli yönlerden ele alınmıştır. Araştırma yedi coğrafi bölgede yer alan 33 ildeki 60 genel lise ve 21 Anadolu Lisesi olmak üzere toplam 81 ilde yapılmıştır. 102’si Felsefe Grubu öğretmeni olmak üzere 346 öğretmenle görüşülmüştür.

Araştırmaya göre; “Sosyoloji Dersi Öğretim Programının planlama ve öğretim etkinlikleri konusunda öğretmenlere katkısı” ile ilgili olarak, programın işlenecek konuları belirleme, konuların işleniş sırasına karar verme ve yıllık, ünite ve günlük plan hazırlama konularında öğretmenlere orta düzeyin üzerinde yardımcı olduğu belirlenmiştir. Yıldırım’a göre gerek sosyoloji gerekse öteki sosyal bilimler programları, aralarında kimi farklılıklar olmakla birlikte, genelde planlama etkinlikleri konusunda öğretmenlerin programlardan yeterli katkıyı alamadıkları ortaya çıkmıştır.”Sosyoloji Dersi Öğretim Programının, planlama ve öğretim etkinlikleri konusunda öğretmenlere sağladığı esneklik” ile ilgili olarak işlenecek konuları belirleme, konuların işleniş sırasına karar verme, yıllık, ünite ve/veya günlük plan hazırlama konularında öğretmenlere sağlanan esneklik orta düzeyin altında bulunmuştur.

“Sosyoloji dersi Öğretim Programında çeşitli amaçlara verilen önem” ile ilgili olarak dersle ilgili bilgileri öğrenme konusundaki amaçlara orta düzeyin üzerinde önem verildiği belirlenmiştir. Düşünme becerilerini geliştirme, alana karşı olumlu tutum geliştirme ve sosyal becerileri geliştirme konularında orta düzeyde olduğu bulunmuştur. Çalışma ve araştırma becerilerini geliştirmede ise orta düzeyin altında olduğu belirlenmiştir. Yıldırım’a göre sosyal bilimler derslerini doğası gereği aynı düzeyde dikkate alınması gereken amaçlardan yalnızca bilgi ile ilgili amaçlar ön plana çıkmakta ve genelde düşünme ve araştırma becerileri, olumlu tutum ve sosyal beceriler ile ilgili amaçlar ise göz ardı edilmektedir.

“Sosyoloji Dersi Öğretim Programında çeşitli amaçların derslerde gerçekleşme düzeyi” ile ilgili olarak ise dersle ilgili öğrenme konusundaki amaçların orta düzeyin üzerinde gerçekleştiği belirlenmiştir. Düşünce becerilerini geliştirme ve alana karşı olumlu tutum geliştirme konularındaki amaçların orta düzeyde gerçekleştiği belirlenmiştir. Çalışma ve araştırma becerileri ile sosyal becerileri geliştirme konularındaki amaçların ise orta düzeyin altında gerçekleştiği belirlenmiştir. Yıldırım’a göre programlarda verilen öneme bağlı olarak derslerde bilgiyle ilgili amaçlar yeterli düzeyde gerçekleşirken düşünme ve araştırma becerileri, tutum ve sosyal beceriler alanındaki amaçlara yeterli düzeyde ulaşamadığı görülmektedir. Öğretmenlerden programların değerlendirmelerini yapmaları istendiğinde Felsefe grubu öğretmenlerinin bir bölümü (%72.1) Sosyoloji Dersi programını “sınırlı ölçüde yararlı” bulmuş, diğerleri (%35.3) ise programın yeterince kapsamlı olmadığını ve sınırlı olan konuların dönem bitmeden önce tamamlandığını bu nedenle programa yeni konular eklenmesi ya da varolan konuların daha derinlemesine programda yer alması gerektiğini belirtmişlerdir.

6. Balcı ve Yıldırım “Liselerde Sosyoloji Dersinin Öğretimi Üzerine Bir Çalışma”,1998.

Öğrencilerin Sosyoloji dersinde kullanılan öğretim yöntemleri ve sınıf içi öğretmen davranışları ile ilgili algı ve beklentilerini belirlemeyi ve dersin

öğrenciler üzerinde bıraktığı etkiyi ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmaya yedi coğrafi bölgede yer alan 10 ildeki 14 liseden 132 öğrenci katılmıştır. Çalışmanın verileri hem kapalı uçlu sorulardan oluşan bir anket aracılığıyla elde edilmiştir. Anketle öğrenciler Sosyoloji dersinin öğretimini çeşitli yönleri ile değerlendirmişlerdir. Araştırmada öğretmenlerin en çok düzenlatım ve soru-yanıt yöntemlerini kullandıkları ortaya çıkmıştır. En az kullanılan yöntemlerin ise grup çalışması, örnekolay incelmeleri, sınıfta sessiz okuma ve araç-gereç (TV, tepegöz gibi) kullanımı olduğu ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin tartışma, öğrenci sunuşu, örnekolay incelemesi gibi yöntemleri kullandıkları ancak öğrencilerin beklentilerinin bu yöntemlerin daha sık kullanılmasına yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Öğrencilerin beklentileri kendilerinin daha etkin olmalarına katkıda bulunacak yöntemlerin daha sık kullanılmasına yönelik olduğu belirlenmiştir. Öğrenciler derste daha çok araç gereç kullanılması gerektiğini, dersin kaynak araştırmaya ve okumaya dayalı olmasının iyi olacağını, dersin daha çok soru-yanıt yöntemi ile işlenmesi gerektiğini, sınıfta farklı sosyal ve kültürel grupların konuk getirilmesinin yararlı olacağını, konuların tekrar edilmesi gerektiğini ve günlük yaşamdan daha çok örnek verilmesinin yararlı olacağını belirtmişlerdir. Sosyoloji dersinin öğrenciler üzerinde bıraktığı etkilerle ilgili olarak öğrencilerin sosyoloji dersine yönelik olumlu tutumlar içinde oldukları, bu dersi önemli buldukları ve bu dersin amaçlarının farkında oldukları anlaşılmıştır. Ancak dersin konularını öğrenme, bilgilerin kalıcılığı, ödevlerin ve konuların çekiciliği, dersin tartışma ve soru sorma becerilerine katkısı ve okuma yazmaya ilgiyi artırması konularında kimi sıkıntılar olduğu ortaya çıkmıştır.

Çalışmada öğrenciler tarafından dersin toplumu tanımaya yardımcı olduğu, bu dersi toplumun yapısını ve ilişkilerini anlamak için aldıkları (kredili sistem), dersin öğrencileri yaşama hazırladığı, yaşanılan topluma uyum göstermede katkıda bulunduğu ve toplumsal yaşamda öteki insanlarla nasıl ilişkiler kurulacağını öğrettiği, bu dersin mezun olduktan sonra işe yarayacağı, bu dersin insan ilişkileri ile ilgili bilgi verdiği ve kendilerine farklı bakış açıları kazandırdığı belirtilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

BİR KURUMSAL YAPI OLARAK EĞİTİM, SOSYOLOJİ EĞİTİMİ VE ÖĞRETMEN

2.1. Kurumsal Bir Yapı Olarak Eğitim ve Sosyoloji Eğitimi

2.1.1.Eğitim Olgusuna Genel Bir Bakış

Eğitim, sosyal bir olgudur. Çünkü eğitim işi, bir toplum içinde olup bitmektedir. Toplum, daha doğrusu toplumsal yaşam olmazsa eğitim de olamaz. Çocuğu insan yapan, ona bu özellikleri kazandıran ve sosyalleştiren toplumdur. Toplum bu görevini eğitim yoluyla yapar. Eğitim çocuğun iki yönü üzerinde durmaktadır. Çocuğun kendisi (onun fiziko-psikolojik varlığı) ve çocuğun sosyal çevresi (onun sosyo-psikolojik varlığı). İnsan karşılıklı etki tepki süreci içinde hem çevresine etki yapmakta hem de çevresi tarafından etkilenmektedir. İnsanı sosyalleştiren ve onun kişiliğini biçimlendiren de bu süreçtir (Öztürk,1993:21-22). Bireyin kişiliğini geliştiren, onun çevresine uyumunu sağlayan, onu hem etkileyen hem de onun tarafından etkilenen bir süreçtir eğitim.

Eğitim ile ilgili tanımlar genellikle “davranışlarda istenen yönde değişme meydana getirmesi” yönündedir. “Çocuğu ve ergeni bedensel, ruhsal, zihinsel, toplumsal, ahlaksal yönleri ile oluşturmak ve geliştirmek için onun varlığındaki değer kaynaklarını ortaya çıkarmaya yönelik yöntem ve tekniklerin eyleme dönüştürülmesi” (Bilhan,1996:13) olarak tanımlandığında yetişkinlerin yetişmekte olan kuşaklar üzerinde icra ettikleri bu eylemlerin onları düşündürür, yöneltir, dolaylı veya dolaysız olarak onların yaşamını içinde bulunulan çağın kültürel anlayış ve inanç, ekonomik düzey ve ahlâk kavramlarına göre etkiler oldukları, onların yaşam biçimlerini değerlerini şekillendirdikleri görülmektedir.

Eğitim, öğretim ve çalışma sonucu, özellikle içinde bulunulan toplumun olumlu değer yargılarını göz önünde bulundurarak kişinin doğuştan getirdiği yeti ve yeteneklerin bir bütün halinde geliştirilmesini amaçlayan, fiziksel ve toplumsal çevreye etkin bir uyum sağlayan, kısaca “istenen” (bilimsel ve ileriye yönelik) davranış geliştirme süreci ya da bununla ilgili süreçlerin tümü (Binbaşıoğlu,1978:24) olarak da tanımlanabilir. Burada da yine istenen yönde davranış değişikliği söz konusudur. Ancak, bireyin doğuştan getirdiği özellikleri de içine alan bir tanım olarak diğer tanımlardan ayrılmaktadır.

Eğitim kişinin zihinsel, bedensel, duygusal toplumsal yeteneklerinin, davranışlarının istenilen doğrultuda geliştirilmesi ya da ona birtakım amaçlara dönük yeni yetenekler, davranışlar, bilgiler kazandırılması yolundaki çalışmaların tümü olarak tanımlanabileceği gibi “İnsanların diğer insanları belli bir maksatla kültürlemelerine ya da kasıtlı kültürleme sürecine de eğitim” denmektedir (Büyükkaragöz,1990 :15). Burada bireyin kültürleme boyutu da işin içine katılmaktadır. Bireyler kasıtlı bir şekilde kültürleme sürecine de tabi tutulmaktadır.

Eğitim bireyin doğuştan getirdiği özellikleri de içine alarak bireyi istenen, kasıtlı bir kültürleme sürecine tabi tutarak davranışlarını yine toplumun istediği şekilde değiştirerek onu topluma uyumlu hale getirmektedir. Birey de toplumu etkileyebilmektedir. Birey ve toplum arasında karşılıklı bir etkileme söz konusudur.

Eğitimin kuşaklar arasında toplumsal sürekliliği sağlamasıyla duraksamadan devam eder ve böylece bireyler arası etkileşim kuşaktan kuşağa aktarılır. Bir süreç olarak eğitim, bilgi iletişimini ve değerlerin biçimlenmesini içeren anlamıyla toplumsallaşmayı ifade eder ve bireyin de toplumun kalıplarına göre davranış değişikliği sürecinden geçmesiyle toplum eğitimi, yönlendirici etkin güç olarak kendisini belirler.

Modern bir toplumun modern kalma ve modernleşme yolundaki toplumun kalkınma hızını artırma bakımlarından çeşitli alanlar ve düzeylerde belki de en temelde bilimin ürünü ve yöntemi ile donanık insan

gücüne gereksinme vardır (Ertürk,1986:7). Bunun sağlanmasının yolu da o toplumda yaşayan insanların çağın şartlarına uygun bir eğitim sürecinden geçmesiyle mümkün olacaktır. Bir toplumun gelişmişliği veya geri kalmışlığı ile o toplumun eğitim sistemi arasındaki kaçınılmaz ilişki kalkınma modellerinin de en duyarlı konuları arasında yer almaktadır. Doğan(2000:221)'a göre “insan davranışlarını, dolayısıyla insanı eğitim yoluyla değiştirmeden hiçbir ekonomik ve siyasal gelişmeyi kısaca sağlıklı kalkınmayı başarmak mümkün değildir.” İstenen kalkınma hızının elde edilmesi ve bu kalkınma hızının gerektirdiği nitelik ve sayıda insan yetiştirmek eğitime ve eğitim kurumlarına düşmektedir.

2.1.2. Kurumsal Bir Yapı Olarak Eğitim

Eğitim kurumu gayriresmî olarak evde ve genel kültürel çevrede, resmî olarak toplumun karmaşık eğitimsel düzenlemelerinde gerçekleştirilen sistemli bir sosyalizasyon sürecidir (Ficher,1990:115).

Eğitim kurum olarak ele alındığında da belli bir toplumun ayrılmaz bir parçasıdır. Bu durumda toplumun diğer “parça” larındaki durum ve işleyişlerin eğitimle ilgili hedeflerin gerçekleşme derecesini kendiliğinden etkileyecektir. Bütün bu yapı ve işleyişlerin hem ürünü hem de önemli bir yaratıcısı olarak temelde insan ögesi vardır (Ertürk,1986:s.45).

Bunların yanı sıra eğitim, insanın özünden kaynaklanan temel bir faaliyet şekli olarak yine onun özünün bir diğer açılımı olan toplumla karşılıklı bir etkileşim içersinde temel ve tali ihtiyaçlarını temin eden biyo-psiko sosyolojik karakterde bir vasıtaadır. Toplum, yaşamak, ebedî olmak istiyorsa onun varolması, ona özelliğini kazandıran santral değerlerin sürdürülmesiyle olur. Akyüz(2001:28)'e göre, genç neslin gönlüne millî hasletlerini nakşetmek zorundadır. Fakat toplumun yaşamasının diğer bir şartı da çağın yeterli, medenî ilmî ve teknolojik bilgilerinin eğitim aracılığıyla genç neslin iradesine yerleştirilmesidir. Ona göre; eğitimin birinci yönü muhafazakâr olmakla birlikte, bu yönü gelişmecidir ve toplumdaki değişmeyi sağlayan da bu durumdur. Böylece eğitim içinde yaşanan toplumun sosyal yapısında

meydana gelen değişmelerden etkilenirken reformlara yol açmak bakımından da sosyal yapıyı etkiler ve değiştirir. Eğitim sisteminin kişi ve toplum hayatını istenilen düzeyde değiştirebilmesi kendinden beklenen işlevleri istenen düzeyde gerçekleştirmesine bağlıdır. Bunlar sırasıyla toplumsal, ekonomik ve siyasal işlevlerdir. Bu işlevlerle bireyin yaşadığı toplumun hem de bu toplumun bağlı bulunduğu çağdaş dünyanın uyumlu bir üyesi haline getirilmesi aynı zamanda demokrasinin temel ilkelerine saygılı, haklarını yasal yollarla almasını bilen, öte yandan maddi imkânlarının bilincinde olarak birer iyi üretici ve tüketici olmaları sağlanır. İnsanda bu nitelikleri oluşturacak ve geliştirecek olan da eğitimidir.

2.1.3. Eğitimin Pedagojik Anlamı ve Sosyoloji Öğretimi

İlk önceleri kavram olarak pedagoji; çocukların sevk ve idare edilmesi demek iken daha sonra kavramın sınırları genişlemiş ve “eğitici her tür faaliyeti” içine almıştır. Genel bir ifadeyle ise “pedagoji, insanın eğitilmesiyle ilgili olay ve meseleleri dünden bugüne, bugünden de yarına uzanan bir anlayış çizgisi üzerinde inceleyen, yorumlayan ve gelecek için yeniden kurmaya çalışan bir bilim teknik veya bir düşünüş tarzıdır” (Akyüz,1992:57). Pedagoji ve sosyolojinin uyum halinde oldukları bazı konular vardır, sosyoloji, toplumun kurum olarak değerlendirdiği eğitimi incelemekte aynı zamanda pedagoji için sağlam bir sosyal muhteva da hazırlamaktadır. Sosyoloji bir toplumsal kurum olarak değerlendirdiği eğitimi incelemekle, pedagojinin asıl objesi olan eğitimin sosyal yönünü çözmektedir. Her eğitim sistemi için bir temel amaç olarak görülen insanın sosyalleşmesi topluma intibakı ve iyi bir vatandaş yetiştirme gibi konular temelde sosyolojik kategorilere dayanmaktadır. Ülken(1967:63)’in Durkheim’dan aktardığı gibi “Eğitimin ferde değil zümreye, topluma ait olduğuna ve sosyal olmayan bir eğitimin hiçbir sonucu olmayacağına inanan bir pedagog için rehber artık tamamıyla sosyoloji olacak demektir.” diyebiliriz ki eğitim aracılığıyla yaratılmak istenen ideal bir insan ve toplum tipi, sosyolojinin araştırma ve incelemelerine dayanmak durumundadır. Buradan yola çıkarsak pedagojik bakış açısı,

sosyolojik analizlerden yararlanmak mecburiyetindedir ki en ideal sonuca ulaşılabilsin.

Lisede sosyoloji dersi alan öğrenci ergenlik çağının son yıllarındadır. Bu yaşta genç, çevresi tarafından sevilen başarılı olan bir kişi olmak ister. Gördüğü öğreniminde etkisiyle toplum tarafından sevilen sorunlarını çözebilen bir kimse olabilir. “Liselerde Sosyoloji Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi” adlı çalışmada söz edildiği gibi lisede öğrenci olan gençlerin sosyoloji dersine ilgi duydukları, dersi önemli buldukları görülmektedir. Ayrıca bu dersi niçin aldıklarının bilincinde oldukları, sosyoloji dersine yönelik olumlu bir tutum içinde olmalarına rağmen bu konuda bazı problemlerin olduğu ve bunların dikkate alınmasının gerektiği çalışmada ortaya konmaktadır.

Eskişehir’de Taha Yalar’ın yapmış olduğu çalışmaya göre öğrencilerin sosyoloji dersini önemli bir ders olarak gördükleri ve bu dersi sevdikleri, öğrendikleri bilgilerin lise sonrasında da yararlı olacağını düşündükleri ortaya konmuştur. Ayrıca dersi sıkıcı bulmadıkları, toplumsal bakış açılarının bu ders sayesinde genişlediği, birey-toplum ilişkilerini daha iyi anladıkları, düşünce becerilerinin gelişmesine ve yeni bakış açıları geliştirmelerine olanak sağlayan bir ders olduğunu düşündükleri ortaya konmuştur. Erginer(1994:20)’in belirttiğine göre de “Öğretmen, eğitimin duyuşsal (sevgi) boyutuna ne kadar hizmet edebiliyorsa, öğrencisini öğrenme faaliyetine o kadar çok yaklaştırıyor demektir.” Toplumsal olgunluk ölçütlerinden sayılan toplum kurallarına uygun yaşama ve uyum için sosyoloji dersinin etkili olacağı söylenebilir. Çocuğun yakın çevresi olan okul kurallarına uyma iyi bir öğrenci olmada nasıl etkiliyse toplum kurallarına uyma da iyi bir vatandaş olmada da etkili olacağı düşünülürse sosyoloji dersi de toplum ve yakın çevre ile ilişkilerin kurulmasında etkili ve yardımcıysa bu ders toplumsal ve okul kurallarına uyumda etkili olacaktır. “Orta Öğretim Okullarında Disiplin Cezaları” adlı çalışmada moral formasyonun sağlanmasının ve davranış bozukluklarına iten nedenler üzerinde durulmasının enerjiyi iyi amaçlara

çevirebilmek için gerekli olduğu ve bunun için büyüklerin **yetiştirici eline** ihtiyaç duyulacağı belirtilmiştir.

Sosyoloji dersi öğretmeni de öğrencinin okula, çevresine uyumunda elindeki materyalleri, aldığı eğitimi, kişilik özellikleri ve öğretmen formasyonunu da bir araya getirerek “yetiştirici el”lerden biri olamaz mı? Toplumun ahlak, gelenek – görenek ve görgü kurallarını bilen bilimsel bakış açısına sahip kişiler olarak öğrencilerin topluma uyumuna katkıda bulunamazlar mı?

Toplumsal yapı ve kurumların analizi ile bunların sağlıklı hale getirilmesi meselesinde temel fonksiyonları icra etmek durumunda olan sosyoloji ve pedagojinin ahenk içerisinde bir işbirliği yapmaları gerekir. Sosyolojinin kullandığı metotlarla, pedagojinin kullandığı teknik ve dayandığı ilkeler arasında çoğu kez bir uyumun hatta aynileşmenin olduğunu söylemek mümkündür. Sosyolojik araştırmalarla pedagojik amaçlar arasındaki ilişkisinin çok açık olduğunu hatta iç içe geçmiş durumda bulunduklarını belirtmek gerekir. Bir ülkenin eğitim anlayış ve uygulamalarıyla, o ülke toplumunun gelecekle ilgili idealleri arasında çok sıkı bir ilişki vardır. Akyüz(1992:63)’ün aktardığına göre Hartfiel, bu iki bilgi alanının yani pedagoji ile sosyolojinin kesiştiği alanı sosyal bilimler içerisinde çok değerli bir disiplin olarak değerlendiriyor. Ona göre sosyoloji ve pedagojinin birbirine yaklaştıkları alana “pedagojik sosyoloji” demek mümkündür ve bu bilimsel disiplin, insanın bir sosyal muhteva içerisinde ele alınması meselesinde çok önemli bir role sahiptir.

2.1.4.Sosyoloji Öğretiminin Gözettiği Amaç

Eğitim toplumsal bir olgudur. Toplumların kendilerine özgü eğitim düzenleri bulunur. Eğitimle birey, o topluma uyumlu hale getirilmeye çalışılır. Bu da toplumun iyi tanınmasıyla gerçekleşir. Ülken (1967:63)’in belirttiği gibi “Eğitimin temeli sosyolojidir ve bu yeni ilim kuruluncaya kadar eğitim daima yarım rehberler elinde kalmış ve yanlış yollara sapmıştır.” Eğitim, bireye değil

topluma aittir ve eğitimin başarısı da o topluma özgü olmasıyla mümkün olacak böylece başarıya kavuşacaktır.

İyi bir yurttaş olmaları amaçlanan bireylerin toplumsal değişimin dinamiklerini kavrayarak toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel sorunlarını bilen, bu sorunların giderilmesinde bireylerin özgün çözüm önerileri geliştirmelerine olanak sağlayan gerekli bilgi ve düşünme becerilerinin bireylere kazandırılması sosyoloji öğretiminden beklenmektedir. Sosyoloji öğretimi ile, bireyin toplumsal olaylar arasındaki karmaşık ilişkileri objektif bir biçimde kavrayarak topluma daha iyi uyum sağlayabilmesi için gerekli bilgi ve becerilerin kazandırılması amaçlanmaktadır. Orta öğretim kurumları sosyoloji dersi öğretim programında, sosyoloji dersinin genel amaçları şöyle sıralanmıştır:

1. Sosyolojinin konusu bilgisi.
2. Toplumun yapısını, işleyişini, değişimini ve bunların bağlı olduğu toplumsal yasaları kavrayabilme.
3. Bireyin sorunlarının, toplumun sorunlarının da bireylerle ilişkilerini (etkileşimlerini) kavrayabilme.
4. Toplumsal sorunları kavrayabilme; toplumun, ekonomik ve kültürel kalkınmasına bilinçli bir şekilde katkıda bulunabilme.
5. Kültürün çeşitli boyutları (ne olduğu, sosyalleşmeyle ilgisi, maddi-manevi ayırımı, milli kültürün anlamı, kültürler arası etkileşim, kültür değişmesi vb.)'nı kavrayabilme.
6. Sosyal değişimin, toplumu bütün boyutlarıyla etkilediğini, bireylerde çeşitli uyum sorunları yaratabildiğini bunlara rağmen zorunlu ve gerekli olduğunu kavrayabilme.
7. Toplumu, geçmişiyile ilişkisi içinde tanıyabilme, içinde yaşanılan durumu bilinçli bir biçimde yorumlayabilme.
8. Türk toplumunun, yapısını kavrayabilme.

9. Cumhuriyet'i diğer yönetim biçimlerinden ayıran üç temel ilke (çağdaşlık, laiklik ve millilik)'nin öneminin kavrayabilme.

10. Milletler ailesi içinde, Türk toplumunun saygın ve onurlu bir yeri olduğu bilincini güçlendirme.

11. Toplumun "farklılıkları kuşatan bir birlik" halinde ve demokrasi temelinde gelişip güçlenmesine katkıda bulunma.

2.2. Bir Olgu Olarak Öğretmenlik ve Sosyoloji Öğretmenliği

2.2.1. Bir Olgu Olarak Öğretmenlik

Türkiye'de öğretmen yetiştirme konusu, Milli Eğitim Bakanlığı ile üniversiteler arasında üzerinde en çok konuşulan konulardandır. Konu üniversitelerin eğitim fakülteleri ile fen edebiyat fakültelerinin fonksiyonlarının birbirine karıştırılması ile de ayrıca tartışma konusu olmaktadır. UNESCO /ILO' ya göre öğretmen "okullarda öğrencilerin eğitimiyle görevli (eğitimden sorumlu) olan tüm kişiler" olarak tanımlanmaktadır. Aynı kaynak, öğretmen yetiştirmenin amacını şöyle tanımlamaktadır:

" Bir öğretmeni yetiştirmenin amacı, onun genel bilgilerini ve kişisel kültürünü; eğitme ve öğretme yeteneğini; yurt içinde ve ulusal sınırlar ötesinde iyi insan ilişkilerinin kurulmasına yön veren (egemen olan) ilkelerin anlaşılmasının; hem de örnek olarak, kendine düşen toplumsal, kültürel ve ekonomik ilerlemeye katkıda bulunma ödevi bilincinin geliştirme olmalıdır."

Türkiye'de öğretmenlik uzun yıllardan beri sanat yönü de olan bir bilim olarak görülmüştür. Modern eğitimde genel olarak öğretmenden beklenenler öğretim uzmanlığı; güdüleyici, idareci, idari roller, liderlik, danışmanlık ve model olma şeklinde sıralanmaktadır (Özdemir,1995:10-11).

Öğretmenlik özel bir hizmet öncesi eğitimi gerektiren ve eğitiminin de sürekli olması gereken bir meslektir (Köksal,1999:50). Öğretmenlik mesleğinin gerektirdiği bilgi ve beceriye sahip olması için kişinin öğretmenlik yapacağı dala ait bilgi ve becerileri elde etmesi ve öğretmenlikle ilgili becerileri iyi bir biçimde elde etmesi gerekir.

Öğretimin genel esasları, amaçları, ilkeleri, metot ve teknikleri genel öğretim bilgisi ile elde edilir. Bütün öğretim faaliyetlerinde başvurulması gereken yollar ve bunların türleri araştırılır. Özel öğretim bilgisi ile yalnız bir disipline ait amaç, ilke, metot ve teknikler ele alınır ve bunlar hakkında gerekli bilgi ve bu bilginin uygulanabilir hale gelmesine çalışılır. Öğretmenler, dal ayırmaksızın genel öğretim bilgisinin temel kavramlarını, ilkelerini, sınıf disiplini, uygulanan metot ve tekniklerin faydalı ve sakıncalı yönlerini, öğretmen ve öğrencilerin görev ve sorumluluklarını, mesleğe uyumun sırlarını ve problemlerini, demokratik sınıf yönetiminin nasıl olması gerektiğini, metot ve tekniklerin hangi şartlarda nasıl uygulanacaklarını, her birinin iyi ve kötü yanlarını, öğretim işinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesini, ders dışı faaliyetlerin önemini, genel öğretim bilgisi alan dersiyle öğrenebilirler. Böylece öğretmen adaylarına mesleğe uyumun ve meslekte başarılı olmanın anahtarı verilmiş olur (Büyükkaragöz,1990:2). Alan bilgisin yanı sıra öğretmenlerin nasıl öğretecekleri konusunda da bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Russel (1993:40) ise önemli bir konuya değinerek “öğretmende sevgi eksik ise ne kişilik ne de zekâ yeterince ve özgürce gelişemez. Bu tür sevgi ise çocuğun kendi içinde bir değer olarak görülmesi demektir.” diyerek sevginin önemi üzerinde durmaktadır. Erginer’de bu konuda “Öğretmen eğitimin duyuşsal (sevgi) boyutuna ne kadar hizmet edebiliyorsa, öğrencisini öğrenme faaliyetine o kadar çok yaklaşıyor demektir.” diyerek yine sevginin önemini belirtmektedir. İnsanın kendini ve diğerlerini sevmesi, insanla ilgili diğer mesleklerde olduğu gibi öğretmenlikte de başarıyı getirecektir.

Ders programları, öğretimi yönlendiren önemli öğelerdir. Ülkemizde ders programlarının çoğu merkezi düzeyde hazırlanmakta, öğretmenlerden belli bir esneklik dâhilinde bu programları uygulamaları beklenmektedir. Burada iki önemli boyut önem kazanmaktadır. İlki öğretim sürecinde öğretmenlere sağladığı destek, diğeri ise öğretim sürecine yön vermede öğretmene sağladığı destektir. Programların öğretmenlere planlama ve öğretim etkinlikleri konusunda sağladığı destek kadar esneklik de önemlidir.

Hiçbir program kâğıt üzerinde olduğu gibi aynen öğrenciye aktarılamaz. Program gerek öğretmenin gerek öğrencilerin gerekse çevrenin özelliklerinden dolayı birtakım değişikliklere uğrar ve bu şekliyle öğrenciye ulaşır. Bu özellikleri de en iyi algılayabilecek ve bunları etkili öğretim amacıyla işe koşabilecek kişi olan **öğretmen**, öğretim sürecinin en önemli belirleyicilerinden biridir.

Eğitim programları kapsamı içerisinde ele alınan öğretim programı, belirlenmiş bilgi kategorilerinin bir sistem içinde düzenlenmesiyle oluşmaktadır. Öğretim programı bir öğretim basamağında okutulacak dersin konu ve amaçlarını, kaç saat okutulacağını ve amaçların hangi öğretim yöntem ve teknikler ile öğrencilere kazandırabileceğini gösteren ayrıntılı kılavuzdur. Türkiye’de ilköğretim ve orta öğretime ilişkin öğretim programları Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığında program hazırlamakla görevli uzmanlar tarafından hazırlanmaktadır. Öğretmenlerin hazırlanan programlara uymaları gerekmektedir.

Toplumun bireylerden beklediği tutum ve davranışların aktarılması için eğitim çalışmalarının bir mekân içinde uzmanlarca verilmesi okul sistemini ortaya çıkarırken bu sistemde tutum ve davranışları aktarma işini de öğretmene bırakmıştır. Öğrenci davranışında değişme meydana getirme amacı ile bir veya birden fazla öğrenciyle etkileşimde bulunan kişi olarak tanımlanan öğretmenin belli hedefler doğrultusunda, öğretmenlik davranışlarını kazanmış, belli bir öğretme durumunu biçimlendiren, duruma uygun öğretme davranışını seçebilen, sonuçları ve ürünleri hedefe göre gözden geçirip değerlendirebilen ve hedefleri bu doğrultuda yeniden oluşturabilen bir kişi olması gerekmektedir (Pehlivan, 1995:20).

Öğretmenlik mesleğinin tarihine kısaca bakacak olursak önceleri öğretmenlik mesleğinin statüsü ve koşullarının belirlenmemiş olduğunu görürüz. Okullaşmanın zorunlu hale gelmesi, işe girme, gelir ve statü getiren bir mesleğe sahip olmanın sertifikaya bağlanması okula duyulan gereksinimi artırmış ve meslek olarak öğretmenin statüsünün artmasına da neden olmuştur(Tatlıldil,1993:52).

İmparatorluk döneminde bütün okulların öğretmenlerini tayin için elde esaslı bir kanun yoktu. Maarif nezareti istediğini öğretmenliğe gelişigüzel tayin etmek salâhiyetine haizdi. Öğretmenlerin maaşları da muntazam bir usule tabi değildi (Ergin,1977:1783).

Cumhuriyet Dönemine geçilirken öğretmen yetiştirme konusu başlıca eğitim sorunlarından biriydi. Yeni devlet ve toplum anlayışıyla dönemin yönetim kadrosu Batı tipi bir eğitim modeliyle ülkenin çağdaş toplumlar arasında etkin bir biçimde yer alması için eğitime büyük bir önem vermiş ve bu kadro, daha ilk yıllarında öğretmenliği bir meslek haline getirmek için yasal çaba harcamıştır. Örneğin, 13 Mart 1924 tarihli Orta Tedrisat Muallimleri Kanunu'nun 1. maddesine göre öğretmenlik mesleği, “ Muallimlik Devletin umumî hizmetlerinden talim ve terbiye vazifesini üzerine alan, müstakil sınıf ve derecelere ayrılan bir meslektir.” şeklinde açıklamıştır.

“Öğretmenlik Mesleği” başlığı 12 Mart 1971 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun “Üçüncü Kısım” başlığıdır. Yasanın 43. maddesi “Öğretmenlik” başlığı altında öğretmenlik mesleğini tanımlamaktadır. 43. madde “Öğretmenlik devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan bir ihtisas mesleğidir.” ifadesine yer vermektedir. Bu doğrultuda öğretmen her türlü eğitim kurumlarında eğitim-öğretim hizmetlerini yürüten profesyonel iş görenlerin tümü olarak tanımlanabilir.

Bir meslek olarak öğretmenlik kişide belli birtakım mesleki yeterliklerin olmasını gerektirir. Köksal (1999:50)'ın tanımladığı gibi öğretmenlik özel bir hizmet öncesi eğitimi gerektiren ve eğitimin de sürekli olması gereken bir meslektir. Ancak, öğrenci sayısında görülen patlamalar ve siyasi etkiler, sık sık öğretmen açığının değişik kaynaklardan değişik yöntemlerle kapatılmaya çalışılması sonucu öğretmenlik, toplumdaki statüsünü ve etkinliğini kaybetmiş gibi görünmektedir. Son yıllarda, öğretmenlik bölümlerinin yoğun olarak tercih edilmesi ve bu bölümlerin yüksek puandan öğrenci alması, öğretmen yetiştiren kurumların yeniden yapılandırılması, bu konudaki olumlu gelişmelerden sayılabilir.

Öğretmenlik çeşitli branşlarda yapılmaktadır. Bunlardan biri de konumuz gereği ele aldığımız sosyoloji öğretmenliğidir.

2.2.2. Sosyoloji Öğretmenliği

Lise düzeyindeki gençler için ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamla ilgili birtakım davranışların kazanılması, eğitim programlarında sosyal bilimler öğretimi ile karşılanmaktadır. Sosyalleşme sürecinde liseli gençlerin kendilerini anlamalarına ve tanımalarına, toplumsal birer varlık durumuna gelerek kendilerini geliştirmelerine yönelik davranışları kazandırmak sosyal bilimler öğretiminden beklenmektedir. Varış sosyal bilimlerin bilgi yapısı sosyal bilgilerin ise program yapısı ile ilgili kavramlar olduğuna işaret etmektedir. Özoğlu'na göre bu tür sınıflamalarda; sosyoloji sosyal bilimlere: felsefe, mantık gibi dersler ise sosyal bilgiler alanına girmektedir (Alkan,1984:5). Diğer sosyal bilimler sosyolojinin toplum yapısına ilişkin elde ettiği verilerden yararlanarak kendi uzmanlık konularını toplumun bütünü içindeki yerine oturtarak insanlığa, içinde yaşanılan topluma katkı sağlayacak veriler elde edebilirler.

Toplumsal sistemlerin gelişimini ve işleyişini yöneten yasaları ortaya çıkarmaya çalışan, bu toplumsal fenomenleri gözleyip betimleyen, bu fenomenleri tutarlı bir kavramsal şema aracılığı ile açıklamaya çalışan bilim dalı (Cevizci,2000:873) olarak tanımlanabilen sosyoloji sayesinde toplum yaşamının, bireyler arasındaki ilişkilerin nasıl işlediği; toplum içindeki çatışmalar davranış bozuklukları, aile anlaşmazlıkları, çeşitli önyargılar, çalışma yaşamındaki verimsizlikler gibi problemlerin toplumsal nedenleri üzerinde çeşitli araştırmalar yapılarak bireyin toplumsal kaynaklı problemlerinin çözüm yollarını fark edebilmesi sağlanabilmekte, bilimsel bakış açısı ile sorunlarla başa çıkması yolunda adımlar atılabilmektedir.

Ülkemizde neredeyse cumhuriyetle yaşıt olan lisede sosyoloji öğretimini, orta öğretim programına alan eğitimciler, “bu dersin amacının öğrencileri toplumsal sorunlar üzerinde düşündürmeye karşılıklı ilişkileri görmeye yöneltmek olduğunu” biliyorlardı(Tan,1987:185).

Mine Tan (1987:186)'ın aktardığına göre bir yazar seksenli yılların ikinci yarısında ortaya çıkan gelişmelerden duyduğu kaygıyı belirtiyor:

“...eğer bir eğitim sistemi bütünüyle fen ve teknolojiye yönelirse, o memleketin seçkinleri, insan ve toplum üzerinde yeterince düşünemez hale gelirler. İnsanlık, sadece maddeye hâkim olma alanında değil, insan ve toplum üzerinde de var oluşundan beri düşünmeye çalışmaktadır. Bu fikir çabası boyunca insanlığın yüzyıllardan beri kendi kendisine yönelttiği sorulardan ve sorulara bulunmuş değişik cevaplardan haberi olmayan kişinin, insan ve toplum hakkında ciddi ve tutarlı bir fikir sistemine sahip olması beklenemez...”

Ülkemizde, sosyolojinin tanınmasını sağlayan ve liselerde okutulmasına öncülük eden Ziya Gökalp'e göre de liselerde dengeli bir eğitim / öğretimin yapılabilmesi için programlardaki matematik, astronomi, fizik gibi pozitif ve kesinliğe yakın ilimlerin özellikle felsefi yönleri, sosyal kaynakları ve uygulamalarıyla birlikte öğretilmelidir. Fen şubelerinde bu derslerin yanında programlara edebiyat, felsefe ve sosyoloji dersleri de ilave edilmelidir. Edebiyat şubelerinde ise felsefe ve sosyolojinin rehberliğinde, diğer sosyal ilimler milli kültürü öğretecek şekilde yer almalıdır (Kafadar,1997:237).

Erginer'in (1994:16) Yıldırım'dan aktardığına göre “Eğitimin amacı öğrenmeyi olumlu bir süreç haline getirmek, kendine güveni sağlamak ve öğrenciye daha fazla öğrenmeye yeteneği olduğunu kanıtlayarak, öğrendiği materyalin değerli olduğu duygusunu vermektir.”. Yine aynı yazarın İnam'dan aktardığına göre bu amacı yerine getirmede bilginin nasıl, hangi yollarla iletileceği sorularını bütünleyen eğitim süreci, canlı ve heyecanlı öğretmen öğrenci ilişkisini gündeme getirir (Erginer,1994:16). Burada alan bilgisi ve öğretim bilgisini kullanan sosyoloji öğretmeni, öğrenmeyi olumlu bir süreç haline getiren öğrencinin kendine güven duymasını sağlayan sosyoloji bilgisinin değerli olduğu bilgisini verendir. Sosyoloji dersi ile öğrenciler “ Bir şeyin, bir nesnenin zihindeki ve zihne ait tasarımı; soyut düşünme faaliyetinde kullanılan ve belli bir somutluk ya da soyutluk derecesi sergileyen düşünce...” (Cevizci,2000:548) olarak tanımlanan kavramlar yoluyla toplumsal fenomenleri analiz edebilmeleri, gözlemlenen dünyanın nesnelerini sınıflandırabilmeleri, bu fenomenleri açıklayarak bir anlam yükleyebilmeleri

ve bu gözlemler temelinde üst düzey önermeler formüle edebilmeleri beklenmektedir (Marshall,1999:395). Öğrencilerin özel bir önem ve anlam zenginliği taşıyan bu kavramlar sayesinde karşılaştıkları sorunların temeline ve özelliklerine ilişkin bilgilere sahip olarak bu sorunların çözümlerine yönelik düşünceler geliştirebilmeleri genellemelere varabilmeleri amaçlanmaktadır.

Günümüzde Sosyoloji Dersi Lise, Anadolu Lisesi, Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerinin Sosyal Bilimler Alanının 11. Sınıfında; Alan Dersi, Diğer Alanlar Fen Lisesi ve Anadolu Güzel Sanatlar Lisesinin 11. sınıfında; alan seçmeli ders olarak okutulmaktadır. Öğrencinin sosyoloji bilgisine ulaşabilmesi ancak 11. sınıfta, uygulanmakta olan program çerçevesinde, öğretmenin alan ve öğretim bilgisi ile sınırlı olarak gerçekleşebilmektedir. Bu dersi belirtilen sınıflarda alan, diğerlerinde seçmeli ders olarak görmektedir. Daha önce de Ülken ve Tan gibi bazı yazarların da vurguladığı gibi sosyal bilimler alanında yeterli bilgi ile donatılmamış bir fen ve teknoloji öğretimi, tamamlanmamış eksik bir eğitim olacaktır.

Toplumsal bir olgu olan eğitimin özellikle sosyoloji eğitiminin yapılmasında ve sürdürülmesinde eğitimin başarısı o topluma özgü olması ile sağlanacaktır. Sosyoloji, eğitim ve pedagoji birbiriyle karşılıklı olarak ilişkilidir. Sosyoloji Programının genel amaçlarında da belirtildiği gibi öğrencilerin sosyolojinin konusu bilgisinin yanı sıra; toplumun yapısını, işleyişini, değişimini ve bunların bağlı olduğu toplumsal yasaları kavrayabilmeleri, kendi ve toplumun sorunlarını kavrayabilmeleri; toplumun, ekonomik ve kültürel kalkınmasına bilinçli bir şekilde katkıda bulunabilmeleri, yurttaşlık bilgilerine sahip olmaları; çağdaşlık, laiklik, millîlik, demokrasi gibi kavramların önemini kavramaları ve katkıda bulunmaları beklenmektedir. Böylece toplumunun yapısını, özelliklerini bilen ve onu geliştirmek için çaba harcayan bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmaktadır.

2.2.3.Öğretmenliğin Sosyolojik Anlamı ve Sosyoloji Öğretmenliğinin Sosyolojisi

Toplumsal yapı denilen toplumu oluşturan kurumlar ve bu kurumları, toplumun bütününe oluşturacak tarzda bir arada tutan ilişkiler zincirinin incelenmesini sosyoloji yapmaktadır. Eğitim de bu ilişkiler zincirinin her halkasında pekiştirici bir rol oynamaktadır.

Eğitim kurumu yoluyla toplumun yaşam biçimi değişmekte; yeni değer ve normlar ortaya çıkmaktadır. Eğitim sistemi içinde bireyin, hem topluma uyumu artmakta hem de eğitim sayesinde yaşamda daha aktif rol oynamaktadır. Yaratıcılığı ve eğitim düzeyi artan birey toplumda daha etkin hale gelmektedir. Artan eğitim olanakları sosyal hareketliliği ve mesleki başarıyı getirmektedir. Böylece sosyal tabakalaşma içinde birey kalıtsal statünün imkânlarını aşarak kendine yeni bir yer edinmektedir. Eğitim bir yandan kurumların sürekliliğini sağlarken diğer yandan toplumun gelişmesini ve modern yaşama uyumunu sağlamaktadır.

Birey, eğitimden yararlanarak toplumsal ve ekonomik yaşamda evrensel standartlara ulaşmış, bu da beraberinde sosyal hareketlilikte artışı getirmiştir. Eğitime duyulan gereksinimin artması, öğretmen yetiştiren kurumların nitelik ve nicelik olarak değişmesine neden olmuştur. Bunun yanı sıra meslek sahibi olmak için bir sertifikaya ihtiyaç duyulması ile de okullaşma ve öğretmenliğin önemi giderek artmıştır. Bu da öğretmenliğin toplumdaki değerini, statüsünü arttırmıştır.

Sosyolojik bakış açısına sahip eğitim sürecine kaynaklık eden güçler Büyükdüvenci(2001:34)'ye göre çok çeşitlidir: “adetler, görenekler, aile, din insanların birbirlerine karşı olan tutum ve davranışları, hükûmet biçimleri, kurallar, yasalar hatta coğrafi bölge iklim, sanat anlayışları” bunlar arasında sayılabilir. Ona göre bunların temelinde ‘değerler’ örgüsü vardır; çocuğun değer duygusunun zihniyetinin gelişmesini biçimlenmesini şu ya da bu şekilde etkilemekte ve bireylerin toplumsal ilişkilerinde de düzenleyici işlev görmektedirler. İnsanlara belirli bir dünya görüşü kazandırmaktadırlar.

Çocuğun doğumundan itibaren başlayan (ya da doğumdan önce) ‘kültürleşme’ süreci, onun ölümüne dek sürmektedir. Çocuğun içinde doğduğu ve büyüdüğü söz konusu çevrede geçerli olan ‘değer duygusu’ onu bir bakıma teslim almaktadır. Bunu aşabilmesi için çocuğun güçlü, potansiyel bir donanıma sahip olması gerekir. Her toplumun sahip olduğu değer örgüsünün ve değer duygusunun farklı olduğu göz önüne alınırsa her topluma özgü onun içinden çıkan bir eğitim sisteminin gerekliliği daha iyi anlaşılacaktır. Burada sosyologlara ve eğitimcilere yani hem öğretmen hem de eğitim planlayıcılara önemli bir rol düşmektedir.

Öğretmen “kendisi ve toplumu için değer üretmesi yeni yorum ve yaklaşımlara yönelmesi , ... genç kuşakları geleceğe hazırlaması beklenen kişi (Doğan, 2000:242), sosyolog da kişiler üzerine uzmanlaşmış, verileri nasıl toplayacağı ve gözlem sonuçlarını nasıl analiz edeceğini bilen” (Fichter, 1990:1) ya da “ toplumsal gerçekliğin belirleyiciliklerini ortaya koyan (Cangızbay, 2002:9) kişi ise “cemiyyetin eğitimden bekledikleri, çocuğun aile ve sosyal çevresi, okulun bir topluluk olarak düzenlenmesi gibi meselelerde sosyolojinin çalışma alanına girdiği düşünüldüğünde (Yıldırım, 1965:12) bir sosyoloji öğretmeni; toplumsal değerlerin bilincinde ve onları üreten bunları genç kuşaklar aracılığıyla aktaran yeni değer üretiminde etkili olması gereken toplumsal belirleyiciliklerin farkında ve üstünde olan kişidir denebilir. Daha önce sosyoloji pedagoji ilişkisinden söz ederken belirttiğimiz gibi sosyolojinin kullandığı metotlarla, pedagojinin kullandığı teknik ve dayandığı ilkeler arasında çoğu kez bir uyumun hatta aynileşmenin olduğunu söylemek mümkündür. Sosyolojik araştırmalarla pedagojik amaçların ilişkisi çok açık hatta iç içe geçmiş durumdadır. Bir ülkenin eğitim anlayışı ve uygulamalarıyla, o ülke toplumunun geleceğe yönelmiş idealleri arasında çok sıkı bir ilişki vardır. Nitekim Kemal Aytaç’ın da belirttiği üzere “Atatürk’ü eğitime yönlendiren iki sebep: a) Eğitimin bir millet kalkınmasındaki fonksiyonu, b) Cumhuriyeti koruyacak yeni nesillerin yetiştirilmesi zarureti.”dir. Günümüz sosyoloji dersi genel amaçları arasında da sayılan ve yukarıda sıraladığımız gibi öğrencinin yaşadığı toplumu tanıması, bireysel ve

toplumsal sorunları kavramasının yanı sıra cumhuriyeti diğer yönetim biçimlerinden ayıran üç temel ilke (çağdaşlık, laiklik ve millilik)'nin kavranması yoluyla toplumu tanıyan ve cumhuriyeti koruyacak yeni nesillerin yetiştirilmesi amacı da yerine getirilmeye çalışılmaktadır.

Sosyoloji öğretmenini diğer öğretmenlik alanlarından ayırıcı ve önemli bir özelliği de aldığı alan derslerinin özelliği nedeniyle öğrencilerle daha iyi iletişim kurabilecek olmasıdır. Bu nedenle sosyoloji öğretmenin hem kültürel kapasitesi hem de bilgi dağarcığı ile önemli bir yere sahip olduğu düşünülebilir. Günün koşullarına göre hazırlanacak yeni sosyoloji programı, çağın koşullarına uygun ders araçları ve sahip olduğu birikimi ile öğrencilerini geleceğe daha donanımlı hazırlayacağı da varsayılmaktadır.

Yıldırım'a ait "Liselerde Sosyoloji Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi" adlı çalışmada öğrencilerin sosyoloji dersine ilgi duydukları, dersi önemli buldukları ve bu dersi neden aldıklarının bilincinde oldukları ortaya konmuştur.

2.3. Eğitim, Toplum ve Devlet

Her toplumda eğitim sistemini yenileme isteği ile onu olduğu gibi sürdürme eğilimi bir arada bulunabilmektedir. Sistemi yenileme isteği çağdaş gelişmelerin baskısından doğarken var olanı koruma isteği ise sürekliliği sağlama ve güven verme isteğinden kaynaklanmaktadır. Varolanı koruma isteğini yerine getiren geleneksel eğitim, toplum yararına önem verirken bireyin gelişimini ihmal eden bugünden çok geçmişe dayanan, toplumsal değişime direnen, hiyerarşiye, otoriteye, baskıya önem veren bir sistemdir. Çağdaş eğitim anlayışı ise bilgiyi değil, öğrenciyi odak noktasına alır; dolayısıyla okulda toplumsal, duygusal, yaşantısal bir eğitimi egemen kılmaya çalışır. Onur (1994:14)'a göre böyle bir çağdaş eğitim yaklaşımının ulusal eğitim sisteminin bugün egemen olan özelliklerini kökünden değiştirebileceği açıktır. Eğitim kurumu bireyi hem yeni ortamlara uyum sağlayacak hem de gelişmelere katkıda bulunabilecek şekilde geliştirmek zorundadır ki toplumun devamı sağlanabilsin. Eğitimin en önemli yönlerinden

birisi nasıl toplumsal karakteri ise toplum olmadan da bir eğitim olayının cereyan etmesinden söz edilmez.

Hüseyin Akyüz(2001:57-58)'ün Hurrelmann'dan aktardığına göre;

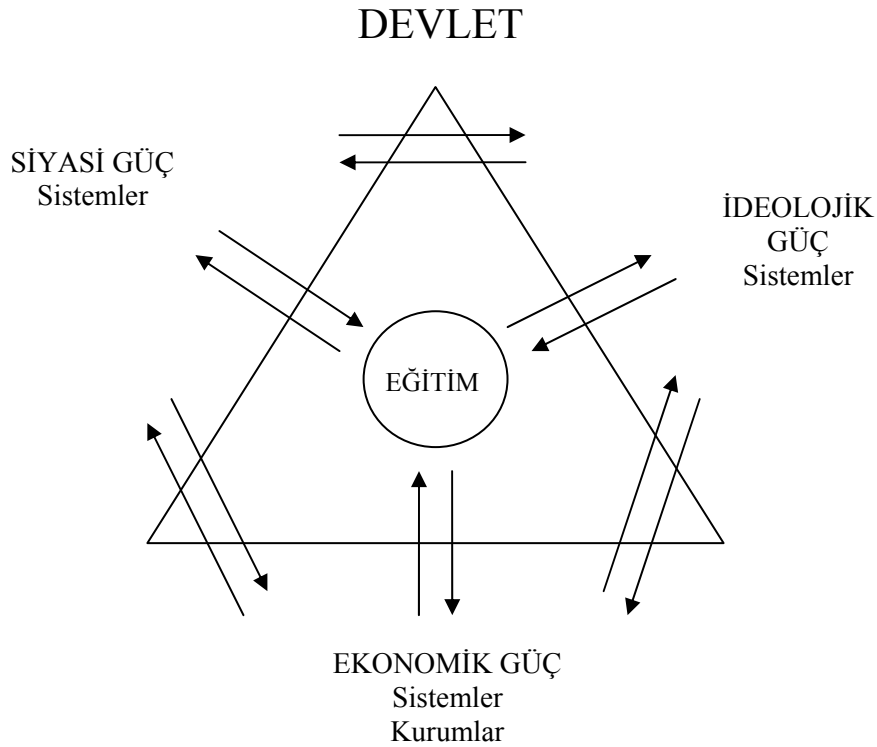
“Bir eğitim faaliyetinin meydana gelebilmesi için mutlaka bir toplumsal ilişki zeminine ihtiyaç vardır.Eğitimin bu temel özelliklerinden dolayı, toplumun yaşamak ve sürekli olmak arzusuyla ortaya koyduğu sistem ve ideallerle eğitim düşünce ve stilleri arasında sıkı bir ilişki vardır.”

Toplumun istekleri ile eğitimin kurum ve uygulamaları örtüşebileceği gibi bazen toplumun beklentileri ile gençlere verilmek istenen eğitim anlayışı arasında farklılıklar olabilir. Bu durumda toplumun idealleri ile eğitimin amaçları arasında çelişki oluşmuş ve toplum bunalıma sürüklenmiş olur. Toplum eğitimi önce muhafazakâr özelliğiyle daha sonra da gelişmeci yanıyla tanımaya eğilimlidir. Eğitim olmadan bir toplumun varlığını sürdürmesi mümkün olmadığı gibi eğitimin de varlığını sürdürebilmesi için topluma ihtiyacı vardır.

Eğitim kurumu, bulunduğu karmaşık yapı içinde bir yandan toplumsal işleyiş içinde bireylerin toplumu anlamasını sağlarken diğer yandan sosyal ilişki örüntüsü içinde bireylerin daha aktif yer almalarını sağlayan görevi de sağlamıştır. Eğitim kurumu içinde formal olarak bu görev, okul sistemlerine bırakılmıştır. Okul sistemleri, bu görevi yerine getirirken toplumsal yaşamın devamlılığı ve bireyin toplumun yaşam felsefesine göre hazırlanması gibi konularda ekonomi, politika ve kültür ile yakın bir etkileşim içindedir. Kültür ve toplum varlığının devam edebilmesi için toplumda varolan temel kurumların karşılıklı ilişkileri oldukça önemlidir. Hiçbir kurum kendi başına varolamaz, her bir kurum çeşitli derecelerde diğerlerini etkiler ve diğerlerinden etkilenir(Ficher,1990:116).Örneğin konumuz gereği ele aldığımız devlet de bir yandan siyaset kurumu olarak işlevde bulunurken eğitim kurumu ile ilgili birtakım işlevleri de yerine getirmektedir.

Devlet, ideolojik, siyasi ve ekonomik güçlerin birleşmesinden oluşan bir yapıdır. Siyasi açıdan, yönetme gücüne sahip, ideolojik açıdan, toplumsal düşünme biçimine yön veren; ekonomik açıdan da üretim ilişkilerini

düzenleyen toplumsal yaşamı ve kurumlarını yöneten, onlara düşünsel biçim kazandırarak yönlendiren ve kaynakları dağıtma yeteneğine sahip kurumlaşmış güç (Gökçe,2000:50) olarak tanımlanır. Bu bağlamda devlet bir sistem olarak toplumsal alt sistemleri kendisine siyasi, ideolojik ve ekonomik güç sağlayacak biçimde oluşturmakta ve yönetmektedir.

Şekil Devletin güçleri ve Eğitim İle Olan İlişkileri

Kaynak: Feyyat Gökçe, Değişme Sürecinde Devlet ve Eğitim, Eylül Yayınevi, Ankara,2000.

Eğitim sistemi, devlete güç sağlayan alt sistemlerin en etkililerinden biridir. Eğitim bir yandan siyasi, ideolojik ve ekonomik davranışların kazanılmasına aracılık ederken diğer taraftan devlete güç sağlayan ekonomik, siyasi ve ideolojik değişkenler arasında bir iletişim aracı görevi görmekte ve karşılıklı olarak siyasi ideolojik ve ekonomik çevreden etkilenmekte ve onları etkilemektedir (Gökçe,2000:45). Böylece eğitim hem

çevresinden etkilenen hem de etkileyen bir güçtür. Devlet varlığını eğitim aracılığıyla sürdürmektedir. Devlet eğitimle toplumsal-siyasal alt sistemlere kurumlara girdiler sağlamakta ve aynı zamanda eğitimin amaçlarını da belirlemektedir.

İnsanoğlu eğitim yoluyla toplumsallaşmakta ve insana özgü nitelikler kazanmaktadır. Toplum insandan oluştuğuna göre gelişen ve değişen insan içinde yaşadığı toplumunda gelişip değişmesine neden olmaktadır. Birey toplum ayrımı yapmayan, bireyi toplumsal bir varlık olarak ele alma ve bireyi toplumla bütünleştirme çağdaş eğitimin genel amaçları sayesinde olacaktır.

Ürünü insan olan öğretmenlik mesleğini bütün boyutu ile incelemek, öğretmenlik sorunlarını iyi belirlemek, buna göre öğretmenin nasıl yetiştirileceğini, yetişmiş öğretmen potansiyelinin nasıl değerlendirileceğini çok iyi tasarlamak bu doğrultuda siyasetler geliştirmek, sistemler üretmek de en önemli konular arasındadır.

Türk Eğitim Sisteminin genelde çağdaş özelliklere sahip olduğu varsayılmaktadır. Şimşek (1994:14)'in "Türk Eğitim Sisteminin Çağdaşlığına İlişkin Eğitimbilimci Görüşlerinin Değerlendirilmesi" adlı çalışmasında belirtildiği gibi; "yapı ve işleyişine temel oluşturan yazılı metinlere göre; Türk Eğitim Sistemi genelde çağdaş niteliklere sahiptir. Oysa uygulamada sistemin aynı çağdaş niteliklerini, yeterince gösteremediği bilinmektedir." Bu çalışmada eğitimbilimci görüşleri esas alınarak eğitim sistemimizin, çağdaş eğitimin işlevlerini ne derece gerçekleştirebildiği belirlenmeye çalışılmaktadır (Şimşek, 1994:14).

T.C. Anayasası'nın 42. ve Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 7 ve 8. maddeleri gereğince Türkiye vatandaşlarının eğitim gereksinimlerinin karşılanmasında, ekonomik ve sosyal statü dahil hiçbir ayırım yapılamayacağı belirtilmektedir. Şimşek (1994:14-15) tarafından yapılan araştırmada eğitimbilimciler Türk Eğitim Sistemine bu eşitliği gözetme yeteneği açısından olumsuz puan vermişlerdir. "Herkes fırsat ve olanak eşitliğine dayalı eğitim hizmeti sunma" hedefini gerçekleştirmede, bir engel olarak da

sosyoekonomik düzeyi yüksek olan bireylerin, resmi eğitim kurumları ile özel eğitim kurumları ve özel dershaneler gibi bazı hizmetlerden yararlanmada diğerlerine göre daha öncelikli olmaları örnek verilmektedir. Araştırmada eğitim sistemimizde insanların belli bir yaştan eğitim gereksinimi içinde olmayacakları gibi bir anlayışı doğrulamasıyla Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 9. maddesinde ifadesini bulan eğitimde "süreklilik" ilkesinin yeterince uygulanmadığı anlaşılmaktadır. Yine verilen cevaplarda eğitim sistemimizde, eğitim hizmetlerinin 'öğretim' kavramı ile sınırlandırılarak çağdaşıktan uzakta bir yaklaşım izlendiği vurgulanmaktadır. Çalışmada Türk Eğitim Sisteminin genel olarak 'çağdaş eğitimin işlevlerini' yerine getirmede önemli yetersizlikler gösterdiği, ancak bu yetersizliğin daha çok uygulamadan kaynaklandığı; sistem yapı ve işleyişine temel oluşturan yazılı metinlere göre çok daha çağdaş bir görünüme sahip bulunduğu ortaya konmaktadır.

Onur(1994:11)'a göre de eğitim sisteminin temel özellikleri ile yetiştirilmek istenen insanın özellikleri birbirini tutmamaktadır. Sözgelimi, Millî Eğitim Temel Kanunu'nun amaçladığı kişilik ile okullarda benimsetilen kişilik özelliklerinin çakıştığını söylemek olanaksızdır. Yasa, ulusal eğitimin genel amacının şöyle tanımlamaktadır: "Beden, zihin, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma sorumluluk duyan, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler... yetiştirmek" (Madde 2). Oysa sistemin özellikleri incelendiğinde böyle kişiler yetişmeye uygun olmadığı görülmektedir (Onur,1994:11).

Eğitim sistemi, daha önce de belirttiğimiz gibi devlete güç sağlayan alt sistemlerin en etkililerinden biridir. Bu süreçte devlet, kendisine güç sağlamak amacıyla bireylere siyasi, ideolojik ve ekonomik olarak belirlediği bilgi, beceri ve deneyimleri eğitim sisteminin amaçları olarak belirlemekte; bireyleri istendik yönde eğitmekte ve etkilemektedir(Gökçe,2000:239).

Ülkemizde ideolojik, ekonomik ve siyasi nitelikli eğitimin amacını tek tek ele aldığımızda;

Ülkemizde ideolojik nitelikli eğitimin amacı “Atatürk inkılap ve ilkelerine, Atatürk milliyetçiliğine bağlı bireyler yetiştirmek.”, ekonomik nitelikli eğitimin amacı , “İlgi ve becerilerini geliştirerek birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi yapmak.” Siyasi nitelikli eğitimin amacı ise “Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar yetiştirmek.” olarak sıralanabilir (Gökçe, 2000:241-243). Belirtilen eğitimin ideolojik, ekonomik, siyasi nitelikli amaçları öğrencilere öğretim programları aracılığı ile ilköğretim ve ortaöğretim süresince kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Şimdiye kadar Sosyoloji dersi programında yer alan konuları bu açılardan ele alırsak;

Tan’ın “Ortaöğretim Kurumlarında Sosyoloji Öğretimi” adlı çalışmasında da belirttiği gibi 1924’te sosyoloji “İçtimaiyat” adıyla muallim mekteplerine alınmıştır. Programı düzenleyen kurul, öğrencinin toplumsal sorunlar üzerine düşünmesini, onların birey üzerindeki etkilerinin bilinmesini ve evrim (tekamül) hakkında fikir edinilmesini gerekli görmüştür. 1924 programında Atatürk ilke ve inkılapları henüz hazır olmadığı için bu programda yer almamıştır.

1935’te dersin adı “Sosyoloji “ olmuş ve “gençler yalnız toplumsal olgular üzerinde düşünmeye değil, bunlar konusunda tavır takınmaya da yöneltilmiştir (Tan,1987:140). 2.8.1976 tarih ve 319 sayılı Talim Terbiye Kurulu kararıyla kabul edilen sosyoloji programında dersin amaçları sosyal olayları, yapı unsurlarını, ilişkilerini, sosyal çevreyi sosyoloji alanını tanıtmak ayrıca sosyal olayların tarihi akışına da dikkati çekerek öğrencilerin diğer derslerden elde ettiği bilgilerden faydalanarak, sosyolojinin verileriyle öğrencilerin bilgilerinin genişletilmesine gerektiği ölçüde yer vermeleri istenmektedir. 1934-1935 öğretim yılında uygulanan programda sendikacılık, kooperatifçilik, sanayileşme, kabotaj, demiryolu, tekellilik, bankacılık, kadın-erkek eşitliği, dil-kültür ideal birliği, konuları ele alınmıştır. 1942 programının dili sadeleştirilmiş ve her konunun sonuna konuyla ilgili Atatürk ilke ve

inkılapları konulmuştur. 1952’ de programın içeriği yeniden düzenlenmiştir. Programı oluşturan üç ana bölüm Cemiyet Olayları, Siteler Kadar Cemiyetler ve İlerlemiş Cemiyetler şeklinde düzenlenmiştir. Bu programda Atatürk ilkelerine özel bir yer verilmeden sadece milliyetçilik ve laiklikten söz edilmiştir. 1976 programında sosyolojinin alanı, sosyal yapı, sosyal değişme ve tatbiki sosyoloji ünitelerinden oluşmuştur. Bu programda Atatürk ilkelerine özel bir yer verilmemiştir (Zabun,2002: 128). 16.1.1986 gün ve 1 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu kararıyla kabul edilen sosyoloji ders programında “Cemiyetin bütünlüğü hakkında çok sebepli yaklaşımla objektif bir görüş sağlamak, sosyal hayatı istikrar ve değişen yönlerinden anlamalarında yardımcı olmak... kültür unsurları arasındaki ilişkiyi görmelerini sağlayarak şahsiyet bütünlüğü kazandırmak, sosyoloji alanını tanımlarında yardımcı olmak”, “Atatürk’ün Türk gençliğine moral veren çağdaş seviyenin üstüne çıkma öğüdünün, imkansız bir hedef olmadığını, fert ve cemiyet, madde ve mana, hukuk ve ahlak unsurları arasında dengeli bir ahenk kurarak gelişmeye imkan hazırlayan ve geçmişte güçlü medeniyetler kurmamıza zemin hazırlamış olan kültürel değer hükümlerimiz yardımı ile kısa zamanda ulaşılması mümkün bir hedef olduğunun öğrencilere telkin” edilmesi istenmektedir. Bu ders programı Atatürk ilke ve inkılaplarına farklı bir biçimde yaklaşmıştır. 1935 ve 1942 programları devrimleri teker teker sayarak bunların açıklanmasını isterken bu program Atatürkçü düşüncenin özelliklerini saptayarak bunları ders konuları haline getirmektedir. Bunlar, sosyal yapı bölümünde Atatürkçü düşüncede millet anlayışı, Atatürkçü düşüncede millet ve yurt sevgisi, Atatürkçü düşünce sisteminde milliyetçilik, Atatürkçü düşüncede sosyal ve kültürel milli güç, Atatürkçü düşüncede kadının toplumdaki yeri ve hakları, Atatürkçü düşüncede laiklik kavramı gibi devam etmektedir. Bu programda diğer programlardan farklı olarak Türk kültürünün genel nitelikleri başlığını taşıyan bir alt bölüm açılmakta ve bu nitelikler devamlılık ve yaygınlık, demokrasiye açık olmak, teşkilatçılığa elverişli olmak, adaleti yerleştirmek ve yaymak, maddi ve manevi fedakârlıklar olarak sıralanmaktadır.

2006 yılında uygulamada olan ortaöğretim kurumları sosyoloji dersi öğretim programında 2455 ve 2470 sayılı Tebliğler Dersindeki açıklamalar doğrultusunda sınıflar esas alınarak düzenlenmiş olup uygulama bu doğrultuda yapılmaktadır (Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 27.4.1998/64 sayılı kararı). Program doğrultusunda ikinci üniteye yer alan Atatürkçülükle ilgili konular; Atatürk'ün Millet Anlayışı, Atatürk'ün Milliyetçilik Anlayışı, Atatürk'ün Halkçılık Anlayışı olarak sıralanabilir. Ayrıca ünitenin işleniş bölümünde Atatürk'ün millet, milliyetçilik, halkçılık anlayışının verilmesi gerektiği belirtilmektedir. Üçüncü üniteye ise Atatürk'ün kültür konusundaki görüşleri, Atatürkçü düşüncede Türk kadınının yeri, Atatürkçü düşüncede laiklik anlayışı, din ve vicdan hürriyeti, Anayasadaki laiklik kavramı, Atatürkçü düşüncede insanlık, hak ve sorumluluk, Atatürkçülüğün önemi, Atatürkçülüğün bütünlük niteliği, Atatürkçülüğün yabancı ideolojilerden farkı (Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 27.4.1998.64 sayılı kararı) konularına yer verilmiştir. Ayrıca ünitenin işleniş bölümünde Atatürkçü düşüncenin anlamı, bu çerçevede insanın hakları ve sorumlulukları, özgürlük ve eşitlik kavramlarının yeri belirtilerek bu düşüncenin bir ideoloji , aksine, Türkiye'nin kendine özgü şartlarında bir modernleşme programının çerçevesi olduğunun vurgulanması istenmektedir. Dördüncü üniteye Atatürk inkılapları ile gelen köklü değişimler konu olarak yer alırken işleniş bölümünde ise Türkiye'de toplumsal gelişme açıklanırken, Tanzimat'tan bugüne ne gibi değişiklikler yapıldığının ana hatlarıyla verilmesi; özellikle Atatürk inkılaplarıyla gerçekleşen köklü değişikliklerin Türkiye'ye kendine özgü bir yapı kazandırdığının vurgulanması istenmektedir.

Ekonomik nitelikli eğitimin amacı , “İlgi ve becerilerini geliştirerek birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi yapmak.” Siyasi nitelikli eğitimin amacı ise “Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar yetiştirmek.” olarak sıralanabilir

Ekonomik nitelikli eğitimin amacını gerçekleştirmede katkı sağlayacak sosyolojinin genel amaçları arasından “Toplumsal sorunları kavrayabilme;

toplumun, ekonomik ve kültürel kalkınmasına bilinçli bir şekilde katkıda bulunabilme.” sayılabilir. Ayrıca sosyolojinin özel amaçları arasından “Ekonominin temel kavramlarını bilir.”, “Ekonominin temel konularını kavrar.”, “Ekonomik sistemlerin özelliklerini kavrar.” sıralanabilir. İşlenen konular arasından 1. ünitenin alt başlıklarından “Sosyoloji-Ekonomi” 3. ünite “B. Toplumsal Kurumlar” başlığı altında “...ekonomi...” ye yer verilmiş ayrıca “E. Ekonomi” başlığı altında “Ekonominin anlamı”, “Ekonominin temel unsurları” olan “Üretim (doğa, emek, sermaye, teşebbüs)”, “Tüketim”, “Bölüşüm” konularına yer verilmiştir. 4. ünite “Toplumsal değişmeyi etkileyen faktörler” den biri olarak “Ekonomi”, “Toplumsal Gelişmenin Unsurları” ndan biri olarak “Ekonomik büyüme” ele alınmıştır. Programın 3. ünitesinin işleniş bölümünde ise;

“Ekonominin; sınırsız ihtiyaçlarla sınırlı kaynaklar arasında denge kurma çabası olduğu” vurgulanmalıdır.

İhtiyaçların hangi açılardan sınırsız, hangi açılardan sınırlı, aynı şekilde malların ve hizmetlerin hangi bakımdan sınırlı, hangi bakımdan sınırsız olabileceği örnekle açıklanmalıdır. Bunun yanında, ihtiyaçla ekonomik ihtiyaç ayrımı yapılmalıdır.

Üretimin ne olduğu, üretim öğeleri ile açıklanmalıdır.

Ekonominin ön kabullerinden biri olan “insanlar, sınırlı kaynaklar ile sınırsız ihtiyaçlar arasında denge sağlarken rasyonel davranırlar.” ifadesindeki rasyonelliğin anlamı açıklanmalıdır. Toplumlara, kültürlere hatta kişilere göre rasyonalitenin farklı anlamlar taşıyabileceği belirtilmelidir.

Ekonomik sistemler verilirken, bunların temel ayrımları vurgulanmalı, açıklanmalıdır.

Enflasyonun nedenleri ve toplumsal sonuçları örneklerle ortaya konulmalıdır...” şeklinde sıralanmıştır.

Siyasi nitelikli eğitimin amacını gerçekleştirmede katkı sağlayacak sosyoloji programında yer alan genel amaçlar “Türk toplumunun, yapısını kavrayabilme.” , “Cumhuriyeti diğer yönetim biçimlerinden ayıran üç temel

ilke (çağdaşlık, laiklik ve millilik)nin öneminin kavrayabilme.”, “Milletler ailesi içinde, Türk toplumunun saygın ve onurlu bir yeri olduğu bilincini güçlendirme.”, “Toplumsal ‘farklılıkları kuşatan bir birlik’ halinde ve demokrasi temelinde gelişip güçlenmesine katkıda bulunma.” şeklinde sıralanabilir. Sosyolojinin özel amaçları arasında ise “Siyasal kurumların “ne olduğu”nu kavrar.”, “Siyasal yönetim şekillerinin “ne olduğu”nu kavrar.” olarak sıralanabilir. Programda yer alan konular arasında 1. ünite “Sosyoloji-Siyaset Bilimi”, 3. ünite “B.Toplumsal Kurumlar” başlığı altında “...siyaset...” e yer verilmiş, ayrıca “F.Siyaset” başlığı altında “Siyasetin anlamı”, “Siyasetin temel kavramları”, “Siyasal yönetim şekilleri” , “Atatürkçü düşünce sistemi” nin “Bütünlük niteliği”, “Yabancı ideolojiler”den farkı” 4. ünite “Türkiye’de Toplumsal Değişme” başlığı altında sıralanan “Tanzimat öncesi”, “Tanzimat sonrası”, “Cumhuriyet Dönemi” gibi konular sıralanabilir. 3. ünite işleniş bölümünde ise;

“Devletin, egemenliğin örgütlenmiş biçimi olduğu vurgulanmalıdır. Egemenliğin, tarih boyunca (sitelerden imparatorluklara, milli devletlere kadar) değişik kaynakları olabileceği açıklanmalıdır. Yine devletin otokratik ve demokratik biçimleri olabileceği söylenmelidir.

Devletin soyut anlamı ile onu somutlaştıran boyutu (bayrak, cumhurbaşkanlığı, yasama, yürütme, yargı organları vb.) açıklanmalıdır.

Demokrasinin genel ilkeleri verilirken, eşitlik ve özgürlük ilkelerinden birisine ağırlık verip diğerlerini önemsememenin sistemin tam olmasını engelleyeceği belirtilmelidir.

Parlamente sistemin ve siyasal partilerin demokrasi için taşıdığı anlam açıklıkla ortaya konulmalıdır.

Yasama, yürütme ve yargı güçlerinin ayrılığının demokrasi açısından önemi belirtilmelidir.

Laiklik ilkesinin anlamı, bu ilkenin din ve vicdan hürriyeti açısından önemi vurgulanmalıdır.

Baskıcı yönetim biçimlerinin neden kabul edilemeyeceği örneklerle verilmeli, demokrasinin üstünlüğü nedenleriyle açıklanmalıdır.

Temel insan haklarının neler olduğu belirtilerek devletin bu hakların güvencesi olabilmesinin ölçütleri sıralanmalıdır.

Sivil toplum, devletçilik, birey-devlet ilişkisi gibi günümüzde özel önem taşıyan kavramlar, ilgili yerlerde açık bir biçimde kullanılmalıdır.

Egemenliğin meşru olmasının koşullarının neler olduğu bu açıdan çoğulcu demokrasinin önemi verilmelidir.” Konularına yer verilmektedir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi eğitim programları kapsamı içerisinde ele alınan öğretim programı, belirlenmiş bilgi kategorilerinin bir sistem içinde düzenlenmesiyle oluşmaktadır. Öğretmenlerin hazırlanan programlara büyük ölçüde uymaları gerekmektedir. Belirlenmiş genel ve özel amaçlar, konu başlıkları, konuların nasıl işleneceğini belirten “işleniş” bölümü, ele alınacak temel kavramlar, hatta konuların sonunda bulunan değerlendirme soruları bile programda tek tek verilerek öğretmenin neyi nasıl işleyeceği muallakta bırakılmamış, net olarak belirtilmiştir. Bu yönüyle de daha önce de belirttiğimiz devlet; varlığını eğitim aracılığıyla sürdürmektedir, aynı zamanda eğitimin amaçlarını da belirlemektedir, görüşünü destekler niteliktedir.

2.4.Türk Eğitim Sisteminde Sosyoloji Öğretimi

2.4.1.Sosyoloji Programının Kısa Tarihi

Cumhuriyet Döneminin ilk lise programı olan 1924 müfredat programında Edebiyat şubesine Türk Medeniyet Tarihi dersi ve her iki şubeye içtimaiyat (sosyoloji) dersi konmuştur (Cicioğlu,1985:197). Bu programda 1920’de Fransa Eğitim Bakanlığının öğretmen okulları için hazırladığı program örnek alınmıştır.

Sosyoloji 1924’te “içtimaiyat” adıyla ve felsefenin yanı sıra liselerle muallim mektepleri programına alınmış ve ortaöğretime girmesinde Ziya Gökalp’in etkileri sezilmektedir. Ziya Gökalp, toplum bilimin tarih yöntem ve konularını tanıtmak üzere çıkardığı İçtimaiyat Mecmuasında, Türk ve İslâm

tarihlerini incelemeyi amaçlayan Milli Tettebbüler ve İslâm Mecmuasında, Yeni Mecmua'da Durkheimci görüşlerini Türk düşünsel yaşamına yaymıştır (Tan,1987:187).

Sosyolojinin "içtimaiyat" adıyla 1924 ortaöğretim programlarına alınmasının gerekçesi, Lise Müfredat Programı Esbabı Mucibe Layihası'nda şöyle ifade edilmektedir:

"Felsefe derslerinde eski programla bu program arasındaki esaslı fark içtimaiyatın eklenmesi ve onbirinci sınıfın edebiyat şubesinde felsefi konular çerçevesinde çeşitli meselelerin öğretimine gerek gösterilmesidir. Programı düzenleyen kurul, ikinci devre öğrencisinin toplumsal sorunlar üzerine düşünmesini, onların birey üzerindeki etkilerinin bilinmesini ve evrim (tekamül) hakkında fikir edinmesini gerekli görmüştür. Daha önce dersler ayrı ayrı okutularak hukuksal ve ekonomik sorunların birbiriyle ilişkisi gösterilmezken şimdi bunların birer toplumsal kurum olmaları nedeniyle birbirlerine olan etkileri özellikle gelişme evreleri, öğrenciye öğretilecek ve toplumun gelişimiyle birlikte bunların da değişimi hakkında yeterli fikir ve bilgi verilecektir.

1935 yılında ise lise programında dersin adının da programın dilinin de, amaçlarının da değiştiğini görülmektedir. "İçtimaiyat" "Sosyoloji" olmuş "sosyoloji okutmanın başlıca ergesi ise" şöyle sıralanmıştır:

"1. Gençleri sosyal vakıalar üzerine düşündürmeye ve bunlar arasındaki ilgileri araştırmaya alıştırmak,

2. Gençleri Türk devriminin amaç bildiği ideallerin fikri temellerini kavrayacak hale getirmek ve böylece Türk sosyetesinin gelişmesine yarayacak işler yapacak yurttaşlar yetiştirmek."

Bu programla gençler artık 1924'te olduğu gibi yalnız toplumsal olgular üzerinde düşünmeye değil, bunlar konusunda tavır takınmaya da yöneltilmektedir. Ayrıca program devletin (partinin) ilkelerini anlatmak ve benimsetmek açısından öğretmene etkin bir görev, aynı zamanda siyasal, tarihsel bilinçlendirme ve yurttaşlık bilgisi kazandırma işlevi yüklemektedir.

Ortaöğretimdeki toplumbilim derslerimizin 1930' ların ortalarında kazandığı bu özellik değişen ölçü ve vurgulamalarla günümüze ulaşmış bulunmaktadır (Tan, 1987:170).

1934-1935 ders yılında hâlâ Cumhuriyetin ilk içtimaiyat programı uygulanmaktadır. Bu programın ilk programdan tek farkı yeni harflere çevrilirken çok az da olsa sadeleştiriliş olan dildir. Buna karşılık T.C. Kültür Bakanlığının 31.8.1935 tarih ve 153 sayılı kararıyla kabul edilen sosyoloji programı tümüyle farklı bir anlayışa dayanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin sendikacılık, kooperatifçilik, sanayileşme, kabotaj ve demiryolu, tekellilik, bankacılık, özel mülkiyet, devletçilik, aile hukuku, kadın-erkek eşitliği, dil kültür ideal birliği, sosyal yardım, ulusal egemenlik, cumhuriyetçilik, laiklik ilkeleri ayrıntılı bir biçimde programda özümsemiştir. Öğretmenden bu ilkelerin doğruluğu, verimini, faydalarını, önemini göstermesi istenmektedir.

1952 sosyoloji programı düzenlenmesi farklı yeni bir programdır. Programı oluşturan üç ana bölüm "Cemiyet Olayları, Sitelere kadar Cemiyetler ve İlerlemiş Cemiyetler" başlıklarını taşımaktadır. Ayrıca, programın toplumbilim anlayışı değişiktir. Toplumbilimin ötekilerden ayrı, başlı başına bir bilim olma özelliği sosyolojinin bölümleri ve sosyoloji okumanın bize neler kazandıracağı ayrı ayrı alt bölümler halinde yer verilmesiyle ilk kez açık seçik programa girmektedir.

2.8.1976 tarih ve 419 sayılı Talim Terbiye Kurulu kararıyla kabul edilen sosyoloji programında dersin amaçları sosyal olayları, yapı unsurlarını ilişkileri, sosyal çevreyi, sosyoloji alanını tanıtmak,"Türk milletinin sosyal ve kültürel mirasını kavramalarında imkân ve zemin hazırlamak" olarak belirtilmiştir. Bu amaçları gerçekleştirmek için sosyoloji öğretmenlerinin "Millî birlik ve beraberliğin dil, kültür ve ülkü (ideal) birliğiyle sıkı ilişkisine zaman zaman temas fırsatları aramaları... sosyal olayların tarihi akışına da dikkati çekerek öğrencilerin diğer derslerden elde ettiği bilgilerden faydalanarak, sosyolojinin verileriyle öğrencilerin bilgilerinin genişletilmesine gerektiği ölçüde yer vermeleri" istenmektedir.

16.01. 1986 gün ve 1 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu kararıyla yürürlüğe giren Sosyoloji Dersi Öğretim Programı bir önceki programa göre yenilenmiştir. 1986 yılı Sosyoloji Dersi Öğretim Programı üç bölümden oluşmaktadır; “Sosyolojinin Alan ve Yöntemleri”, “Sosyal Yapı” ve “Sosyal Değişme” . Yöntem ve araştırma teknikleri konularına ilk kez yer verilmiştir (MEB, 1986:70-71). 1987 yılında matematik ve fen kollarında Felsefe grubu Dersleri (Felsefe, Sosyoloji, Mantık) artık zorunlu ders değildir. Öğrenciler bu dersleri seçmeli ders olarak alacaklardır (MEB., 1987:341-345).

1992 yılında Sosyoloji Dersi Öğretim Programında önemli bir değişiklik bulunmamaktadır. Bazı konular programdan çıkarılmıştır (MEB., 1992:99).

1995 gün ve 353 sayılı kararla kabul edilen Sosyoloji Dersi Programı’nın “Açıklamalar bölümünde içerik ile ilgili olarak programın sosyolojinin hem dünyada hem de Türkiye’deki gelişmeleri göz önünde bulundurarak hazırlandığı, programda belirtilen amaç ve davranışların gerçekleştirilmesini sağlayacak nitelikte konu başlıkları ve alt başlıkların yer aldığı belirtilmektedir (MEB., 1995:893).

Günümüzde uygulanmakta olan Sosyoloji Dersi Programı (11.Sınıf), Ders Geçme ve Kredili Sistemine göre dönemler esas alınarak hazırlanmıştır ve halen Sınıf Geçme Sisteminde uygulanmaktadır. 2455 ve 2470 sayılı Tebliğler Dersindeki açıklamalar doğrultusunda sınıflar esas alınarak düzenlenmiş olup uygulama bu doğrultuda yapılmaktadır (Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 27.4.1998/64 sayılı Kararı).

2.4.2.Sosyoloji Ders Kitapları

İlk sosyoloji ders kitabı 1924 baskılı Mehmet İzzet’in Fransızca’dan tercüme ettiği Terbiye ve Ahlâka Müteallik Tatbikiyle İçtimaiyyat’dır. Bu kitap A. Hess ve A. Gleyse’nin Fransız öğretmen okulları için yazdıkları Notions de Sociologie adlı el kitabıdır. Kitabın özelliği “Durkheim mektebine fazla bağlı” olması ve kendinden sonrakileri de etkilemesidir. Çeşitli yazarlar, Fransız sosyoloji ders kitaplarının bizdeki lise öğretimi için yetersizliğini vurgulamışlardır. İ. H. Baltacıoğlu, bu el kitaplarının yazarlarının ancak ikinci

üçüncü derecede toplumbilim uzmanları olduğunu belirtmiştir. H. Ziya Ülken ise bu kitapların liselerde izlemek istediğimiz öğretim biçiminden oldukça farklı bir temele dayandığını söyler. Ülken'e göre öğretmen okullarında toplumbilim, eğitim ve ahlâk uygulamalarıyla birlikte yüksek ve bilimselleştirilmiş bir yurt bilgisi niteliğinde olup ilköğretim öğretmenlerine çalışma alanında yarayacak ulusal ve insancıl bilgileri vermek amacını izler. Halbuki liselerin ikinci devresinde istenen toplumsal sorunların incelenmesine giriş yapmak, yani özellikle bilimsel bir amaçtır. Ayrıca tercüme olduğu için eleştiriler almış, mesela “ötesinde berisinde ‘Biz Fransızlar’ diye başlayan kısımlar var” diyen Ali Kami kendisi bakanlığa bir kitap yazıp önermiş ve bir süre ikisi birlikte okutulmuştur. Ali Kami Bey kitabına eski Türklerden, Osmanlıdan, Cumhuriyet inkılaplarından örnekler koymuştur (Tan,1987:175-176).

1934 müfredatında değişiklik teklif edildiği halde sadece dilde yapılan basit sadeleştirmelerle yetinilmiştir. Bakanlığın kendisinden telif bir eser istemesi üzerine Mehmet İzzet Yeni İçtimaiyat Dersleri'ni yazmış, kitap 1936'ya kadar üç defa basılmıştır. Bu kitapla ilgili olarak Z. Fahri Fındıkoğlu “Ortaöğrenimdeki sosyoloji tedrisatı için emsaline Garp'ta pek rastlanmayacak kadar geniş bir ilmi zihniyet ve mükemmel bir metotla yazılmıştır.” (Tüfekçioğlu,1991: 74) demektedir.

1936'da bakanlık, o zaman milletvekili olan Necmettin Sadak'a sosyoloji kitabının yazımını sipariş etmiştir. Sadak o yıl yetiştiremeyince bakanlıkça liselerden dersi kitapsız yürütmeleri istenmiştir. Bir sonraki yıla da kitap yetişmeyince bakanlıkça liselerden dersi kitapsız yürütmeleri istenmiştir. Bir sonraki yıla da kitap yetişmeyince H. Z. Ülken, Z. F. Fındıkoğlu ve Halil Fikret Kanat bir kitap hazırlamış, baskı aşamasında Sadak kitabını bitirmiş ve onunki basılmıştır. Ve 1950'lere kadar liselerde Necmettin Sadak'ın kitabı okutulmuştur. Bu kitap Fındıkoğlu tarafından “totaliter bir zihniyetin günlük politikaya alet yapılmasıyla koyulan gayrı-ilmi bir sosyoloji kitabı” şeklinde eleştirilmiştir.

1938 programına göre hazırlanan Sadak'ın kitabından sonra 1950 ve 1957 müfredatı da sosyolojide genel çerçeveyi bozmamıştır.

Nurettin Topçu'nun kitabı ile ilgili olarak Hilmi Ziya Ülken (Tüfekçioğlu,1991:75) ise “ Durkheim sosyolojisinin tasnifi ve görüşünün hakîm” olduğunu söylemektedir. Bu kitaptan sonra yardımcı ders kitapları olarak basılan sosyoloji ders kitaplarını bir yana bırakılırsa Ekrem Altaylı, Osman Pazarlı, Selman Erdem, Amiran Kurtkan ve Nihat Nirun-Alev Öner-Nurten Baykurt üçlüsünün resmi ders kitaplarıyla bugüne geliyoruz. Bütün kitaplarda yapılan tanımlamalar ve açıklamalar programa göre yazılmakta ve resmi görüşü temellendirmektedir. Baykan Sezer(Tüfekçioğlu,1991:75)'e göre “Yapılan tanımlamalar ve açıklamalar sosyoloji biliminin gereği olarak sunulmaktadır. Sosyoloji bir yerde belli konuların bilimsel doğruluğunu ispatlama görevini üstlenmektedir.”.

Kitaplardaki tanımlamalar ve açıklamalar Türkiye’de başlatılmış olan yenileşme hareketlerine bir anlam kazandırmak, bunların kaçınılmaz olduğunu göstermek amacını gütmüştür. Tüfekçioğlu'nun Baykan Sezer'den aktardığına göre “Batı'daki son bulgular olarak kendi gerçeklerimiz göz önüne alınmadan aktarılmıştır. Kitaplardaki bölümler tarihi gerçeklerden, toplumsal ilişkilerden yoksun oldukları için kendi başlarına yeterli konular olarak kalacaklardır.” (Tüfekçioğlu,1991:75). Oysa toplumsal gerçeklerimiz göz önüne alınarak bizim olan ve tarihi gerçeklerimizle hazırlanmış kitaplar geleceğin yetişkinleri olan gençlerin yetişmesinde daha yararlı olacaktır.

2.4.3. Türk Eğitim Sisteminde Sosyoloji Öğretmeni

Sosyoloji eğitimi ile bireylerin toplumsal değişmelerin dinamiklerini kavrayarak toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel sorunlarını bilen ve bu sorunların giderilmesinde, bireylerin özgün çözüm önerileri geliştirebilmeleri beklenmektedir. Salt fen ve teknolojiye yönelerek insan ve toplum üzerine düşünce becerisinin gelişmesinin yeterli ölçüde sağlanması mümkün görünmemektedir. Sosyal bilimler/sosyoloji eğitiminin gerekliliği üzerine Ülken (1967:232)'in de yıllar önce belirttiği gibi:

“Tabiat ilimlerindeki ilerlemelere bir dereceye kadar ayak uyduruluyorsa da insan ilimlerinin öğretimi daima az çok geri kalmaktadır. Gençler tabiat ilimlerinde barometre ve galvanometreyi kullanmasını bildikleri gibi insan ilimlerinde de (sosyoloji...)... bu ilimlerin bir nazariyeler yığını veya havada sözler olmadığını öğrenmelidir. Bu sağlanamadığı için insan ilimlerinde gençler yurttaşlık bilgisi ve ideolojik telkinlerle bu ilimlerin araştırma yapma alışkanlığını vermiyor, yani onları bu mesleklere hazırlamıyor; öte yandan değerlere ait inançları olguların gözlem ve tahlili ile karıştırdığı için bu inançları da bozuluyor.”

Öğretimi oluşturan öğeler öğrenci, öğretmen, amaç, konu, metot, çevre olarak (Büyükkaragöz,1990:18) sıralandığında Sosyoloji öğretimi de öğrenen lise öğrencisine göre düzenlenmelidir. Öğretmen, öğretimin hareket ettiricisidir. Öğretmen ve öğrenci ders ortamında “öğrenme öğretme sürecinde birleştiklerinde öğrenme ortaya çıkmaktadır.”(Erginer,1994:17). Öğretmen bu süreçte yalnız değildir. Daha önce tarihi gelişimine değindiğimiz sosyoloji programı ve ders kitapları yanı sıra günün teknolojisine uygun diğer kaynaklar ona eşlik etmektedir. Sosyoloji öğretim programı, belirlenmiş bilgi kategorilerinin bir sistem içinde düzenlenmesiyle oluşturulmaktadır. Öğretim programı bir öğretim basamağında okutulacak dersin konu ve amaçlarını, kaç saat okutulacağını ve amaçların hangi öğretim yöntem ve teknikler ile öğrencilere kazandırabileceğini gösteren ayrıntılı kılavuz olarak önceden “Millî Eğitim Bakanlığınca hazırlanmakta ve hazırlanan programların uygulanmasında öğretmenlere sınırlı ölçülerde esneklik sağlanmaktadır” (Yalar,2001:2). Öğretim için çevre ne kadar iyi düzenlenirse öğretimin sonucu başarılı olur. Maddi çevre; öğretimin yapıldığı yer ve o anda orada bulunan ve öğrenenin etkileme gücünde olan dış uyarıcılardır; okulda ise okulun yeri, dershanenin durumu, hava durumu gibi. Manevî çevre ise öğrenenin hiçbir korku ve baskı altında bulunmadan öğrenme faaliyetinde bulunmasıdır (Büyükkaragöz,1990:19). Sosyoloji öğretiminde de diğer derslerde olduğundan daha fazla çevre ile ilişkili olduğu düşünülebilir. Sosyoloji programla ilgili olarak daha ayrıntılı bilgiyi şu şekilde verebiliriz.

Sosyoloji Dersi Öğretim Programında her üniteyle ilgili amaçlar ve amaçlara ulaştıracak konuların başlıkları belirtildikten sonra ‘İşleniş’

bölümlerine yer verilmektedir. Liselerde Sosyoloji öğretimi yapan öğretmenlerin neler yapması gerektiği hangi öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanılacağını belirten öğretme durumlarına işleniş bölümlerinde yer verilmektedir. Yıldırım(1997:53)'a ait makalede belirtildiğine göre öğretim yöntem ve teknikleri konusunda İnkılap Tarihi, Sosyoloji ve Psikoloji programlarının Tarih, Felsefe ve Coğrafya programlarına göre öğretmenlere daha fazla yardımcı olduğu ortaya konmaktadır. Yine aynı makalede Sosyoloji programıyla ilgili olarak bazı öğretmenler, programın yeterince kapsamlı olmadığını ve sınırlı olan konuların dönem bitmeden önce tamamlandığını, bu nedenle programa yeni konular eklenmesi ya da var olan konuların daha derinlemesine programda yer alması gerektiğini belirtmektedirler (Yıldırım,1997 :60).

2006 yılında, lisede okutulan sosyoloji dersine öğretmen olarak girebilmek için A.Ü. Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi, Üniversitelerin Eğitim Fakültelerinin Felsefe Grubu öğretmenliğini bitirenler ile Fen Edebiyat Fakültelerinin Felsefe, Sosyoloji, Psikoloji bölümlerinden mezun olmanın yanı sıra ;

12.07.2004 tarih ve 119 sayılı Talim Terbiye Kurulu kararıyla;

Felsefe grubu öğretmenliği,

Felsefe bölümü (en az 16 kredi Felsefe, 16 kredi Psikoloji, 8 kredi Mantık) aldığını belgelendirenlerin atamaları yapılmıştır.

Bunlar arasından Bakanlık ve Yüksek Öğretim Kurulu(YÖK) iş birliği ile açılan/ açılacak olan Ortaöğretim Alan Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans ya da Pedagojik Formasyonunu Programını başarı ile tamamlayanlar, bu derslere girmek üzere o yıl belirtilen sayılarda atanmaktadırlar. Ayrıca KPSS gibi adı zaman zaman değişen Kamu Personeli Seçme Sınavı gibi bir sınavı aşmaları ve o yıl için belirlenmiş sayıdaki alınacak kişiler arasına girmeleri gerekmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANKARA'DA ORTA ÖĞRETİM KURUMLARINDA SOSYOLOJİ ÖĞRETMENLİĞİ VE SOSYOLOJİ DERSİNE YAKLAŞIM ARAŞTIRMASI

BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın amacı doğrultusunda orta öğretimde Sosyoloji Dersi Öğretim Programı'nı uygulayan öğretmenlerden anket soruları aracılığıyla veriler toplanmış, bu verilerin istatistiksel yöntemlerle çözümlenmesi sonucunda elde edilen bulgulara ve bunlara ilişkin yorumlara yer verilmiştir. Anket sorularının yeniden düzenlenmesi ile oluşturulan görüşme formu aracılığıyla da öğretmenlerle görüşülmüştür. Daha sonra önceden uygulanan anketlere verilen cevaplarla öğretmenlerle yapılan görüşme sonunda elde edilen bulgular karşılaştırılmıştır.

Bulguların ve yorumların ele alınışında araştırmanın amacı ile ilgili sorular, başlıklar altında ele alınıp değerlendirilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın amacı, Orta Öğretim kurumlarında okutulan sosyoloji dersi ve bu dersin programına ilişkin sosyoloji dersi öğretmenlerinin algılarını tespit etmektir.

3. Anket Sonucunda Ulaşılan Sayısal Veriler

Araştırmaya katılan öğretmenlere kişisel bilgileri ile ilgili yedi soru sorulmuş, bu sorular sonucu hazırlanan öğretmenlerin kişisel özellikleri ile ilgili tablolar ve tablolarla ilgili açıklamalar aşağıda gösterilmiştir.

3.1. Anket Uygulanan ve Örneklemde Yer Alan Öğretmenlerle İlgili Kişisel Bilgiler

Bu bölümde araştırmanın örnekleminde olan öğretmenlerin kişisel özellikleriyle ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 3. Cinsiyetlere göre dağılım

Erkek	38	34,9	35,5	35,5
Kadın	69	63,3	64,5	100,0
Toplam	107	98,2	100,0	
Kayıp Cevapsız	2	1,8		
Toplam	109	100,0		

Örneklemede yer alan öğretmenlerin cinsiyetlere göre dağılımı Tablo 3'te gösterilmiştir. Tablo 3'e göre örneklemdaki öğretmenlerin % 35.5'ini erkek % 64.5'ini ise kadın öğretmenler oluşturmaktadır.

Tablo 4. Hizmet süreleri

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
1-5 yıl	11	10,1	10,2	10,2
6-10 yıl	43	39,4	39,8	50,0
11-15 yıl	37	33,9	34,3	84,3
16-20	10	9,2	9,3	93,5
21 yıl ve üstü	7	6,4	6,5	100,0
Toplam	108	99,1	100,0	
Kayıp Cevapsız	1	,9		
Toplam	109	100,0		

Tablo 4'te görüldüğü gibi öğretmenlerin meslekteki hizmet sürelerine göre en büyük bölümünü % 39.8 ile 6-10 yıl arası olanlar, % 34.3'ünü 11-15 yıl arası olanlar, %10.2'sini 1-5 yıl arası olanlar, % 9.3'ünü 16-20 yıl arası olanlar, % 6.5'ini ise 21 yıl ve üstü çalışanlar oluşturmuştur.

Tablo 5. Mezuniyet alanları

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Sosyoloji	48	44,0	44,9	44,9
Felsefe / Felsefe Öğretmenliği	52	47,7	48,6	93,5
Psikoloji	7	6,4	6,5	100,0
Toplam	107	98,2	100,0	
Kayıp Cevapsız	2	1,8		
Toplam	109	100,0		

Tablo 5'te görüldüğü gibi mezuniyet alanlarına bakıldığında öğretmenlerin büyük çoğunluğunu % 48.6 ile felsefe/felsefe grubu öğretmenliği mezunları oluşturmuştur. Bunu sosyoloji mezunları % 44.9 ile izlemektedir. Psikoloji mezunları ise % 6.5 ile en küçük grubu oluşturmaktadır.

Tablo 6. Öğrenim durumları

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Ön lisans	3	2,8	2,8	2,8
Lisans	86	78,9	78,9	81,7
Yüksek lisans	17	15,6	15,6	97,2
Doktora	3	2,8	2,8	100,0
Toplam	109	100,0	100,0	

Öğretmenlerin Tablo 6'da görüldüğü gibi öğrenim durumlarına bakıldığında en büyük bölümünü lisans mezunları % 78.9 ile oluşturmakta, yüksek lisans mezunları % 15.6 ile onu izlemekte, en küçük grubu ise % 2.8 ile ön lisans ve doktora mezunları oluşturmaktadır.

3. 2. Programla İlgili Görüşler

Bu bölümde, öğretmenlerin yürürlükte olan Sosyoloji Programı'nın amaçlarının, öğrencilerin ihtiyaçlarını sağlamada yeterli olup olmadığının ve amaçların toplumun beklenti ve ihtiyaçları ile uyuşup uyuşmadığının saptanması yönünde görüşlere yer verilmiştir.

Tablo 7.Yürütülen sosyoloji programının amaçlarının öğrencilerin bu alanla ilgili ihtiyaçlarını sağlamada yeterli olup olmaması ile ilgili görüşler

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Hiç katılmıyorum	1	,9	,9	,9
Katılmıyorum	22	20,2	20,4	21,3
Kısmen katılıyorum	55	50,5	50,9	72,2
Katılıyorum	26	23,9	24,1	96,3
Tamamen katılıyorum	4	3,7	3,7	100,0
Toplam	108	99,1	100,0	
Kayıp Cevapsız	1	,9		
Toplam	109	100,0		

Tablo 7’de görüldüğü gibi “Yürütülen sosyoloji programının amaçları öğrencilerin bu alanla ilgili ihtiyaçlarını sağlamada yeterlidir.” görüşüyle ilgili olarak öğretmenlerin % 0.9’unun hiç katılmadıkları, %20.4’ünün katılmadıkları, % 50.9’unun kısmen katıldıkları, % 24.1’inin katıldıkları, % 3.7’sinin tamamen katıldıkları anlaşılmaktadır. Buna göre, öğretmenlerin yarıdan fazlasının (% 50.9) “Sosyoloji programının amaçlarının öğrencilerin bu alanla ilgili ihtiyaçlarını sağlamada yeterlidir.” görüşüne kısmen katıldıkları söylenebilir. Öğretmenlerin yarısı olumlu, % 20’si ise tamamen olumsuz, % 24.1’ i ise tamamen olumlu görüş bildirmiştir. Bu durumda genel görüşün olumluya daha yakın olduğunu söylemek mümkündür.

Görüşme bulgularına bakıldığında sadece **beş** öğretmen programın yeterli olduğunu, **dört** öğretmen yetersiz olduğunu, **üç** öğretmen kuramsal ve teorik olduğunu, **dört** öğretmen programın kapsamlı ve yoğun olduğunu, **üç** öğretmen güncellenmesi gerektiğini, **bir** öğretmen teorik, kuramsal ve güncellenmesi gerektiğini özellikle belirtmektedir. **Bir** öğretmen de programı yeterli bulduğunu, dersin verilmesinde geç kalındığını ve kişilik gelişimleri için dersin ilköğretim sonunda verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu verilere göre *öğretmenler yürütülen sosyoloji programının amaçlarının öğrencilerin bu alanla ilgili ihtiyaçlarını sağlamada yeterli olup olmamasıyla ilgili olarak* büyük bir çoğunlukla programın yeterli olmadığını; kuramsal, teorik ve kapsamlı olduğunu ve güncellenmesi gerektiğini; çok az sayıda öğretmen de programın amaçlarının, öğrencilerin sosyoloji ile ilgili ihtiyaçlarını sağladığını ve lise seviyesi için yeterli olduğunu düşünmektedir.

Anket ve görüşme bulguları karşılaştırıldığında ankete göre öğretmenlerin % 20’si ise tamamen olumsuz görüş bildirmişti. Bu konudaki genel görüş olumluya daha yakındı. Görüşme bulgularına göre öğretmenler *yürütülen sosyoloji programının amaçlarının öğrencilerin bu alanla ilgili ihtiyaçlarını sağlamada yeterli olup olmamasıyla ilgili olarak* büyük bir çoğunlukla programın yeterli olmadığını; kuramsal, teorik ve kapsamlı olduğunu ve güncellenmesi gerektiğini düşünmektedirler. Anket ve görüşme bulguları birbirini *desteklememektedir*.

Tablo 8. Sosyoloji dersinin hâlen yürütülen programın amaçlarının toplumun beklenti ve ihtiyaçları ile uyuşup uyuşmadığı ile ilgili görüşler

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Hiç katılmıyorum	1	,9	,9	,9
Katılmıyorum	31	28,4	28,7	29,6
Kısmen katılıyorum	48	44,0	44,4	74,1
Katılıyorum	22	20,2	20,4	94,4
Tamamen katılıyorum	6	5,5	5,6	100,0
Toplam	108	99,1	100,0	
Kayıp Cevapsız	1	,9		
Toplam	109	100,0		

Tablo 8’de görüldüğü gibi “Sosyoloji dersinin halen yürütülen programının amaçları toplumun beklenti ve ihtiyaçları ile uyuşmaktadır.” görüşüne öğretmenlerin % 0.9’u hiç katılmamakta, % 28.7’si katılmamakta, % 44.4’ü kısmen katılmakta, %20’si katılmakta, % 5.6’sı tamamen katılmaktadır. Buna göre öğretmenlerin yarıdan azının (% 44.4) “Sosyoloji dersinin halen yürütülen programının amaçlarının toplumun beklenti ve ihtiyaçları ile uyuşmaktadır.” görüşüne kısmen katılmakta olduğu söylenebilir. Öğretmenlerin yarısına yakını (% 44.4) olumluya yakın bir görüş bildirmiş, tamamen katılanların % 20.4’ü, katılmıyorum diyenlerin de % 28.7’yi oluşturdukları düşünülürse olumlu görüş bildirenlerin olumsuzla göre daha ağır bastığı görülmektedir. Toplumun beklenti ve ihtiyaçlarını karşılaması yönünde eksiklikler görülmektedir. Tamamen olumsuz görüş bildirenlerin % 0.9 olduğu düşünüldüğünde toplumun ihtiyaçlarını karşılaması yönünde programın kısmen de olsa kabul edilebilir olduğu düşünülebilir.

Görüldüğü gibi öğretmenler yürütülmekte olan Sosyoloji Programı’nın amaçlarının öğrencilerin bu alanla ilgili ihtiyaçlarını sağlamada yeterli olup olmadığı, bu amaçların toplumun beklenti ve ihtiyaçları ile uyuşup uyuşmadığı yönünde genel bir tatmin ya da tatminsizlik bulunmamaktadır. Öğretmenler sorunlara rağmen programın amaçlarını belirli düzeyde yeterli bulmaktadırlar.

Görüşme bakıldığında **altı** öğretmen yürütülen sosyoloji programının amaçlarının toplumun beklenti ve ihtiyaçları ile uyuşmakta olduğunu düşünmektedir. **Bir** öğretmen programın var olanı incelediği için beklenti ve ihtiyaçları karşılamayıp sadece bunları tespit ettiğini, çözüm üretmek gibi bir çabasının olmadığını, toplumdaki gelişmeleri etkileyen çok fazla etken olduğunu ve bu yüzden çözüm üretmek ve beklentilerin karşılanması gibi konuların gerçekleşmesinin zor olduğunu düşünmektedir. **On beş** öğretmen programın amaçlarının toplumun beklenti ve ihtiyaçları ile uyuşmadığını düşünmektedir. Bununla ilgili olarak programın teorik olduğunu, güncellenmesi gerektiğini, toplumumuzu yansıtmadığını ve öğrencilerin de ÖSS sınavı ve diğer nedenlerle ilgisiz olduğunu belirtmektedirler. Buna göre öğretmenlerin büyük bir bölümü toplumun beklenti ve ihtiyaçlarını karşılamadığını düşünmektedir. Bunda da en etkili neden olarak toplumun sorunlarını yansıtmaması ve topluma ait örneklerle desteklenmemesi gösterilmektedir.

Anket bulgularına göre öğretmenler sorunlara rağmen programın amaçlarını belirli düzeyde toplumun beklenti ve ihtiyaçlarını karşılaması bakımından yeterli bulmaktaydılar. Görüşme bulgularına göre ise öğretmenlerin büyük bir bölümü programın toplumun beklenti ve ihtiyaçlarını karşılamadığını düşünmektedir. Bunda da en etkili neden olarak toplumun sorunlarını yansıtmaması ve topluma ait örneklerle desteklenmemesi gösterilmektedir. Bulguların birbiri ile tam da örtüştükleri söylenemez.

Sosyoloji programının içeriği ile öğrencilerin toplumsal sorunlara ilgi göstermeleri, bu sorunlara çözüm önerilerini sağlamaya elverişli olması ve iyi birer yurttaş olarak toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına bilinçli bir şekilde katkıda bulunabilmelerini sağlaması yönündeki görüşlerine bakıldığında;

Tablo 9. Sosyoloji programının içeriği ile öğrencilerin toplumsal sorunlara ilgi göstermelerini ve bu sorunlara çözüm önerileri geliştirmelerini sağlamaya elverişli olup olmamalarıyla ilgili görüşler

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Hiç katılmıyorum	3	2,8	2,8	2,8
Katılmıyorum	26	23,9	23,9	26,6
Kısmen katılıyorum	49	45,0	45,0	71,6
Katılıyorum	29	26,6	26,6	98,2
Tamamen katılıyorum	2	1,8	1,8	100,0
Toplam	109	100,0	100,0	

Tablo 9’da görüldüğü gibi “Sosyoloji programının içeriği, öğrencilerin toplumsal sorunlara ilgi göstermelerini ve bu sorunlara çözüm önerileri geliştirmelerini sağlamaya elverişlidir.” görüşü ile ilgili olarak öğretmenlerin % 2.8’i hiç katılmamakta, %23.9’u katılmamakta, % 45.0’ı kısmen katılmakta, % 26.6’sı katılmakta, ancak %1.8’i tamamen katılmaktadır. Buna göre öğretmenlerin yarıya yakınının (% 45.0) kısmen de olsa olumlu görüşe sahip oldukları, % 26.6’sının tamamen olumlu görüş bildirdikleri, % 23.9’unun olumsuz görüş bildirdikleri, sadece % 2.8’inin hiç katılmadığı düşünüldüğünde, görüşlerin büyük oranda olumluya yakın olduğu ve sosyoloji programının içeriğinin, öğrencilerin toplumsal sorunlara ilgi göstermeleri ve bu sorunlara çözüm önerileri geliştirmelerini sağlamaya elverişli olmasını eksikliklere rağmen kabul edilebilir buldukları söylenebilir.

Öğretmenlerin sosyoloji programının içeriğinin, öğrencilerin toplumsal sorunlara ilgi göstermelerini ve bu sorunlara çözüm önerileri geliştirmelerini sağlamaya elverişli olduğunu düşünüp düşünmedikleri ile ilgili olarak **on bir** öğretmen programın teorik olması, ezbere yönelik olması, güncellenmeye ihtiyaç duyulması ayrıca öğrencilerin son sınıf olması ve ÖSS’ye hazırlanmaları nedeniyle dersle yeterince ilgilenememelerinin bunda etkili olduğunu, örneklerle desteklenmesi gerektiğini, öğretmene bağlı olarak uygulanabileceğini belirtmişlerdir. Ülkemizin sorunlarını yansıtan yeni bir programın öğrencilerin toplumsal sorunlara ilgi göstermelerinde ve bu sorunlara çözüm önerileri geliştirmelerinde etkili olabileceğini belirtenler de

bulunmaktadır. **Sekiz öğretmen** de ilgili zaman ayıran öğrenciler açısından öğretmenin de etkisiyle sosyoloji programının içeriğinin, öğrencilerin toplumsal sorunlara ilgi göstermelerini ve bu sorunlara çözüm önerileri geliştirmelerini sağlamaya elverişli ve uygulanabilir olduğunu, toplumsal sorunları anlamaya ve kavramaya ve çok boyutlu düşünmeye yardımcı olduğunu ama çözüm önerileri geliştirmelerinde çok da etkili olmadığını belirtmişlerdir. Yine **üç** öğretmen de öğretmenin çabası ve öğrencinin ilgisiyle kısmen de olsa bunun mümkün olabildiğini belirtmişlerdir.

Görüşmeye göre öğretmenler büyük çoğunlukla programın bir takım yetersizliklerinin olduğunu, teorik, ezbere yönelik olması sebebiyle öğrencilerin ilgisini çekmediğini ve öğrencilerin de son sınıf olması ve ÖSS sınavına hazırlanmalarının da etkisiyle çok yararlanamadıklarını belirtmişlerdir. Bunlara rağmen öğrencilerin çok boyutlu düşüncelerine yardımcı olabildiğini ama çözüm önerileri geliştirmede teorik olmasının da etkisiyle çok da yardımcı olamadığını belirtmişlerdir. Hatta bu dersin ilköğretim son sınıfta basitleştirilmiş bir şekilde yer almasının daha etkin ve yardımcı olabileceğini söyleyenler dahi bulunmaktadır.

Öğretmenler ankette öğrencilerin toplumsal sorunlara ilgi göstermeleri ve bu sorunlara çözüm önerileri geliştirmelerini sağlamaya elverişli olmasını eksikliklere rağmen kabul edilebilir bulmaktaydılar. Görüşme de ise öğrencilerin çok boyutlu düşüncelerine yardımcı olabildiğini ama çözüm önerileri geliştirmede teorik olmasının da etkisiyle çok da yardımcı olamadığını belirtmişlerdir. Ankette bu konuda eksiklerin olduğu, görüşmede de bu eksiklerin neler olduğu belirtilmiştir ve bu anlamda bulgular birbirini destekler niteliktedir.

Tablo 10.Sosyoloji programının içeriği öğrencilerin birer yurttaş olarak toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına bilinçli olarak katkıda bulunabilmelerini sağlayıp sağlamadığına ilişkin görüşler

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Hiç katılmıyorum	3	2,8	2,8	2,8
Katılmıyorum	19	17,4	17,8	20,6
Kısmen katılıyorum	56	51,4	52,3	72,9
Katılıyorum	25	22,9	23,4	96,3
Tamamen katılıyorum	4	3,7	3,7	100,0
Toplam	107	98,2	100,0	
Kayıp Cevapsız	2	1,8		
Toplam	109	100,0		

Tablo 10’da görüldüğü gibi “Sosyoloji programının içeriği, öğrencilerin iyi birer yurttaş olarak toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına bilinçli olarak katkıda bulunabilmelerini sağlamaktadır.” görüşü ile ilgili olarak öğretmenlerin % 2.8’ inin hiç katılmadığı, % 17.8’inin katılmadığı, % 52.3’ünün kısmen katıldığı, % 23.4’ünün katıldığı, % 3.7’sinin tamamen katıldığı anlaşılmaktadır. Burada görüldüğü gibi % 52.3’ü kısmen de olsa olumlu görüş bildirmişlerdir. Yine % 23.4’ünün tamamen olumlu, % 17.8’inin olumsuz, sadece % 2.8’ inin tamamen olumsuz görüş bildirdikleri görülmektedir. Buradan hareketle öğretmenlerin sosyoloji programının içeriği, öğrencilerin iyi birer yurttaş olarak toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına bilinçli olarak katkıda bulunabilmelerini sağlamaktadır görüşüne büyük ölçüde katıldıkları söylenebilir

Görüşme bulgularına bakıldığında; **on** öğretmen ilgili öğrencilerin için toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına bilinçli olarak katkıda bulunabilmenin mümkün olduğunu düşünmektedir. Ancak öğretmenler öğrencilerin ilgisinin ÖSS’ye hazırlanmaları ile olumsuz etkilendiğini, programın amaçlarının uygun ama içeriğinin güncellenmesi gerektiğini; öğrencilerin birey olarak toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına bilinçli olarak katkıda bulunabilmelerinin sağlanmasının öğrencilerin lise son olması ve programın teorik kalması dolayısıyla zorlaştığını belirtmektedir. **Yedi** öğretmen içeriğin güncellenmesi gerektiğini, öğrencilerin de duyarlı ve yeterince ilgili olmadıklarını bu sebeple pek de mümkün olmadığını

belirtmiştir. **Beş** öğretmen de bu durumun kısmen de olsa öğretmene ve öğrencinin ilgili olmasına bağlı olarak zaman zaman mümkün olabildiğini belirtmişlerdir. Buna göre öğretmenler büyük bir çoğunlukla ilgili öğrencilerin birey olarak toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına bilinçli olarak katkıda bulunabilmelerinin içeriğin güncellenmesi, uygulamaya dönük bir program olması ile mümkün olabileceğini düşünmektedirler.

Görüşme ile karşılaştırıldığında ankette öğretmenlerin iyi birer yurttaş olarak toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına bilinçli olarak katkıda bulunabilmelerini sağlamakta olduğunu düşündükleri görüşme ile de katkıda bulunabilmelerinin içeriğin güncellenmesi ve uygulamaya dönük bir program olması ile mümkün olabileceği ortaya konmaktadır.

Sosyoloji dersinin programı içerik yönünden yeterli olup olmaması ile ilgili görüşlere bakıldığında;

Tablo 11.Sosyoloji dersinin programının içerik yönünden yeterli olup olmadığına ilişkin görüşler

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Katılmıyorum	25	22,9	23,1	23,1
Kısmen katılıyorum	49	45,0	45,4	68,5
Katılıyorum	25	22,9	23,1	91,7
Tamamen katılıyorum	9	8,3	8,3	100,0
Toplam	108	99,1	100,0	
Kayıp Cevapsız	1	,9		
Toplam	109	100,0		

Tablo 11’de görüldüğü gibi “Sosyoloji dersinin programı içerik yönünden yeterlidir.” görüşüne öğretmenlerin %23.1’i katılmamakta, %45.4’ü kısmen katılmakta, %23.1’i katılmakta, %8.3’ü tamamen katılmaktadır. Buna göre öğretmenlerin yarıdan azı (45.4) kısmen de olsa olumlu görüş bildirmişlerdir. Öğretmenlerin %23.1’i olumlu görüş bildirmekle birlikte %23.1’i olumsuz görüş bildirmişlerdir. Burada olumlu ve olumsuz görüş bildirenlerin sayısı birbirine eşittir. Dolayısıyla “Sosyoloji dersinin programı içerik yönünden yeterlidir.” görüşünü ifade edenlerin çok da bulunmadığı ve bu konuda düzenlemelerin gerektiği söylenebilir. Ayrıca öğretmenlerin

programın içeriğinin bütünüyle yetersiz olduğunu da düşünmedikleri söylenebilir.

Konu ile ilgili görüşme bulgularına bakıldığında; sosyoloji programını beş öğretmen içerik yönünden yeterli bulmakta, **dört** öğretmen yetersiz olduğunu, **üç** öğretmen kuramsal ve teorik olduğunu, **dört** öğretmen kapsamlı, yoğun ve ayrıntılı bir içeriğin olduğunu, **beş** öğretmen içeriğin güncellenmesi gerektiğini, **bir** öğretmen de gereksiz şeylerin olduğunu gerekli şeylerin ise olmadığını düşünmektedir. İçeriğin kapsamlı olduğunu konuların daraltılarak genel sosyoloji yerine millî sosyoloji veya başka bir isimle de adlandırılabilir kendimize özgü bir sosyolojinin verilebileceğini belirten öğretmen de bulunmaktadır. Buna göre öğretmenler programın içerik yönüyle genellikle kapsamlı, yoğun, teorik olduğunu ve içeriğin güncellenmesi gerektiğini düşünmektedir. Sadece **beş** öğretmen yeterli olduğunu düşünmektedir.

Anket bulgularına göre eksikliklere rağmen kabul edilebilir buldukları söylenebilir. Görüşme bulgularına göre belirgin bir sonuca ulaşılamasa da görüşme sonunda öğretmenlere göre program içeriğin ayrıntılı, yoğun, teorik olduğu ve güncel olmadığı yönündedir. Program bu açılardan dikkate alınmalıdır. Ama tamamen de kötü olduğu söylenemez. Anket bulgularında da eksiklikler olduğu ortaya konmuştu. Görüşme de bu eksikliklerle ilgili fikir sahibi olundu.

Öğretmenlerin Sosyoloji Programı'nın aktüel konuları desteklemesi, çağdaş bir sosyoloji eğitiminin sağlanması yönündeki görüşleri ise;

Tablo 12.Sosyoloji programının aktüel konularla yeteri kadar desteklenip desteklenmediğine ilişkin görüşler

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Hiç katılmıyorum	11	10,1	10,2	10,2
Katılmıyorum	42	38,5	38,9	49,1
Kısmen katılıyorum	46	42,2	42,6	91,7
Katılıyorum	6	5,5	5,6	97,2
Tamamen katılıyorum	3	2,8	2,8	100,0
Toplam	108	99,1	100,0	
Kayıp Cevapsız	1	,9		
Toplam	109	100,0		

Tablo 12’de görüldüğü gibi “ Sosyoloji programının aktüel konularla yeteri kadar desteklendiği” görüşüne öğretmenlerin % 10.2’sinin hiç katılmadıkları, %38.9’unun katılmadıkları, % 42.6’sının kısmen katıldıkları, % 5.6’sının katıldıkları. %2.8’inin tamamen katıldıkları anlaşılmaktadır. Burada büyük çoğunluğu %42.6 ile sosyoloji programının aktüel konularla yeteri kadar desteklendiği görüşüne kısmen katılanların oluşturduğu görülmektedir. Öğretmenlerin %42.6’sının kısmen olumlu görüş bildirdikleri, olumsuz görüş bildirenlerin % 38.9 olduğu ve tamamen olumsuz görüş bildirenlerin %10.2 olduğu düşünüldüğünde öğretmenler sosyoloji programının aktüel konularla yeteri kadar desteklendiği görüşüne pek de katılmadığı ve bu konuda yeni düzenlemelerin gerektiği söylenebilir.

Görüşme bulgularına göre sosyoloji programının aktüel konulara yeteri kadar yer verip vermediği ile ilgili olarak **dört** öğretmen, öğretmene bağlı olarak dersin aktüel olabildiğini, **beş** öğretmen bunun az da olsa eksikliklere rağmen kısmen mümkün olabildiğini, **on üç** öğretmen de programın aktüel olmadığını teorik kaldığını ve güncellenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmenler Kıbrıs, AB, kapkaç sorunu gibi sosyal konuların ele alınmasına imkân sağlayan, tartışma ve araştırmaya fırsat veren bir programa ihtiyaç duyulduğunu belirtmişlerdir.

Bulgular karşılaştırıldığında; ankete göre öğretmenlerin sosyoloji programının aktüel konularla yeteri kadar desteklendiği görüşüne pek de katılmadığı görülmektedir. Bu da yeni düzenlemeleri gerektirmektedir.

Görüşme bulgularına göre de; öğretmenler programın aktüel olmadığını teorik kaldığını ve güncellenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bulgular birbirini desteklemektedir.

Sosyoloji programının çağdaş bir sosyoloji eğitiminin sağlanması için uygun olup olmaması ile ilgili görüşlere bakıldığında;

Tablo 13. Şu anda yürütülen sosyoloji programının çağdaş bir sosyoloji eğitiminin sağlanması için uygun olup olmadığına ilişkin görüşler

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Hiç katılmıyorum	6	5,5	5,5	5,5
Katılmıyorum	36	33,0	33,0	38,5
Kısmen katılıyorum	51	46,8	46,8	85,3
Katılıyorum	15	13,8	13,8	99,1
Tamamen katılıyorum	1	,9	,9	100,0
Toplam	109	100,0	100,0	

Tablo 13’de görüldüğü gibi “Şu anda yürütülen sosyoloji programı çağdaş bir sosyoloji eğitiminin sağlanması için uygundur.” görüşüne öğretmenlerin % 5.5’i hiç katılmamakta, % 33.0’ı katılmamakta, %46.8’i kısmen katılmakta, % 13.8’i katılmakta, % 0.9’u tamamen katılmaktadır. Buna göre öğretmenlerin yarıya yakınının (46.8) şu anda yürürlükte olan sosyoloji programının çağdaş bir sosyoloji eğitiminin sağlanması için uygun olduğu görüşüne kısmen katıldığı söylenebilir. Öğretmenlerin % 46.8 olumluyu yakın bir görüş bildirmelerine rağmen % 33.0’sı olumsuz görüş bildirmekte, olumlu görüş % 13.8’de kalmaktadır. Bu durum, konuyla ilgili öğretmenlerin büyük ölçüde olumsuz görüş belirttikleri şeklinde yorumlanabilir.

Görüşme bulgularına göre öğretmenlerin şu anda yürütülen sosyoloji dersi programının çağdaş bir sosyoloji eğitiminin sağlanması için uygun olup olmadığı ile ilgili olarak düşüncelerine bakıldığında; sadece **bir** öğretmen programı çağdaş bulduğunu, **üç** öğretmen eksiklikler olduğunu, güncellenmesi gerektiğini, uygulama boyutundaki eksiklikler nedeniyle kısmen yeterli olduğunu, **on sekiz** öğretmen de güncellik, bilimsellik, anlatım tarzı, aktüel konuların örneklendirilmesi, tartışma konularına yer verilmesi,

uygulamaya yönelik, problem çözücü ve teşhis edici, toplumu sorgulayıcı olmadığı, gerek uluslar arası gerekse bize özgü çağdaş dünyanın yaşadığı sorunları çok işlenmediği, öğrencinin aktif olmasına fırsat vermediği, gözlem ve araştırma yapma imkânı sağlamadığı gibi yönlerden eleştirmiş ve çağdaş olmadığını belirtmişlerdir. Öğretmenler büyük bir çoğunlukla programın çağdaş olmadığını düşünmektedirler.

Bu konuyla ilgili anket bulgularında öğretmenler büyük ölçüde olumsuz görüş belirttikleri görülmektedir. Görüşme bulgularına göre de öğretmenler büyük bir çoğunlukla programın çağdaş olmadığını düşünmektedir. Bu durumda bulgular birbirini desteklemektedir.

Tablo 14. Yürütülen sosyoloji programı ile öğrencilerin ihtiyaç duydukları sosyoloji bilgisini kazanıp kazanmadıklarına ilişkin görüşler

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Hiç katılmıyorum	1	,9	1,0	1,0
Katılmıyorum	20	18,3	19,0	20,0
Kısmen katılıyorum	64	58,7	61,0	81,0
Katılıyorum	19	17,4	18,1	99,0
Tamamen katılıyorum	1	,9	1,0	100,0
Toplam	105	96,3	100,0	
Kayıp Cevapsız	4	3,7		
Toplam	109	100,0		

Tablo 14’te görüldüğü gibi “Yürütülen sosyoloji programı ile öğrenciler ihtiyaç duyulan sosyoloji bilgisini kazanmaktadırlar.” görüşü ile ilgili olarak öğretmenlerin % 1.0’ı hiç katılmamakta, %19.0’ı katılmamakta, % 61.0’ı kısmen katılmakta, %18.1’i katılmakta, % 1.0’ı tamamen katılmaktadır. Buna göre öğretmenlerin yarıdan çoğu (%61.0) yürütülen sosyoloji programı ile öğrenciler ihtiyaç duyulan sosyoloji bilgisini kazanmaktadır görüşüne ortalama düzeyde katıldığı söylenebilir. Öğretmenlerin % 61.0 ile kısmen de olsa olumlu, %19.0’ının olumsuz, %18.1’i de olumlu görüş bildirmektedir. Olumlu görüş bildirenlerin çoğunluğu oluşturduğu ve öğretmenlerin büyük ölçüde yürütülen sosyoloji programı ile öğrencilerin ihtiyaç duyulan sosyoloji bilgisini kazanmakta olduğunu düşündükleri söylenebilir.

Görüşme bulgularında öğretmenlerin sosyoloji programı ile öğrencilerin ihtiyaç duyulan sosyoloji bilgisini kazanıp kazanmadıkları ile ilgili olarak düşüncelerine bakıldığında; üç öğretmen sosyoloji programı ile öğrencilerin ihtiyaç duyulan sosyoloji bilgisini kazandığını, **sekiz** öğretmen öğrencilerin bunu kısmen elde edebildiğini ve bunu elde etmede sorunun konuların bilgi düzeyinde kalması ve uygulama boyutunda eksiklikler olmasından kaynaklandığını, programın güncellenmesi halinde öğrencilerin ihtiyaç duyulan sosyoloji bilgisine ulaşabileceğini ve öğrencilerin sosyoloji bilgisini kazanmalarında onların ilgi eksikliğinin de etken olduğunu belirtmişlerdir. İlgi eksikliğinin nedeni olarak ta ÖSS sınavını, programın öğrencilerin sorunlarını yansıtamamasını ve yeterli ölçüde ilgilerini çekmemesini göstermişlerdir. **Dokuz** öğretmen de konuları güncel olmaması, soyut olması, teorik düzeyde kalması ile eleştirmiş ayrıca öğrencilerin konuları bilgi yığını ve angarya olarak görmelerinin ve burada yine aynı şekilde öğrencilerin sorunlarını yansıtmamasının ve ÖSS sınavında yeterli soru çıkmamasının öğrencilerin sadece gerektiği kadar bu dersle ilgilenmelerini getirdiğini ve bunun dersin hak ettiği ilgiyi bu sebepten de görememesine neden olduğunu belirtmişlerdir. Buna göre belirtilen nedenlerle öğrenciler büyük ölçüde ihtiyaç duyulan sosyoloji bilgisine ulaşamamaktadırlar.

Anket bulgularına göre öğretmenler büyük ölçüde yürütülen sosyoloji programı ile *öğrencilerin ihtiyaç duyulan sosyoloji bilgisini kazanmakta olduğunu düşünmektedir*. Görüşme bulgularına göre belirtilen nedenlerle de ihtiyaç duyulan sosyoloji bilgisine öğrenciler ulaşamamaktadırlar. *Görüşme ve anket bulguları birbirini desteklememektedir*.

3. 3. Sosyoloji Dersi ile İlgili Görüşler

Günümüzde Sosyoloji Dersi Lise, Anadolu Lisesi, Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerinin Sosyal Bilimler Alanının 11. Sınıfında ; Alan Dersi, diğer alanlar ile Fen Lisesi ve Anadolu Güzel Sanatlar Lisesinin 11. Sınıfında; alan seçmeli ders olarak okutulmaktadır.

Sosyoloji öğretmenlerinin sosyoloji dersinin gerekliliği ve zorunluluğu ile ilgili belirttikleri görüşler de aşağıda tablo ve anlatımlarda verilmiştir.

Tablo 15.Sosyoloji dersinin orta öğretim kademesinde mutlaka okutulmasına dair görüşler

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Katılmıyorum	3	2,8	2,8	2,8
Kısmen katılıyorum	6	5,5	5,5	8,3
Katılıyorum	31	28,4	28,4	36,7
Tamamen katılıyorum	69	63,3	63,3	100,0
Toplam	109	100,0	100,0	

Tablo 15'te görüldüğü gibi "Sosyoloji dersi orta eğitim kademesinde mutlaka okutulması gereken bir derstir." görüşüne öğretmenlerin % 2.8'i katılmamakta, %5.5'i kısmen katılmakta, % 28.4'ü katılmakta, % 63.3'ü tamamen katılmaktadır. Burada görüldüğü gibi öğretmenlerin çoğunluğu (%63.3)Sosyoloji dersi orta eğitim kademesinde mutlaka okutulması gereken bir ders olduğu görüşüne tamamen katılmaktadırlar, bu görüşe hiç katılmayanları ise bulunmamaktadır.

Görüşmede bu soru ile ilgili bulgulara bakıldığında ders yer almamalı diyen öğretmen bulunmamakla birlikte şimdiki durumun yeterli olduğunu düşünen **bir** kişi bulunmaktadır. Seçmeli olmasını, isteyen öğrencilerin dersi almasını, zorunlu olarak almamasının uygun olacağını düşünen **üç** kişidir. Diğer öğretmenler zorunlu olması gerektiğini belirtmişlerdir.

Öğretmenlere göre öğrenciler bu dersle içinde yaşadıkları toplumun hangi yasalar uyarınca ortaya çıktığını, yapısını, değişimini, gelişimini yakından tanıyarak içinde yaşadığı toplumu ya da dünyayı eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirme olanağına sahip olmaktadır. Bazı öğretmenlere göre bu ders, bir nevi davranış eğitimi vermekte ve öğrencilerin sağlıklı ilişkiler kurmalarını sağlamakta olduğundan mutlaka okutulmalıdır. Öğrenciler birtakım kavramların " toplumsal sapma" gibi ne olduğu bilgisini bu dersle

edinmektedir. Anket bulgularına göre Sosyoloji dersi orta eğitim kademesinde mutlaka okutulması gereken bir ders olduğu görüşüne tamamen katılmaktadırlar, bu görüşe hiç katılmayanları ise bulunmamaktadır. Görüşme bulgularında da orta eğitim kademesinde mutlaka okutulması gereken bir ders olduğu görüşüne tamamen katılmaktadırlar. Buna ek olarak neden okutulması gerektiğine dair öğretmenlerin görüşleri de alınmıştır. Bulgular birbirini desteklemektedir.

Tablo 16.Sosyoloji dersinin 4 yıl olan Orta öğretim kurumlarında zorunlu olmasına dair görüşler

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Hiç katılmıyorum	1	,9	,9	,9
Katılmıyorum	1	,9	,9	1,8
Kısmen katılıyorum	9	8,3	8,3	10,1
Katılıyorum	37	33,9	33,9	44,0
Tamamen katılıyorum	61	56,0	56,0	100,0
Toplam	109	100,0	100,0	

Tablo 16’da görüldüğü gibi “Sosyoloji dersi orta öğretim kurumlarında zorunlu olmalıdır.” görüşüne öğretmenlerin % 0.9’u hiç katılmamakta, %0.9’u katılmamakta, % 8.3’ü kısmen katılmakta, % 33.9’u katılmakta, %56’sı tamamen katılmaktadır. Buna göre öğretmenlerin yarıdan biraz fazlası (%56.0) “Sosyoloji dersi orta öğretim kurumlarında zorunlu olmalıdır.” görüşüne tamamen katılmaktadır, hiç katılmayanlar ise bulunmamaktadır.

Buna göre sosyoloji dersi öğretmenleri sosyoloji dersinin toplumların gelişmesinde ve çağdaşlaşmasında gerekli olduğunun bilincinde oldukları ve öğrencilerinin de bundan yararlanmalarının gereğine inandıkları düşünülebilir.

Anket bulgularına göre sosyoloji dersi orta eğitim kademesinde zorunlu okutulması gereken bir ders olduğu görüşüne tamamen katılmaktadırlar, bu görüşe hiç katılmayanları ise bulunmamaktadır. Görüşme bulgularında da orta eğitim kademesinde öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu tarafından zorunlu okutulması gereken bir ders olduğu görüşüne tamamen katılmaktadır. Bulgular birbirini desteklemektedir.

3.4. İzlenen Ders Kitapları ve Kaynaklarla İlgili Görüşler

Bu bölümde öğretmenlerin ders işlemede izledikleri yollar, ders kitapları ve tercih ettikleri ders kitabı ile ilgili görüşlerine yer verilmektedir.

Tablo 17.Sosyoloji öğretiminde genellikle aşağıdaki yollardan hangisinin izlendiğine dair görüşler

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Belirli bir ders kitabını seçmek ve yalnızca onu kullanmak	26	23,9	25,5	25,5
Belirli bir kitabı kullanmanın yanısıra öğrencilere not tutturmak	27	24,8	26,5	52,0
Belirli bir ders kitabı ve ÖSS'ye hazırlık kaynağı kullanmak	32	29,4	31,4	83,3
Herhangi bir kitaba bağlı olmadan konuları işlemek	11	10,1	10,8	94,1
Diğer	6	5,5	5,9	100,0
Toplam	102	93,6	100,0	
Kayıp Cevapsız	7	6,4		
Toplam	109	100,0		

Tablo 17’de belirtildiği gibi öğretmenlerin “Sosyoloji öğretiminde genellikle izledikleri yollar sıralandığında” ise öğretmenlerin % 25.5’i “belirli bir ders kitabını izlemekte ve onu kullanmakta”, % 26.5’i “belirli bir kitabı kullanmanın yanı sıra öğrencilere not tutturmakta”, % 31.4’ü “belirli bir ders kitabı ve ÖSS’ye hazırlık kaynağı kullanmakta”, %10.8’i “herhangi bir kitaba bağlı olmadan konuları işlemekte” dir. Buna göre sosyoloji öğretiminde genellikle izledikleri yollar sıralandığında en fazla (%31.4) izlenen yolun belirli bir ders kitabının ve ÖSS’ye hazırlık kaynağının kullanılması olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin % 26.5’i “belirli bir kitabı kullanmanın yanı sıra öğrencilere not tutturmakta” yolunu da tercih etmektedir.

Görüşme bulgularına göre sosyoloji öğretiminde hangi yolu izlediklerine bakıldığında; öğretmenlerden sadece **üçü** belirli bir ders kitabını seçme ve yalnızca o kitabı kullanma yolunu izlemektedir. Öğretmenlerin **dördü** belirli bir kitabı kullanmanın yanı sıra not tutturma, gazete kupürleri, güncel olaylar, konularla ilgili ödevler gibi yolları izlemektedirler. **On iki öğretmen** birçok yolu bir arada izlemektedir. Bunlar; ders kitabı yanı sıra günlük yaşamda uygulanabilirliğini sağlamak için çeşitli kitaplar, dergiler,

makaleler, birkaç ders kitabı, test kitapları, herhangi bir kitaba bağlı olmadan konuları işleme, gazete kupürleri ile aktüel konularla bağlantı kurma, bilgisayar laboratuvarını kullanma, öğrencilerin bir toplumsal olay ya da olguyu tartışmaları biçiminde sıralanabilir.

Anket bulgularına göre Sosyoloji öğretiminde genellikle izledikleri yollar sıralandığında en fazla (%31.4) izlenen yolun belirli bir ders kitabının ve ÖSS'ye hazırlık kaynağının kullanılması olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin % 26.5'i "belirli bir kitabı kullanmanın yanı sıra öğrencilere not tutturmakta" yolunu da tercih etmektedir. Görüşme bulgularına göre de öğretmenler çoğunlukla ders işlemede birçok yolu birlikte izlemektedir. Belirli bir ders kitabını izleme ve not tutturmanın yanı sıra, test kitaplarından yararlanma, bunların dışında konu ve yeri geldiğinde gazetede ve dergilerdeki çeşitli makaleler, kupürler kullanılarak örneklendirmeler yapılmakta ve aktüel konularla bağlantı kurulmaya çalışılmaktadır. Öğretmenlerin çok küçük bir bölümü sadece belirli bir ders kitabına bağlı olarak ders işlemektedir. Anket ve görüşme bulguları birbirini desteklemektedir.

Tablo 18. İzlenen ders kitabının yeterli olup olmadığına dair görüşler

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Hiç katılmıyorum	1	,9	,9	,9
Katılmıyorum	17	15,6	16,0	17,0
Kısmen katılıyorum	60	55,0	56,6	73,6
Katılıyorum	26	23,9	24,5	98,1
Tamamen katılıyorum	2	1,8	1,9	100,0
Toplam	106	97,2	100,0	
Kayıp Cevapsız	3	2,8		
Toplam	109	100,0		

Tablo 18'de görüldüğü gibi "İzlediğiniz ders kitabı (biçimsel yapı, bilgilerin yeterliliği, anlatım özellikleri, öğrenme etkinlikleri vb. açılardan) yeterlidir." görüşüne % 0.9'u hiç katılmamakta, %16'sı katılmamakta, %56.6'sı kısmen katılmakta,% 24.5'i katılmakta, %1.9'u tamamen katılmaktadır. Burada görüldüğü gibi "İzlediğiniz ders kitabı (biçimsel yapı, bilgilerin yeterliliği, anlatım özellikleri, öğrenme etkinlikleri vb. açılardan)

yeterlidir.” görüşüne öğretmenlerin yarıdan biraz çoğunun (%56.6) kısmen katıldığı söylenebilir.

Tablo 19. İzlenen ders kitabının yazarı

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
M.Öztürk-M.K.Coşkun	21	19,3	20,2	20,2
Mustafa Atabek	6	5,5	5,8	26,0
İbrahim H. Vural	14	12,8	13,5	39,4
Selman Erdem	52	47,7	50,0	89,4
Diğer	11	10,1	10,6	100,0
Toplam	104	95,4	100,0	
Kayıp Cevapsız	5	4,6		
Toplam	109	100,0		

Tablo 19’da görüldüğü gibi öğretmenlerin % 20.2’si M.Öztürk-M.K. Coşkun’un kitabını, % 5.8’i Mustafa Atabek’in kitabını, % 13.5’i İbrahim Vural’ın kitabını, % 50.’si Selman Erdem’in kitabını % 10’u ise diğer kaynakları tercih etmektedirler. Buna göre öğretmenleri yarısı Selman Erdem’in kitabını tercih etmektedirler. Selman Erdem’e ait ders kitabı uzun yıllardır okutulmakta olan bir kitaptır. İkinci tercih edilen ise Millî Eğitim Bakanlığı’na ait ders kitabıdır.

3.5.Öğretimde Karşılaşılan Problemlerin Kaynağı İle İlgili Görüşler

Bu bölümde, örnekleme yer alan öğretmenlerin öğretimde bir eksiklik varsa bunun neden kaynaklandığı ve yine verimli olmadıklarını düşünüyorlarsa bunun kaynağının ne olduğu hakkındaki görüşleri anlaşılmaya çalışılmıştır.

Tablo 20.Sosyoloji öğretiminde bir eksiklik varsa bunun en çok neden kaynaklandığına dair görüşler

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Kaynaklar yetersizdir	38	34,9	36,2	36,2
Öğretim kadrosu yetersizdir	6	5,5	5,7	41,9
Dersin müfredatı yetersizdir	37	33,9	35,2	77,1
Ders saati yetersizdir	13	11,9	12,4	89,5
Diğer	11	10,1	10,5	100,0
Toplam	105	96,3	100,0	
Kayıp Cevapsız	4	3,7		
Toplam	109	100,0		

Tablo 20’de görüldüğü gibi “Sizce sosyoloji öğretiminde bir eksiklik varsa bu eksiklik en çok neden kaynaklanmaktadır?” sorusuna öğretmenlerin %36.2’si “Kaynaklar yetersizdir.”, %5.7’si “Öğretim kadrosu yetersizdir.”, %35.2’si “Dersin müfredatı yetersizdir.”, % 12.4’ü “Ders saati yetersizdir.”, % 10.5’i ise “Diğer” cevabını vermişlerdir. Buna göre öğretmenlerin sosyoloji öğretiminde gördükleri eksikliğin en çok “Kaynakların yetersizliği” (36.2) ile “Ders müfredatı yetersizliği” olduğu söylenebilir. Bu durum sorunun giderilmesine yönelik çalışmaların ivedilikle yapılmasını gerekli kılmaktadır. Kaynakların çoğaltılarak geliştirilmesi, ders müfredatının yeterli kılınması için çalışmaların yapılması bu konuda mümkün çalışmalar olarak düşünülebilir.

Tablo 21.Sosyoloji öğretiminin yeterince verimli olmamasının kaynağına dair görüşler

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
İçinde bulunulan genel, ekonomik ve toplumsal şartlar	66	60,6	64,1	64,1
Okulun içinde bulunduğu şartlar	5	4,6	4,9	68,9
Müfredat	23	21,1	22,3	91,3
Kendi sorunlarım	2	1,8	1,9	93,2
Öğrenci kaynaklı sorunlar	7	6,4	6,8	100,0
Toplam	103	94,5	100,0	
Kayıp Cevapsız	6	5,5		
Toplam	109	100,0		

Tablo 21’de görüldüğü gibi “Sosyoloji öğretiminin yeterince verimli olmadığını düşünüyorsanız bunun kaynağı nedir?” sorusuna öğretmenlerin %64.1’i “İçinde bulunulan genel ekonomik ve toplumsal şartlar”, %4.9’u “Okulun içinde bulunduğu şartlar”, %22.3’ü “Müfredat”, %1.9’u “Kendi sorunlarım”, %6.8’i “Öğrenci kaynaklı sorunlar” cevabını vermişlerdir. Buna göre öğretmenlerin yarıdan fazlası (%64.1), sosyoloji öğretiminin yeterince verimli olmamasının kaynağının içinde bulunulan genel ekonomik ve toplumsal şartlar olduğunu belirtmişlerdir.

Bu bölümde örnekleme yer alan öğretmenlerin öğretimde karşılaştıkları problemlerin kaynağının en çok “Kaynakların yetersizliği” (36.2) ile “Ders Müfredatı yetersizliği” “İçinde bulunulan genel ekonomik ve toplumsal şartlar” olduğu söylenebilir. Öğretmenlerin bu görüşleri dikkate alınarak genel olarak ekonomik toplumsal şartlardaki düzelmenin onların problemlerinin ortadan kalkmasında etkili olacağı söylenebilir. Onlara göre, genelde Sosyoloji Programı ile ilgili bir tatmin ya da tatminsizlik söz konusu değildir. Öğretmenler sorunlara rağmen programı belirli düzeyde yeterli bulmaktadır.

Öğretmenlere görüşmelerde yöneltilen diğer sorular ve sorulara verilen cevaplar ele alındığında elde edilen bulgular;

1. Sosyoloji programının amaçlarının uygulanabilirliği konusundaki düşünceleriniz nelerdir?

Sosyoloji programının uygulanabilirliği ile ilgili olarak **üç** öğretmen uygulanabilir olduğunu, **üç** öğretmen öğretmenlerin katılımıyla ancak uygulanabilir olduğunu, **sekiz** öğretmen programın uygulanamaz olduğunu düşünmektedirler. Uygulanamaz olduğunu düşünenler programı özellikle teorik, yoğun olması ile eleştirmişlerdir. Bunun yanı sıra programın kavrama boyutunda kaldığını sorgulama, analiz sentez ve değerlendirme boyutunda yetersiz olduğunu düşünen ve eleştirenlerde bulunmaktadır. Bunların bir bölümü de ÖSS sınavına hazırlanan öğrencilerin derse yeterince odaklanmadığını bunun dersin uygulanmasını güçleştirdiğini, **iki** öğretmen

ancak öğretmenin öğrenciyle karşılıklı etkileşimi ve öğretmenin yönlendirmesiyle etkin olabildiğini, **üç** öğretmen ancak öğrencilerin katılımının sağlanması ile dersin uygulanabilir olabileceğini, **iki** öğretmen kısmen uygulanamaz, **iki** öğretmen de kısmen uygulanabilir olduğunu düşünmektedir. Buna göre öğretmenler büyük çoğunlukla programın teorik ve yoğun olması sebebiyle uygulanamaz olduğunu düşünmektedir. Uygulanabilir olduğunu düşünen sadece üç öğretmen bulunmaktadır.

2. Sosyoloji dersinin halen yürütülen programının amaçları toplumun beklenti ve ihtiyaçları ile uyuşmakta olduğunu düşünüyor musunuz? Uyuşmadığını düşünüyorsanız. Neden?

Sorusuyla ilgili görüşlerine bakıldığında **altı** öğretmen yürütülen programının amaçları toplumun beklenti ve ihtiyaçları ile uyuşmakta olduğunu düşünmektedir. **Bir** öğretmen programın var olanı incelediğini, beklenti ve ihtiyaçları karşılamayıp sadece sorunları tespit ettiğini, çözüm üretmek gibi çabasının olmadığını, toplumdaki gelişmeleri etkileyen çok fazla etken olduğunu ve bu yüzden çözüm üretmek ve beklentilerin karşılanması gibi konuların gerçekleşmesinin zor olduğunu düşünmektedir. **On beş** öğretmen programın amaçlarının toplumun beklenti ve ihtiyaçları ile uyuşmadığını, teorik olduğunu, güncellenmesi gerektiğini, toplumumuzu yansıtmadığını ve öğrencilerin de ÖSS sınavı ve diğer nedenlerle ilgisiz olduğunu belirtmektedir. Buna göre öğretmenlerin büyük bir bölümü toplumun beklenti ve ihtiyaçlarını karşılamadığını düşünmektedir. Bunda da en etkili neden olarak toplumun sorunlarını yansıtmaması ve topluma ait örneklerle desteklenmemesi gösterilmektedir.

3. Dersin işlenmesinde kullanılan materyallere ulaşmada sıkıntı yaşıyor mu? Materyaller istenilen kalitede mi? (CD, tepegöz vb. araç gereçler)

Sorusuna “sorun yaşamadım” şeklinde cevap veren sadece **bir** öğretmen bulunmaktadır. **Yirmi bir** öğretmen materyallere ulaşmada sorunlar yaşandığını belirtmektedirler. Okullarında yeterli sayıda bilgisayar, tepegöz

ve konuları destekleyecek CD'ler bulunmadığını belirtmektedir. Bilgisayar laboratuvarlarının ve sınıfların yetersiz olduğunu, yöneticilerden yeterli desteği alınamadığını belirtmektedirler. Bazıları kendi çabalarıyla materyal hazırlamaya çalıştıklarını ama bunun yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Konuları destekleyen CD'lerin hazırlanması ile dersin daha ilgi çekici ve anlaşılır olacağını, materyale ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir.

**4. Derste nasıl bir ölçme değerlendirme yöntemi uyguluyorsunuz?
Karşılaştığınız sorunlar varsa bunlar neler?**

Sorusu ile ilgili olarak belirttikleri görüşlere bakıldığında bu sorunlar “sınav düzeni, derslik” , “programın analiz sentez düzeyinde yetersiz olması” , “test için para toplamak”, “ ÖSS, hedefsizlik, hak etmeden sınıf geçme”, “dershane, ÖSS”, “derse ilgisizlik” ve “kalabalık sınıflar” olarak sıralanmaktadır. Öğretmenler genellikle klasik sınav ve ÖSS'ye hazırlık olması amacıyla test uygulamaktadır. Büyük bir çoğunluk bu yöntemlerin yanı sıra tartışma, ödev verme, sorumluluk yükleme, araştırma ödevleri gibi yollarla öğrencinin derse katılımını sağlayarak değerlendirmelerde bulunduğunu belirtmektedir.

5. Program beklentilerinizi ne oranda karşılıyor? (Amaç, içerik, işleniş, değerlendirme gibi açılardan)

Sorusu ile ilgili olarak belirttikleri görüşlere bakıldığında sadece **üç** öğretmen programın beklentilerini karşıladığını, **dokuz** öğretmen ise kısmen mümkün olduğunu düşünmektedir. Bu konudaki görüşler;

“Program, kuramsal düzeyde oldukça iyi olmakla birlikte uygulama düzeyinde yetersiz. Gündelik yaşamla bağ kurma yönü eksik. Bu başarıldığında öğrencinin ilgisi de artırılabilir.”,

“Dersin programı amaç, içerik, işleniş ve değerlendirme yönünden beklentilerimin ancak yarısını karşılamaya uygundur. Diğer yarısı ise kişisel çabalarla ve ek bilgiler, etkinlikler yoluyla giderilebilmektedir.”,

“Konular yeterli ama veriliş önemli. Etkinlik temelinde verilebilir. Evlilik türünün, kültürün, toplumsal yapının işlenmesi öğrencilerin hoşuna gidiyor. Toplumda yaşadığı ve konularla iç içe olduğu için ilgisini çekiyor veriliş önemli”,

“Program bence beklentileri karşılamak açısından yeterli hatta zaman zaman yoğunluğun azaltılması gereken yerler bile var. Örneğin ekonomi bölümünde ve ya diğer bölümlerde bazı hafiflemeler. Ayrıntıların azaltılması anlamında”,

” İçerik olarak beklentileri tam karşılamıyor. Amaç olarak tanıma ve kavramaya yönelik davranışlar var Öğrencilerin duyuşsal gelişimine yönelik davranışlar hiç yok. Hep bilmeye ve kavramaya yönelik davranışlar var. İşleniş ve değerlendirme de etkinlik temelindeki yapılandırıcı sisteme göre yeniden düzenlenmeli,”

“Uygulama boyutu yetersiz, alan araştırmaları boyutunda yöntemler de eklenerek teorik yanında uygulama yapılabilirdi. Sosyoloji veri bankası oluşturabilirdik”,

“Amaçlar uygun, kitabın içeriği ezberci, işleniş içeriğe göre olunca sıkıcı oluyor. Değerlendirmede içeriğe göre olacağı için yetersiz kalıyor.” şeklinde görüşler belirtilmiştir.

Yetersiz olduğunu düşünen **on** öğretmen de “Programın içeriği yoğun dolayısıyla ders saati yetersiz.”, “Verilmesi gereken amaç ve içerik oldukça yoğun, işleniş ve değerlendirme bölümünde yeterli açıklama yok.”, “Günümüz dünyasında ülkemizin konumunu gerçekçi bir şekilde ifade etmediği için yeterli olduğunu düşünmüyorum.” şeklindedir.

Buna göre programın yeterli ve yetersiz yanlarının olduğu ama öğretmenlerin çoğunlukla yetersiz buldukları görülmektedir.

6. Sizce programda eksik yönler var mı? Varsa bunlar neler?

Sorusuna verilen cevaplara bakıldığında; öğretmenlerin **üçü** programı yeterli bulmakta ve **dördü** ise kısmen yeterli bulmakta ve programın teorik

olduğunu, uygulama boyutunun eksik kaldığını ve günümüzden örneklerle desteklenerek ilgi çekici kılınması gerektiğini belirtmektedir. Bazı öğretmenler, eksiğinin yok hatta fazlasının olduğunu belirtmişlerdir. **On beş** öğretmen programın uygulama boyutunun eksik olduğunu ezbere dayandığını, teorik ve araştırma boyutuna izin vermediğini, sosyolojik bakış açısı kazandırma boyutunun eksikliğini, konuların çağdaş ve güncellikten uzak olduğunu, günümüz dünyasında ülkemizin konumunu gerçekçi bir şekilde ifade etmediğini belirtmişlerdir.

Öğretmenler büyük bir çoğunlukla programın birçok eksiğinin olduğunu belirtmişler. Çok azı eksik yönlerini belirtmemiştir. Eksik yönler; teorik olması, sosyolojik bakış açısı kazandırmaması, güncellik ve çağdaşıktan uzak olması olarak sıralanabilir.

7. Programın geliştirilmesi konusundaki düşünceleriniz neler? Bu konuda üç öneride bulunabilir misiniz?

Sorusu ile belirtilen önerilerine bakıldığında;

- “Ayrıntılı ve yoğun ve bağlayıcı olacağına öğretmenin önceliklerine yörenin ihtiyaçlarına, okulun çevresinin ihtiyaçlarına cevap verecek esneklikte olmalı.”
- “Öncelikle öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal gelişmesinin sağlayacak yeni amaçların belirlenmesi içerik açısından bazı konuların kapsamının daraltılıp bilimdeki yeni gelişmelerin yansıtılması gerekli.”
- “Sosyolojiyi bir bilim dalı olarak ortaya çıkaran nedenler üzerinde biraz daha ayrıntılı durulmalı.”
- “Amaç ve davranışlar yeniden düzenlenmeli. Amaçların verilisinde davranış temelinde, biçiminde, gözden geçirilerek verilmeli “Kavrar, eder” gibi. “
- “Öğrencileri toplumsal hayatın içine çekebilmek için zaman zaman etkinliklere izin verilmeli. Ders işlenirken toplumbilim konusunda uzman kişilere kaynak olarak başvurulmalı. Ülkemizdeki bilim adamları

açısından toplumun sorunlarını kavramaya yönelik güncel programlar da dersin kaynakları arasında ele alınabilir.”

- “Teori yerine uygulama, edebiyattan alıntılar, günümüz yazılarından alıntılar, sosyoloji alanında yapılmış alıntılar örnekleriyle farklı toplumlarda kadına ilişkin algılamalar. Örneğin; atasözlerinde kadına ilişkin algılamalar konulu çalışmaların oldukça ilgi çekici olduğunu düşünüyorum. Toplum hayatını tetikleyici etkenlerin sanat, politika gibi toplum yaşamını değerlendirme toplumda tetikleyici gücü ayırt edilebilmesi adına yönlendirmeler yapılabilir. Aktif hale getirilebilir.”

- “Drama konulabilir. Aile gibi konular bu şekilde işlenebilir.”

- “Akademi çevrelerinin gelişmesi lazım ki bu da geri kalanlara yansısın. Toplum teşhis edici olmalı dış kaynaklara daha az gidilmeli. Toplumu yansıtan bir program olmalı.”

- “Etkinlik odaklı olsa iyidir. Toplum araştırmacısı niteliği kısmen de olsa kazandırabilmelidir.”

- “İçerik hafifletilmeli, ödev veya gözlem konuları çoğaltılmalı.”

- “Akademisyenler grubuyla, branş öğretmenlerinin ve idarecilerin katılımıyla bu konuda bir ön çalışma yapılabilir. Öğretmenlerin somut önerilerinin belirlenmesi alınan sonucun raporu oluşturularak ilgili yerlere iletilebilir.”

- “Sosyoloji programının içeriği yeniden gözden geçirilmeli. Bu içeriğe uygun ders kitapları oluşturulmalı. Bu yolla da amaç-içerik uygunluğunun sağlanması.”

- “Programın verimli olarak işlenmesi için süre yeterli değil. Konular çok yoğun aynı konular daha az yoğun bir biçimde ve öğrenciye daha çok hitap edecek bir dilde işlenebilir.”

- “Öğrenciyi araştırmaya yönlendirmeli ve eleştirel bakış kazandırılmalı.

- “Öğrencinin neden-sonuç bağıını görebilmesini sağlayacak biçimde düzenlenmesi, öğrenciyi araştırmaya yönlendirmesi.”
- “Toplumun ihtiyaçlarını yansıtan, sorunların işlenmesinde esneklikler sağlayarak konuların işlenebileceği bir program olmalı.”
- “a) Öncelikle Türkiye’deki sosyal konular belirlenmeli (AB gibi) güncellik,
 - b) Kitaplar yazılırken öğretmenlere başka materyaller de (CD gibi) hazırlanmalı,
 - c) Ezber konular azaltılarak güdümlü tartışma konuları belirlenmeli,
 - d) Öğrencilere toplumsal sorunları çözme konusunda araştırma ve proje ödevleri verilmeli (belirlenecek konuda),
 - e) Bu ders öğrencilerin en yoğun olduğu (kaygı ve zaman açısından) son sınıflarda konulmamalı.
 - f) Ergenlikte toplumsal konulara ilgi duyulmasının artması nedeniyle onlara yönelik, ilgi çekici, kişilik geliştirici ve birey olduğunun ayırımına vardırıarak konular belirlenmeli. Konular kavramsal düzeyde kalmamalı.
 - g) Konularla ilgili gezi-gözlem imkânı tanınmalı.”
- “Konularla ilgili, ilgi çekici materyaller hazırlanmalı (CD, kitap)
- “Programın teorik kısmı hafifletilmeli.”
- “Birkaç öğrenci (derse ilgi duyan) derse giren öğretmenlerden oluşturulan bir komisyon kurulmalı. Program toplumdaki sorunlar belirlenerek o sorunların çözümüne yönelik hazırlanmalı.” biçiminde sıralanmaktadır.

8.Programın öğrencide yapıcı, üretici ve eleştirici düşünmeyi geliştirici nitelikte olduğunu düşünüyor musunuz?

Sorusuna verdikleri cevaplara bakıldığında öğretmenlerden **dördünün** bunun ancak öğretmenin yönlendirmesi ile kısmen mümkün olabildiğini, **üçü** öğrencide yapıcı, üretici ve eleştirici düşünmeyi geliştirici olmanın kısmen

gerçekleştiğini ve **biri** programın genelde öğrencinin bilmesi, öğrenmesi ve kavramasına yönelik olduğunu, kısmen yapıcı üretici ve sorgulayıcı olmayı sağladığını, programın öğrencide yapıcı, üretici ve eleştirici düşünceyi geliştirmeye elverişli başlıklar ve amaçlar içerdiğini fakat programın genel çerçevesinin bunun içinin doldurulmasını önleyici nitelikte olduğunu bu yüzden öğrencinin sosyolojik bakış açısını edinemediğini belirtmiştir. **Biri** de programın uygun ancak öğrencilerin ÖSS’den başka bir şey düşünmediğini ya da çaba sarf etmeden okulu bitirmekten yana olduklarını belirtmiştir. **On üç** öğretmende programın öğrencide yapıcı, üretici ve eleştirici düşünmeyi geliştirici nitelikte olmadığını belirtmiştir. Bununla ilgili olarak; programın amaç, içerik, yöntem bakımından öğrencide yapıcı, üretici ve eleştirici düşünmeyi geliştirmeye yeterli olmadığını, ayrıca programdan kaynaklanmayan dersane, disiplin sorunu, aileden gelen olumsuzluklar gibi nedenlerle de gelişmediğini belirtmişlerdir.

Buna göre öğretmenler büyük bir çoğunlukla programın öğrencide yapıcı, üretici ve eleştirici düşünmeyi geliştirici nitelikte olmadığını belirtmişlerdir. Programın yanı sıra diğer etkenler de öğrencide yapıcı, üretici ve eleştirici düşünmenin gelişmesini olumsuz etkilemektedir.

9.Size göre program öğrencilerin beklentilerini ne oranda karşılıyor?

Sorusuna verilen cevaplara bakıldığında; iki öğretmen öğrencilerin beklentilerini karşıladığını öğrencilerin zaten bilinçli olmamasından dolayı çok ta beklentilerinin olmadığını söylemektedir. **Bir** öğretmen programın öğrencilerin beklentilerini yarı yarıya karşılamaya uygun olduğunu diğer yarısının öğretmenin becerisine gayretine, donanımına kaldığını belirtmiştir. **On dokuz** öğretmene göre program öğrencilerin beklentilerini karşılamamaktadır. Çünkü öğrencilerin kendilerini, toplumu tanımalarına, ergenlik dönemi ve ÖSS sınavından kaynaklanan sorunlarına yardımcı olmamaktadır. Öğretmenler programın öğrencilerin birtakım sosyolojik kavramları tanımalarına yardımcı olmakta olduğunu ama tartışma, sorgulama

ve çözüm önerileri geliştirmeleri konusunda yetersiz kaldığını düşünmektedirler. Buna göre program; öğrencilerin araştırma, tartışma, sorgulama becerilerini geliştirilmesinde yetersiz kalmakta geliştirememektedir. Teorik kalmakta ve uygulamaya fırsat verici nitelikte yeniden düzenlenmesi halinde daha başarılı ve etkin olabileceği düşünülmektedir.

10.Sizce sosyoloji lise eğitiminde mutlaka yer alması gereken bir ders midir? Seçmeli ya da zorunlu mu olmalı? Yoksa hiç yer verilmemeli mi? Yer verilmeli ise neden? Yer verilmemesi gerektiğini düşünüyorsanız neden?

Bu soru ile ilgili olarak sosyoloji lise eğitiminde yer almamalı diyen öğretmen bulunmamakla birlikte şimdiki durumun yeterli olduğunu düşünen **bir kişi** bulunmaktadır. Seçmeli olmasını ve zorunlu olarak yer almasına gerek olmadığını, isteyen öğrencilerin dersi almasının uygun olacağını düşünen öğretmen **üç kişidir**. Diğer öğretmenler zorunlu olması gerektiğini belirtmişlerdir. Görüşlerle ilgili örnekler verilecek olursa;

“Toplumu tanınması, olguları anlayabilmesi açısından kısa kısa da olsa çeşitli konuları bilmesinde yarar olduğunu düşünüyorum.”

“Ne kazandırdığı genel ve özel amaçlarında belli. Bunlar gerekli. İnsan sosyal bir varlık olarak toplumda yaşamak zorundadır. İnsan yaşadığı toplumun ve çevrenin belki dünyanın farkında olmalıdır. Sonra sosyoloji dersi birçok bilimle ilişki içerisinde o farklı bilimlerin verilerini bütüncül bir anlayışla değerlendiren bir bilim olduğundan bu özelliği öğrencinin farklı farklı parçaları birleştirmesini de sağlar. Kendini ve toplumu tanımayan hiçbir birey doğru seçimlerde yapamaz”.

“Ergenlik çağı toplumsal uyanış çağı ve öğrencilerin toplumsal konulara merakının arttığı bir dönem olduğu için lise eğitiminde bu derse yer verilmeli.”

“Bireyin kendisini tanımaya yönelik olan psikoloji dersi de havada kalır, aksi takdirde. Toplumsal yapı, kültürel yapı bilinmezse birey kendini

yeterince doğru ve gerçekçi olarak algılayamaz. Felsefe dersinin amacına ulaşmak da ancak sosyoloji dersinden edinilen kazanımlarla anlamlı olabilir.

“Birey olmalarını, kendilerini sevmeyi ve saymayı sağladığı ve nasıl davranmaları gerektiğine yardımcı olduğu için ayrıca sosyoloji kendilerini ve toplumu tanımlarına yardımcı sağlıklı ilişkiler kurmalarını sağlıyor. Zorunlu olmalı. Lise konuları olmamalı çocuklar sosyolog olmayacaklar ama ne verilecekse o verilmeli iki saatte sosyal değişme ya da diğer konular verilemez. Kavramların ne olduğu” toplumsal sapma” gibi. Diziler çocukları etkiliyor. Olanlar normalmiş gibi düşünüyor. Doktorun teşhis koyması gibi teşhis konmasını sağlayacak. Sosyoloji farkındalığı sağlayacak çözümü kişiler kendileri üretecek. “

“Bence ergenlik dönemi gibi, öğrencinin kişiliğinin gelişmeye toplumsal konulara ilgi duymaya başladığı bir dönemde verildiği için liselerde sosyoloji dersi mutlaka olmalı. Ancak konuya ilgi duymayan öğrencilerde zorlanmamalı bu nedenle alan seçmeli olması bence uygun olur.”

“Psikoloji, sosyoloji, felsefe, mantık gibi dersler birbirini destekleyen konular içeriyor. Bütüncül bir yaklaşım içerisinde mutlaka zorunlu olmalı. Çocuk içerisinde yaşadığı toplumun kültürel, ekonomik yapısını ve değerlerini bilmek adına, çözüm olmasa bile bilmek ve uygun yaşamak adına toplumun refahı, asosyal bir insan olmaması için dersin gerekli olduğunu düşünüyorum. Ayrıca çağın gerçeklerinden uzak olmayan o gerçekleri içselleştiren gerçeğe uygun yaşayan topluma tezat düşmeyen bir kişilik yapısı için çünkü kişiliğin gelişimine katkı sağlıyor. Toplumun bireylerin beklentilerini, karşılama da kişinin bir pazılın parçaları olduğu düşünüldüğünde, parçanın da kendini gerçekleştirmiş olması gerekir ki toplumun beklentilerini yerine getirebilsin. Mutlu bireyler toplumun huzuru için gerekli. Düşünsel alt yapının gerçekleştirilebilmesi için kaynaklarda bilgi birikimi, gören, kavrayan, düşünen, anlayan, bilen araştıran bireyler gerekiyor. Problemler fark edilip o problemin parçası olmak yerine böylece çözüm arayışlarına gidilecektir.”

“Benim bu alanda eğitim görmem de lisedeki öğretmenim ve aldığım ders sayesinde olmuştu. Öğrenciler içinde yaşadığı toplumu öğrenmeli ki bunun için de bu dersi almalı.”

“İçinde yaşadığı toplumu tanıma açısından gerekli sosyal problemleri görmesi açısından gerekli mevcut durumu analiz edebilmeli.”

“İnsan sosyal bir varlık olduğu için içinde yaşadığı toplumun gerçekliklerini, özelliklerini, koşullarını çeşitli boyutlarda tanımak için verilmesi gerekli bir derstir. “Yaşayarak öğrenme” açısından önemli bir ders olabilir.”

“Aslında felsefe dersi gibi sosyoloji de zorunlu olabilir. Aynı şekilde psikoloji de.”

“Kesinlikle geliştirilerek zorunlu hale getirilmeli. Sosyoloji bireyin bilinçli bir vatandaş, iyi bir insan olabilmesi için vazgeçilmez koşullardandır. Çağdaş uygar bir insan olması için zorunludur.”

“Elbetteki zorunlu olmalı. İçinde yaşadığı toplumun, toplumsal değerlerini kavramadan, değişimdeki itici ve çekici nedenleri anlayıp değerlendirmeden, yaratıcı düşünebilme imkânı yoktur.”

“Lise son sınıfta yer almamalıdır. Öğrencilerin ÖSS’ye hazırlandıkları yıl yeni bir ders olarak karşılırlarına çıktığı için, çoğu zaman üzerinde yeteri kadar durulamamaktadır.”

“Sosyoloji eğitimde mutlaka yer alması gereken bir ders. Öğrencilerin içinde yaşadıkları toplumun hangi yasalar uyarınca ortaya çıktığını, yapısını, değişimini, gelişimini yakından tanıyarak içinde yaşadığı toplumu ya da dünyayı eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirme olanağına sahip olur. Toplumsal bir bilinç oluşturarak, ne yapabiliriz noktasında duyarlı birer birey olmalarını sağlar.”

“Gencin içinde yaşadığı toplumun yapısını ve işleyişini kavraması için şart. Üniversite sınavında da her bölümde soru olursa o zaman daha ilgili olurlar.”

“Hepimiz toplumda yaşıyoruz. Yaşadığımız toplumu tanıyabilmemiz için bu ders gereklidir. Ama son sınıfta değil daha önceki yıllarda “zorunlu” olmalı. Eskisi gibi. İnsan bulunduğu toplumdan soyutlanamaz bu durumda sosyoloji öğrenmek zorunludur (MF’ciler de öğrenmelidir, onlar da toplumda yaşıyor). Bireyin kendisini ve toplumunu tanıyabilmesi, diğer toplumlardan farkını görmek, kültür aktarımında (bilinçli olarak) bulunabilmek gerekir.”

“Sosyoloji ilköğretimin sonlarına doğru daha basit anlatımlarla, öğrencinin sosyalleşmesini sağlayacak, toplumsal ilişkilerini sağlıklı yürütebilmesine yardımcı olacak, kişiliğini geliştirebilecek içerikte ve zorunlu olmalı.”

Özetlenecek olursa öğretmenlere göre öğrenciler bu dersle içinde yaşadıkları toplumun hangi yasalar uyarınca ortaya çıktığını, yapısını, değişimini, gelişimini yakından tanıyarak içinde yaşadığı toplumu ya da dünyayı eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirme olanağına sahip olmaktadır. Bazı öğretmenlere göre bu ders bir nevi davranış eğitimi vermekte öğrencilerin sağlıklı ilişkiler kurmalarını sağlamaktadır bu nedenle mutlaka yer almalıdır. Öğrenciler, “toplumsal sapma” gibi birtakım kavramların ne olduğu bilgisini bu dersle edinmektedir.

Öğrenciler, yaşadıkları toplumun hangi yasalar uyarınca ortaya çıktığını, yapısını, değişimini, gelişimini yakından tanıyarak içinde yaşadığı toplumu ya da dünyayı eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirme olanağına sahip olmakta ve toplumsal bir bilinç oluşturarak, ne yapabiliriz noktasında duyarlı birer birey olarak katılmalarını sağlamaya yardımcı olmaktadır.

SONUÇ

Araştırmada ortaöğretimde uygulanan Sosyoloji Dersi Öğretim Programının bu dersin öğretimini yapan öğretmenlerin görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi yapılmaya çalışılmıştır.

Ankete katılan öğretmenlerin cinsiyet, hizmet süreleri, mezun oldukları okullar, mezuniyet alanları gibi kişisel özelliklerine bakıldığında ortaya çıkan durum şöyledir:

Ankete katılan Felsefe grubu öğretmenlerinin 34'ü (%34.9) erkek ve 69'u (%63.3) kadındır. Bu oranlara bakıldığında Ankara ili merkezinde görev yapan felsefe grubu öğretmenlerinin ağırlıklı olarak kadınlardan oluştuğu görülmektedir. Ayrıca bu sonuç felsefe grubu öğretmenliğinin erkeklere nazaran kadınlar tarafından daha fazla tercih edildiğine de bir işaret olabilir.

Öğretmenlerin hizmet sürelerine gelince, % 39.8'ini 6-10 yıl arası çalışanlar, % 34.3'ünü 11-15 yıl arası çalışanlar oluşturmaktadır. 21 yıl ve üstü çalışanlar ise %6.4 ile ankete katılan öğretmenlerin en küçük dilimini oluşturmaktadır.

Öğretmenlerin mezuniyet alanlarına ait bilgilere bakıldığında sosyoloji mezunları %44.9'u, felsefe ve felsefe öğretmenliği mezunları %48.6'yı, psikoloji mezunları %6.5'i oluşturmaktadır. Birçok üniversitenin sosyoloji bölümü bulunmaktadır. Az sayıda felsefe ve felsefe öğretmenliği bölümü ve mezununun bulunması ankete katılan sosyoloji mezunu sayısının çokluğunu açıklamaktadır. Psikoloji mezunlarının oldukça az olması ise daha çok öğretmenlik dışında iş alanlarında çalışabilmeleri ve öğretmenlik mesleğini daha az tercih etmeleri ile açıklanabilir.

Öğretmenlerin mezuniyet alanlarına bakıldığında çoğunluğu %78.9 ile lisans mezunları oluşturmaktadır. Yüksek lisans mezunları %15.6, doktora mezunlarının % 2.8 ile oldukça az olması ise ilk atama yerlerinin genellikle taşra olması, doktora ve yüksek lisans çalışmalarının güçlüğü ve ekonomik getirilerinin azlığı ile açıklanabilir.

Kişisel bilgiler bölümünde yer alan bilgilerle ilgili olarak sorularla ilgili çapraz tablolar oluşturulmuştur. Anket sorularına verilen cevapların kişisel bilgilere göre değişip değişmediğine bakılmıştır. Örneğin; bazı sorulara verilen cevapların cinsiyete bağlı olarak farklılık gösterebileceği düşünülmüştü. Karşılaştırmalar sonucunda; “yürütülen sosyoloji programının amaçlarının öğrencilerin bu alanla ilgili ihtiyaçlarını sağlamada yeterliliği” ile ilgili öğretmenlerin tutumlarının cinsiyete göre anlamlı olarak değişmediği görülmüştür. Cinsiyet bu konudaki görüşleri etkilememektedir. Diğer soruların cinsiyete göre değişip değişmemesi ile ilgili olarak yapılan karşılaştırmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir.

“Yürütülen sosyoloji programının amaçları, öğrencilerin bu alanla ilgili ihtiyaçlarını sağlamada yeterliliği” ile ilgili öğretmenlerin tutumları öğrenim durumuna, mezuniyet alanına, mezun olunan üniversiteye göre de anlamlı olarak değişmemektedir. Diğer anket sorularıyla da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Oysa mezuniyet alanına göre en azından sosyoloji eğitiminin “...mutlaka okutulması gereken bir derstir.” ve “...zorunlu olmalıdır.” görüşleriyle ilgili anlamlı bir farklılık olacağı beklenmekteydi. Burada da anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Bu konuda da, öğretmenlerin tutumları mezuniyet alanına göre anlamlı olarak değişmemektedir ($p>0.05$). Öğretmenlerin dersi önemsedikleri ve bu dersin gerekliliğine inandıkları söylenebilir.

Sosyoloji programının değerlendirmeye alınan kısmında öğretmenler çoğunlukla “Kısmen katılıyorum” biçiminde görüş bildirmişler, daha sonra ise sırayı çoğunlukla “Katılıyorum” ve hemen ardından “Katılmıyorum” görüşü almış ve bazen “Katılıyorum” ve “Katılmıyorum” çok yakın hatta eşit oranlarda yer almışlardır. “Hiç katılmıyorum” cevabı genelde oran olarak çok yer tutmamaktadır. Buna göre genelde olumlu kanaat taşıdıkları söylenebilir.

Öğretmenlerin sosyoloji dersi öğretim programının amaçları, bu alanla ilgili öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılaması, içeriği, öğretmenlerin sosyoloji dersi öğretiminin gerekliliği, problemleri ile ilgili görüşleri ele alındığında araştırmadan elde edilen bulgulardan aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Öğretmenler büyük ölçüde programın amaçlarının öğrencilerin bu alanla ilgili ihtiyaçlarını sağlamada yeterli olduğunu düşünmektedirler.

2. Toplumun beklenti ve ihtiyaçlarını karşılaması yönünde eksiklikler olmasına rağmen programın kabul edilebilir olduğu düşünülmektedir.

3. Sosyoloji programının içeriği, öğrencilerin toplumsal sorunlara ilgi göstermeleri ve bu sorunlara çözüm önerileri geliştirmelerini sağlamaya elverişli olmasını eksikliklere rağmen kabul edilebilir bulmaktadırlar.

4. “Sosyoloji dersinin programı içerik yönünden yeterlidir.” görüşünü ifade edenlerin çok da bulunmadığı ve bu konuda düzenlemelerin gerektiği söylenebilir. Ayrıca öğretmenlerin programın içeriğinin bütünüyle yetersiz olduğunu da düşünmedikleri söylenebilir.

5. Öğretmenlerin, sosyoloji programının aktüel konularla yeteri kadar desteklendiği görüşüne pek de katılmadığı ve bu konuda yeni düzenlemelerin gerektiği söylenebilir.

6. “Şu anda yürütülen sosyoloji programı çağdaş bir sosyoloji eğitiminin sağlanması için uygundur.” ile ilgili öğretmenler büyük ölçüde olumsuz görüş belirtmişlerdir.

7. “*Sosyoloji dersi ortaöğretim kurumlarında zorunlu olmalıdır.*” görüşüne tamamen katılmaktadır, hiç katılmayanlar ise bulunmamaktadır. Bu durum sosyolojinin Ortaöğretim kurumlarında gerekli bir ders olduğunun öğretmenlerce anlaşılmış olduğunun göstergesi sayılabilir. Günümüzde sosyoloji dersi Lise, Anadolu Lisesi, Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerinin Sosyal Bilimler Alanının 11. sınıfında; alan dersi, diğer alanlar İle Fen Lisesi ve Anadolu Güzel Sanatlar Lisesinin 11. sınıfında; alan seçmeli ders olarak okutulmaktadır. Belki de bu durum bütün zorunlu derslerde olduğu gibi bu dersin de okullarda zorunlu hale getirilmesini gerektirmektedir.

8. Sosyoloji öğretiminde izledikleri yollar sıralandığında en fazla izlenen yolun belirli bir ders kitabının ve ÖSS’ye hazırlık kaynağının kullanılması olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin yarısı Selman Erdem’in kitabını tercih etmektedirler. Selman Erdem’e ait ders kitabı uzun yıllardır

okutulmakta olan bir kitaptır. İkinci tercih edilen ders kitabı da Millî Eğitim Bakanlığı'na ait ders kitabıdır.

9. Öğretmenlerin büyük bir bölümü sosyoloji öğretiminin yeterince verimli olmamasının kaynağının içinde bulunulan genel ekonomik ve toplumsal şartlar olduğunu belirtmişlerdir.

10. Öğretmenlerin öğretimde karşılaştıkları problemlerin kaynağının en çok “Kaynakların yetersizliği” ile “Ders müfredatı yetersizliği” “İçinde bulunulan genel ekonomik ve toplumsal şartlar” olduğu görülmektedir. Genel olarak ekonomik toplumsal şartlardaki düzelmelerin öğretmenlerin problemlerinin ortadan kalkmasında etkili olacağı söylenebilir.

Araştırmanın görüşme bölümü için, anket formu temel alınarak ve yeniden düzenlenerek bir görüşme formu hazırlanmıştır. Bu form liselerde felsefe grubu öğretmeni olan ve sosyoloji dersine giren 22 öğretmene uygulanmıştır. Bu görüşme sonucunda elde edilen bulgular, bulgular bölümünde anket bulguları ile karşılaştırılarak verilmiştir.

Görüşme ile ilgili olarak öğretmenlerin cinsiyet, hizmet süreleri, mezun oldukları okullar, mezuniyet alanları gibi kişisel özelliklerine bakıldığında ortaya çıkan durum şöyledir;

Görüşme yapılan 22 öğretmenin 13'ü kadın, 9'u ise erkektir. Anketi cevaplayanlarda olduğu gibi görüşülen öğretmenlerin çoğunluğunu yine kadınlar oluşturmaktadır.

Öğretmenlerin 2'sini 1-5 yıllık, 2'sini 6-10 yıllık, 5'ini 16-20 yıllık, 7'sini 11-15 yıllık, 6'sını ise 21 yıl ve üstü hizmet süresi olanlar oluşturmaktadır.

Öğretmenlerin mezun oldukları okullara bakıldığında 6'sı Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi, 1'i Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, 10'u Ankara Hacettepe Üniversitesi, 3'ü Ankara Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 1'i Erzurum Atatürk Üniversitesi, 1'i de İstanbul Üniversitesi mezunudur.

Mezun oldukları alanlara bakıldığında öğretmenlerin 8'ini felsefe mezunları, 9'unu sosyoloji mezunları, 4'ünü felsefe grubu öğretmenliği

mezunları, 1'ini ise psikoloji mezunları oluşturmaktadır. Yine sosyoloji mezunları az farkla da olsa çoğunluğu, psikoloji mezunları da öğretmenlerin azınlığını oluşturmaktadır.

Görüşme sorularına verilen cevaplar sırasıyla ele alındığında;

1. Öğretmenler tarafından dersin işlenmesinde ders kitabından daha çok ve kitabın yanı sıra program incelenmekte ve kullanılmaktadır.

2. Yürütülen sosyoloji programının amaçlarının öğrencilerin bu alanla ilgili ihtiyaçlarını sağlamada yeterli olmadığı kuramsal, teorik ve kapsamlı olduğu ve güncellenmesi gerektiği düşünülmektedir.

3. Programın içerik yönüyle genellikle kapsamlı, yoğun, teorik olduğu ve içeriğin güncellenmesi gerektiğini düşünülmektedir.

4. Programın teorik ve yoğun olması sebebiyle uygulanamaz olduğu düşünülmektedir.

5. Programın teorik ve ezbere yönelik olması sebebiyle öğrencilerin ilgisini çekmediği ve ÖSS sınavına hazırlanmalarının da etkisiyle içeriğin, öğrencilerin toplumsal sorunlara ilgi göstermelerini ve bu sorunlara çözüm önerileri geliştirmelerini sağlamaya pek de elverişli olmadığı, bunlara rağmen programın öğrencilerin çok boyutlu düşüncelerine yardımcı olabildiği ama çözüm önerileri geliştirmede teorik olmasının da etkisiyle çok da yardımcı olamadığı belirtilmiştir.

6. Programın aktüel olmadığı, teorik kaldığı ve güncellenmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu konuyla ilgili olarak öğretmenler sosyal konuların işlenebileceği; Kıbrıs, AB, kapkaç sorunu gibi konuların ele alınmasına imkân sağlayan, tartışma ve araştırmaya fırsat veren bir programa ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir.

7. Öğrencilerin birey olarak toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına bilinçli olarak katkıda bulunabilmelerinin içeriğin güncellenmesi ve uygulamaya dönük bir program olması ile mümkün olabileceği düşünülmektedir.

8. Büyük bir çoğunlukla MEB ders kitabı dilinin daha anlaşılır olması ve fiyatının ucuz olması gibi nedenlerle tercih edilmektedir.

9. Programın çağdaş olmadığı düşünülmektedir.

10. İhtiyaç duyulan sosyoloji bilgisine öğrencilerin ulaşamadığı düşünülmektedir.

11. Programın teorik olduğu, güncellenmesi gerektiği, toplumumuzu yansıtmadığı ve öğrencilerin de ÖSS sınavı ve diğer nedenlerle ilgisiz olduğu belirtilmektedir. Buna göre öğretmenlerin büyük bir bölümü programın toplumun beklenti ve ihtiyaçlarını karşılamadığını düşünmektedir. Bunun en önemli nedeni programın toplumun sorunlarını yansıtmaması ve toplumumuza ait örneklerle desteklenmemesi olarak belirtilmektedir.

12. Belirli ders kitabı izleme ve not tutturmanın yanı sıra, test kitaplarından yararlanma, bunların dışında konu ve yeri geldiğinde gazetede ve dergilerdeki çeşitli makaleler, kupürler kullanılarak örneklendirmeler yapılmakta ve aktüel konularla bağlantı kurulmaya çalışılmaktadır. Öğretmenlerin çok küçük bir bölümü sadece ders kitabına bağlı olarak ders işlemektedir.

13. Öğretmenler tarafından sosyoloji konularını destekleyecek materyallerle ilgili sorunlar yaşanmaktadır. Okullarda kullanılacak araçlar az sayıdadır, materyallerle ilgili ortam; sınıf ve laboratuvarlar da yetersizdir. Ayrıca varolan az sayıda CD'nin kullanımı birtakım güçlükler içermekte ve konuların işlenmesinde kolaylık ve destek sağlayacak yeterli sayıda CD de bulunmamaktadır.

14. Öğretmenler tarafından genellikle klasik sınav ve ÖSS'ye hazırlık olması amacıyla test uygulanmaktadır. Büyük bir çoğunluk tarafından bu yöntemlerin yanı sıra tartışma, ödev verme, sorumluluk yükleme, araştırma ödevleri gibi öğrencinin derse katılımını sağlayarak değerlendirmelerde bulunduğu belirtilmektedir. Öğretmenlerin karşılaştığı sorunlar "sınav düzeni, derslik", "programın analiz sentez düzeyinde yetersiz olması", "test için para toplamak", "ÖSS, hedefsizlik, hak etmeden sınıf

geçme”, “dershane, ÖSS” , “derse ilgisizlik” ve “kalabalık sınıflar” olarak sıralanmaktadır.

15. Programın yeterli ve yetersiz yanlarının bulunduğu düşünülmektedir ama çoğunlukla yetersiz buldukları görülmektedir.

16. Programın birçok eksiğinin olduğu belirtilmiştir. Bunlar teorik olması, sosyolojik bakış açısı kazandıramaması, güncellik ve çağdaşıktan uzak olması olarak sıralanabilir.

Öğretmenlerin programın geliştirilmesi konusundaki düşünceleri ve önerilerine bakıldığında;

- “Ayrıntılı ve yoğun ve bağlayıcı olacağına öğretmenin önceliklerine yönenin ihtiyaçlarına, okulun çevresinin ihtiyaçlarına cevap verecek esneklikte olmalı.”

- “Öncelikle öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal gelişmesinin sağlayacak yeni amaçların belirlenmesi içerik açısından bazı konuların kapsamının daraltılıp bilimdeki yeni gelişmelerin yansıtılması gerekli.”

- “Amaç ve davranışlar yeniden düzenlenmeli.”

- “Öğrencileri toplumsal hayatın içine çekebilmek için zaman zaman etkinliklere izin verilmeli. Ders işlenirken toplumbilim konusunda uzman kişilere kaynak olarak başvurulması daha çok desteklemeli. Ülkemizdeki bilim adamlarını onlar açısından toplumun sorunlarını kavramaya yönelik güncel programları da dersin kaynakları arasında ele alabilir.”

- “Teori yerine uygulama, edebiyattan alıntılar, günümüz yazılarından alıntılar, sosyoloji alanında yapılmış alıntılar örnekleriyle farklı toplumlarda kadına ilişkin algılamalar. Örneğin; atasözlerinde kadına ilişkin algılamalar konulu çalışmaların oldukça ilgi çekici olduğunu düşünüyorum. Toplum hayatını tetikleyici etkenlerin sanat, politika gibi toplum yaşamını değerlendirme toplumda tetikleyici gücü ayırt edilebilmesi adına yönlendirmeler yapılabilir. Aktif hale getirilebilir.”

- “Drama konulabilir. Aile gibi konular bu şekilde işlenebilir.”
- “Akademisyenler grubuyla, branş öğretmenlerinin ve idarecilerin katılımıyla bu konuda bir ön çalışma yapılabilir. Öğretmenlerin somut önerilerinin belirlenmesi alınan sonucun raporu oluşturularak ilgili yerlere iletilebilir.”
- “Programın verimli olarak işlenmesi için süre yeterli değil. Konular çok yoğun aynı konular daha az yoğun bir biçimde ve öğrenciye daha çok hitap edecek bir dilde işlenebilir.”
- “Öğrencinin neden-sonuç bağıını görebilmesini sağlayacak biçimde düzenlenmesi, öğrenciyi araştırmaya yönlendirmesi.”
- “Toplumsal ihtiyaçlarını yansıtan, sorunların işlenmesinde esneklikler sağlayarak konuların işlenebileceği bir program olmalı.”
- “Bu ders öğrencilerin en yoğun olduğu (kaygı ve zaman açısından) son sınıflarda konulmamalı.”
- “Ergenlikte toplumsal konulara ilgi duyulmasının artması nedeniyle onlara yönelik, ilgi çekici, kişilik geliştirici ve birey olduğunun ayırımına vardırarak konular belirlenmeli. Konular kavramsal düzeyde kalmamalı.”
- “Konularla ilgili gezi-gözlem imkânı tanınmalı.” başlıkları altında toplanabilir.

18. Programın amaç, içerik ve yöntem bakımından, eleştirel düşünme, yapıcı ve üretici olma gibi açılardan yeterli olmadığı, ayrıca sadece programa bağlı olmayan nedenlerle de örneğin; dersane, disiplin sorunu, aileden gelen olumsuzluklarla da öğrencide yapıcı, üretici ve eleştirel düşünmeyi geliştirmedeği belirtilmiştir.

19. Programla öğrencilerin beklentileri karşılanmamaktadır. Çünkü programda yer alan konular öğrencilerin kendilerini ve toplumu tanımaları açısından yetersiz kalmaktadır. Bu konunun yetersiz olmasında öğrencilerin ergenlik döneminde olması ve ÖSS sınavına hazırlanmakta olmaları etkili

olmaktadır. Program onların birtakım sosyolojik kavramları tanımlarına yardımcı olmakta; tartışma, sorgulama ve çözüm önerileri geliştirmeleri konusunda yetersiz kalmaktadır. Program teorik kalmakta ve uygulamaya fırsat verici nitelikte yeniden düzenlenmesi halinde daha başarılı ve etkin olabileceği düşünülmektedir.

20. Dersin zorunlu olması gerektiği belirtilmiştir. Öğretmenlere göre bu dersle, öğrencilerin sağlıklı ilişkiler kurmaları, birtakım kavramları öğrenmeleri sağlanmaktadır. Ayrıca öğrenciler, yaşadıkları toplumun hangi yasalar uyarınca ortaya çıktığı, yapısı, değişimi ve gelişimini yakından tanıyarak içinde yaşadığı toplumu ya da dünyayı eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirme olanağına sahip olmakta ve toplumsal bir bilinç oluşturarak, “Ne yapabiliriz?” noktasında duyarlı birer birey olabilmektedirler.

Anket ve görüşme sonuçları karşılaştırıldığında görülmektedir ki ;

Ankete göre öğretmenler sorunlara rağmen programın amaçlarını belirli düzeyde yeterli bulmaktadırlar. Görüşmeye göre büyük bir çoğunlukla programın yeterli olmadığını kuramsal, teorik ve kapsamlı olduğunu ve güncellenmesi gerektiğini düşünmektedirler. Çok az sayıda öğretmen de bu konuda programın lise seviyesi için yeterli olduğunu düşünmektedir. Anket bulgularında kısmen yeterli bulunmuş görüşme ile de yetersizlikler dile getirilmiştir.

Ankete göre öğretmenler sosyoloji programının, öğrencilerin iyi birer yurttaş olarak toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına bilinçli olarak katkıda bulunabilmelerini sağlamakta olduğunu düşündükleri görülmekte, görüşmeye göre de bunun yani öğrencilerin katkıda bulunabilmelerinin içeriğin güncellenmesi ve uygulamaya dönük bir program haline getirilmesi ile mümkün olabileceği ortaya konmaktadır.

Ankete göre öğretmenler sosyoloji programının aktüel konularla yeteri kadar desteklendiği görüşüne pek de katılmadığı ve bu konuda yeni düzenlemelerin gerektiği söylenebilir. Görüşmeye göre öğretmenler

programın içerik yönüyle genellikle kapsamlı, yoğun, teorik olduğunu ve içeriğin güncellenmesi gerektiğini düşünmektedirler. Bulgular birbirini desteklemektedir.

Ankete göre öğretmenler büyük ölçüde programın çağdaş olması ile ilgili olumsuz görüş belirttikleri görülmekteydi. Görüşmeye göre de öğretmenler büyük bir çoğunlukla programın çağdaş olmadığını düşünmektedirler. Bulguların birbirini desteklediği görülmektedir.

Ankete göre öğretmenler büyük ölçüde yürütülen sosyoloji programı ile *öğrencilerin ihtiyaç duyulan sosyoloji bilgisini* kazanmakta olduğunu düşünmekteydi. Oysa görüşmeye göre belirtilen nedenlerle de ihtiyaç duyulan sosyoloji bilgisine öğrenciler ulaşamamaktadırlar gibi bir sonuca ulaşılmıştır. Burada *görüşme ve anket bulguları birbirini desteklememektedir*.

Ankete göre sosyoloji dersi ortaöğretim kademesinde mutlaka okutulması gereken bir ders olduğu görüşüne tamamen katılmaktadırlar, bu görüşe hiç katılmayanları ise bulunmamaktadır. Görüşmeye göre orta eğitim kademesinde mutlaka okutulması gereken bir ders olduğu görüşüne tamamen katılmaktadırlar. Buna ek olarak neden okutulması gerektiğine dair öğretmenlerin görüşleri de alınmıştır. Bulgular birbirini desteklemektedir.

Ankete göre sosyoloji dersi orta eğitim kademesinde zorunlu okutulması gereken bir ders olduğu görüşüne tamamen katılmaktadırlar, bu görüşe hiç katılmayanları ise bulunmamaktadır. Görüşmeye göre ortaöğretim kademesinde öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu tarafından zorunlu okutulması gereken bir ders olduğu görüşüne tamamen katılmaktadırlar. Bulgular birbirini desteklemektedir.

Ankete ve görüşmeye göre de öğretmenler çoğunlukla ders işlemede birçok yolu birlikte izlemektedirler. Belirli ders kitabı izleme ve not tutturmanın yanı sıra, test kitaplarından yararlanma, bunların dışında konu ve yeri geldiğinde gazetede ve dergilerdeki çeşitli makaleler, kupürler kullanılarak örneklendirmeler yapılmakta ve aktüel konularla bağlantı kurulmaya

çalışılmaktadır. Öğretmenlerin çok küçük bir bölümü sadece ders kitabına bağlı olarak ders işlemektedir. Bulgular birbirini desteklemektedir.

Ankete göre öğretmenleri yarısı Selman Erdem'in kitabını tercih etmektedirler. Selman Erdem'e ait ders kitabı uzun yıllardır okutulmakta olan bir kitaptır. İkinci tercih edilen ders kitabı da Millî Eğitim Bakanlığı'na ait devlet destekli bir ders kitabıdır. Görüşmeye göre öğretmenler çoğunlukla MEB kitabını sade dili ve ucuz olması sebebiyle tercih etmektedirler.

Öğretmenler büyük çoğunlukla programın teorik ve yoğun olması sebebiyle uygulanamaz olduğunu düşünmektedir.

Öğretmenlerin büyük bir bölümü programın toplumun beklenti ve ihtiyaçlarını karşılamadığını düşünmektedir. Bunda da en etkili olan neden olarak toplumun sorunlarını yansıtmaması ve bize toplumuza ait örneklerle desteklenmemesi belirtilmektedir.

Bilgisayar laboratuvarlarının ve sınıfların yetersiz olduğunu, bazılarının yöneticilerden yeterli desteği alamadığını belirtmektedirler. Bazı öğretmenler kendi çabalarıyla materyal hazırlamaya çalıştıklarını ama yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Hazır konuları destekleyen CD'lerin hazırlanması ile konuların daha ilgi çekici ve anlaşılır olacağını, bu konuda materyale ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir.

Öğretmenler genellikle klasik sınav ve bunun yanı sıra ÖSS'ye hazırlık olması amacıyla test uygulamaktadır. Büyük bir çoğunluk bu yöntemlerin yanı sıra tartışma, ödev verme, sorumluluk yükleme, araştırma ödevleri, gibi öğrencinin derse katılımını sağlayarak değerlendirmelerde bulunduğunu belirtmektedir.

Öğretmenler büyük bir çoğunlukla programın birçok eksiğinin olduğunu belirtmişler. Eksik yönler; teorik olması, sosyolojik bakış açısı kazandırmaması, güncellik ve çağdaşıktan uzak olması olarak sıralanabilir.

Genellikle anket bulgularında program kısmen yeterli bulunmuş, görüşme ile de tam olarak açıklığa kavuşturulamamış ifadeler ve neden yetersiz oldukları dile getirilmiştir.

Yapılan çalışmanın sınırları içinde ortaya çıkan sonuçlardan çıkarılacak öneriler ise şöyle sıralanabilir;

1.Öğretmenlere uygulanan anket ve görüşme bulguları ve gözlemlerimize göre sosyoloji dersinin içeriği yoğundur ve mevcut haftalık ders saati ile tamamlanması mümkün görülmemektedir. Ders programında haftada üç saat olarak gösterilen sosyoloji dersi uygulamada hafta da iki saat olarak okutulmaktadır. Ders, programda olduğu gibi üç saat okutulmalı ya da yoğunluğu azaltılmalıdır.

2. Etkili bir sosyoloji öğretimi için çeşitli araç gereç ve materyallerin kullanılması gerekmektedir. Elde edilen bulgulara göre öğretmenler derslerde araç gereç eksikliği çekmektedirler. Özellikle derslerde konulara uygun olarak hazırlanmış CD'lere ihtiyaç duyulmaktadır. Eğitim Teknolojileri tarafından bu CD'ler hazırlanarak bu eksiklik giderilebilir. Açık Öğretim için hazırlanan CD'ler öğretmenlerin de belirttiğine göre hem yetersiz hem de bilgisayarda kullanılamamaktadır.

3.Ortaöğretimde felsefe grubu derslerinin (felsefe, felsefe tarihi, sosyoloji, psikoloji) öneminin artırılması için bu grup derslere ait ÖSS'deki soruların sayısı çoğaltılmalıdır.

4. Etkili bir sosyoloji öğretimi için ders kitaplarının amaca uygunluğu ve niteliği son derece önemlidir. Bu amaçla öğrenci seviyelerine uygun, ilgi çekici okuma parçaları ve görsel malzemelerle zenginleştirilmiş ders kitapları hazırlanmalıdır.

5. Öğrenciler, sosyoloji dersinin kendileri için gereksiz olduğunu düşünmektedirler. Bundan dolayı derslerde bilginin nereden ve nasıl kullanılacağı bilgisinin verilmesi gerekmektedir.Dünyada ve Türkiye'de meydana gelen gelişmeleri, konularla ilgi kurarak yorumlamaya çalışmak ve ezberden uzak sebep sonuç ilişkilerine göre öğretim yapmak öğrencilerin ilgisinin artmasını sağlayacaktır.

6.Öğretmenlerin bildirmek istedikleri eksiklikleri, alan zümreleri aracılığıyla hazırladıkları raporları değerlendirmeye alacak bir birimin

bulunması ve etkili çalışması, eğitim ve öğretim açısından olumlu bir katkı sağlayacaktır.

7. Programın güncel bilgiler içerecek şekilde, uygulamaya dönük ve etkinlik temelinde olması, öğrencilerin eleştirel düşünmeyi geliştirmelerine yardımcı olacak şekilde hazırlanması gerekmektedir.

8. Programın çağın gereklerine göre yeniden düzenlenmesi yanında öğretmenlerin de bu konuda kendini yetiştirebilmesi için hizmet içi eğitim çalışmalarının da düzenlenmesi gerekmektedir.

9. Toplumun beklenti ve ihtiyaçlarını karşılamayabilmesi için toplumun sorunlarını yansıtan ve toplumumuza ait örneklerle desteklenen bir program, kitap ve CD gibi ders araç gereçleri hazırlanmalıdır.

Sonuç olarak:

Sosyoloji programı; öğretmenler tarafından çağdaş, güncel ve aktüel olmaması, teorik ve kapsamlı olması bakımından eleştirilmiştir. Ayrıca öğretmenler öğrencilerin ihtiyaç duydukları sosyoloji bilgisini ve sosyolojik bakış açısını kazanamadıklarını düşünmektedirler. Toplumsal sorunlara ilgi duyuş aşamasında olan öğrencilerin derse ilgilerinin çekilmesini önleyici etkenlerin azaltılması gerekmektedir.

Sosyoloji dersinin mutlaka okutulması gereken bir ders olduğu ve zorunlu bir ders olmasının öğrenciler için yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu dersle öğrenci, yaşadığı toplumun hangi yasalar uyarınca ortaya çıktığını, yapısını, değişimini, gelişimini yakından tanıyarak içinde yaşadığı toplumu ya da dünyayı eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirme olanağına sahip olmakta ve toplumsal bir bilinç oluşturarak “Ne yapabiliriz?” noktasında duyarlı birer birey olma yolunda kendini geliştirebilmektedir.

Konu başlıkları ile ilgili önemli bir eleştiri bulunmamakla birlikte öğretmenler işlenen konuların oldukça yoğun olması dolayısıyla öğretim yılı içinde hak ettiği biçimde işlenmesinin oldukça güç olduğunu belirtmektedirler. Amaç; araştıran, sorgulayan, sorunlara çözüm önerileri geliştirebilen bireyler yetiştirilmesidir. O halde Programın öğrencinin karşılaştığı yeni durumlarda

özüm üretebilmesine, eleştirel düşün­en bireylerin yetiştirilmesine imkân sağlayarak araştırma, tartışma gibi öğrenciyi aktif kılacak bir yapıda yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Genç neslin hem toplumun yapısını bilen hem de toplumun yaşamasının diğer bir şartı olan çağın yeterli, medeni, ilmî ve teknolojik bilgilerine sahip ve geliştiren bireyler olması isteniyorsa bu tabi ki eğitim aracılığıyla olacaktır. Daha önce de belirttiğimiz gibi eğitim, içinde yaşanan toplumun sosyal yapısında meydana gelen değişmelerden etkilenirken reformlara yol açmak bakımından da sosyal yapıyı etkileyip değiştirmektedir. Sosyoloji dersinde meydana gelen iyileşme, genç nesli ve bağılı olarak sistemdeki diğer kişilerin ve toplum hayatının istenilen düzeyde değiştirebilmesine katkı sağlayacaktır. Felsefe grubu dersleri birbiri ile bağlantılı olarak olumlu yönde gelişecek ve bu diğer derslerdeki başarıyı da etkileyecektir. Bazı öğretmenler sosyoloji dersini bir davranış kazandırma dersi olarak görmekteydiler. Buna katılmayanlar bulunsa da kendini ve toplumunun yapısını, kültürünü tanıyan bireylerin yaşamda daha başarılı olacakları söylenebilir.

KAYNAKÇA

AKYÜZ, Hüseyin

2001 Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma, MEB Yayınları, İstanbul.

AKYÜZ, Yahya

1999 Türk Eğitim Tarihi, Alfa Yayınları, İstanbul.

ALKAN, Cevat

1984 “Sosyal Bilimlerin Öğretiminde Yenileşme Eğilimleri”, Eğitim ve Bilim, 9,49:3-9.

ARSLANTÜRK, Zeki

1997 Sosyal Bilimler İçin Araştırma Metot ve Teknikleri, M.Ü.İ.F. Yayınları, İstanbul.

AYDIN, Mustafa

1991 Eğitim Sosyolojisi, Ankara.

AYDIN, İsmail, PAKSOY, Abdülkadir, ERDOĞAN, H.H. ve Bşk.

1998 Ankara İli'nin Cumhuriyet Öncesi ve Cumhuriyet Dönemi Eğitimi, Türk Hava Kurumu Basımevi.

BALCI, Ayşe ve A. YILDIRIM

1999 “Liselerde Sosyoloji Dersinin Öğretimi Üzerine Bir Araştırma”, Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2,17:80-95.

BEYDOĞAN, Hacı Ömer

1988 “Lise Sosyoloji Müfredat Programının Değerlendirilmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

BİNBAŞIOĞLU, Cavit

1978 Eğitim Psikolojisi, Binbaşıoğlu Yayınevi, Ankara.

BİLGİSEVEN, A.Kurtkan

1992 Eğitim Sosyolojisi, Filiz Kitabevi, İstanbul.

BİLHAN, Saffet

1996 Eğitim Sosyolojisi, A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara.

BÜYÜKKARAGÖZ, Savaş

1990 Genel Öğretim Metotları, S.Ü. Basımevi, Konya.

BÜYÜKDÜVENÇİ, Sabri

2001 Eğitim Felsefesine Giriş, Siyasal Kitabevi.

CANGIZBAY, Kadir

2002 Sosyolojiler Değil Sosyoloji, Ütopya Yayınları, Ankara.

CİCİOĞLU, Hasan

1985 Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim, Ankara.

CELKAN, Hikmet Y.

1991 “Gökalp’in Millî Sosyoloji Anlayışı”, Haz. İsmail Coşkun, 75. Yılında Türkiye’de Sosyoloji, Bağlam Yayınları, İstanbul.

CEVİZCİ, Ahmet

2000 Felsefe Sözlüğü, Paradigma Yayınları, İstanbul.

DOĞAN, İsmail

2000 Sosyoloji, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

GİDDENS, Anthony

2000 Sosyoloji, Ayraç Yayınevi, Ankara.

GÖKÇE, Feyyat

2000 Değişme Sürecinde Devlet ve Eğitim, Eylül Yayınevi, Ankara.

ERGİN, Osman

1977 Türk Maarif Tarihi, Eser Matbaası, İstanbul.

ERGİNER, Ergin

1994 “Öğrenmeyi Öğretme Disiplini Geliştirme”, Eğitim ve Bilim, 18, 94:15-20.

FİCHTER, Joseph

1990 Sosyoloji Nedir? Çev. Nilgün Çelebi, Konya.

KAFADAR, Osman

1997 Türk Eğitim Düşüncesinde Batılılaşma, Vadi Yayınları, Ankara.

KASAPOĞLU, M. Aytül

1991 Yükseköğretimde Sosyoloji Eğitiminin Sorunları, Ankara.

KÖKSAL, Hayal

1999 “Öğretmen Eğitimi ve Bilişim Teknolojisi”, Eğitim ve Bilim, 113, 23 : 50-53.

MARSHALL, Gordon

1999 Sosyoloji Sözlüğü, Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

- 1976 M.E.B. Tebliğler Dergisi, 1900.
- 1986 M.E.B. Tebliğler Dergisi, 2206.
- 1987 M.E.B. Tebliğler Dergisi, 2240.
- 1992 M.E.B. Tebliğler Dergisi, 2354.
- 1995 M.E.B. Tebliğler Dergisi, 2444.
- 1998 M.E.B. Tebliğler Dergisi, 2492.
- OZANKAYA, Özer
1999 Toplumbilim, Cem Yayınevi, İstanbul.
- ÖZTÜRK, Hüseyin
1993 Eğitim Sosyolojisi, Hatiboğlu Yayınevi, Ankara.
- ONUR, Bekir
1994 “Türk Eğitim Sisteminin Özellikleri”, Eğitim ve Bilim, 18, 93: 9-1.
- PEHLİVAN, Hülya
1995 “Öğretmen Davranışlarının Etkililiği”, Eğitim ve Bilim, 19,98:20-25.
- RUSSEL, Bertrand
1993 Eğitim Üzerine, Say Yayanları, İstanbul.
- ÖZDEMİR, Servet
1995 “Çağdaş Gelişmeler Işığında Öğretmenlik ve Öğretmenlik Mesleği”, Eğitim ve Bilim, 19,96:10.
- SAKAOĞLU, Necmettin
1992 Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul.
- ŞİMŞEK, Ali
1994 “Eğitim Reformu Tepeden Mi Yoksa Tabandan Mı Yapılmalıdır?”, Eğitim ve Bilim, 18,92:56-63.
- TAN, Mine.
1987 “Orta Öğretim Kurumlarında Sosyoloji Öğretimi”, “Orta Öğretim Kurumlarında Sosyal Bilimler Öğretimi ve Sorunları.” Editör: O. Nuri Poyrazoğlu. Ankara Türk Eğitim Derneği.
- TATLIDİL, Ercan
1993 Toplum, Eğitim ve Öğretmen, E.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir.
- TEZCAN, Mahmut
1993 Eğitim Sosyolojisinde Çağdaş Kuramlar ve Türkiye Gerçeği, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara.

TÜFEKÇİOĞLU, Hayati

1991 “Liselerde Tarih ve Sosyoloji Eğitimi”, İ.Ü.Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.

UÇAN, Ali

2005 “Türkiye’de Öğretmenlik Mesleğinin Tarihçesi”, Samsun Eğitim Platformu MEM Yayın Organı,4,5:8.

ÜLKEN, Hilmi Ziya

1967 Eğitim Felsefesi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

VARIŞ, Fatma

1998 Eğitim Bilimine Giriş, Alkın Yayınları.

YALAR, Taha

2001 Lise Sosyoloji Dersi Öğretim Programının Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, A.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

YALÇIN, D. ve Başk.

2004 Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.

YILDIRIM, Ali ve H. ŞİMŞEK

2003 Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara.

YILDIRIM, Ali

1997 “Lise Düzeyindeki Sosyal Bilimler Ders Programlarının Öğretim Sürecine Katkısı” Eğitim ve Bilim. 21, 104:48-64.

ZABUN, Beyhan

2002 Türkiye’de Ortaöğretimde Sosyoloji Öğretimi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

EKLER

EK 1. Öğretmen Anket Örneği

Sayın Meslektaşım,

Liselerde uygulanan Sosyoloji Dersi Programının değerlendirilmesini amaçlayan bu araştırma için sizin görüş ve önerilerinize gereksinim duyulmaktadır. Belirteceğiniz görüş ve öneriler bu programın geliştirilmesinde yararlanılabilecek verilerin elde edilmesi açısından önem taşımaktadır.

Vereceğiniz yanıtların yanlış olmasının söz konusu olmadığı bu ankette sizlerden istenen ankette yer alan soruları dikkatle okuyarak size en uygun gelen yanıtı işaretlemenizdir. Bu noktada önemli olan sizin kendi görüşünüzdür.

Bu araştırmada elde edilecek bulguların geçerliliği anketteki soruları yanıtlamadaki içtenliğinize bağlıdır. Vereceğiniz yanıtlar yalnızca bu araştırma için kullanılacaktır. Anket maddelerinden hiçbirini boş bırakmayınız.

Değerli görüş ve önerilerinizle araştırmaya katkı sağladığınız için şimdiden teşekkür eder, saygılar sunarım.

Nalan Alican

A. KİŞİSEL BİLGİLER

Aşağıdaki sorularla ilgili seçeneklerden durumunuza uygun olanını “X” işareti ile belirtiniz.

Çalıştığınız okul:.....

Cinsiyetiniz: ☐ Erkek ☐ Kadın

Öğretmenlik mesleğindeki hizmet süreniz: ☐ 1-5 yıl ☐ 6-10 yıl ☐ 11-15 yıl
☐ 16-20 yıl ☐ 21 yıl ve üstü

Öğrenim durumunuz :

☐ Ön lisans ☐ Lisans ☐ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Diğer

(belirtiniz).....

4- Mezuniyet Alanınız:

☐ Sosyoloji ☐ Felsefe ☐ Psikoloji ☐ Felsefe Grubu Öğretmenliği ☐ Diğer

(Belirtiniz)

5-Mezun olduğunuz okul, kent;

☐ Üniversite /Yüksekokul (Belirtiniz).....

☐ Fakülte (Belirtiniz).....

☐ Kent (Belirtiniz).....

6-Sosyoloji eğitimi ile ilgili herhangi bir hizmet içi kursa katıldınız mı ?

☐ Evet ☐ Hayır

7- Cevap evet ise katıldığınız kursları belirtiniz.

B.PROGRAMLA İLGİLİ GÖRÜŞLER

	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum
1-Yürütülen sosyoloji programının amaçları öğrencilerin bu alanla ilgili ihtiyaçlarını sağlamada yeterlidir.					
2-Sosyoloji programının içeriği, öğrencilerin toplumsal sorunlara ilgi göstermelerini ve bu sorunlara çözüm önerileri geliştirmelerini sağlamaya elverişlidir.					
3- Sosyoloji programının aktüel konularla yeteri kadar desteklendiğini düşünüyorum					
4-Sosyoloji programının içeriği, öğrencilerin iyi birer yurttaş olarak toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel					

kalkınmasına bilinçli olarak katkıda bulunabilmelerini sağlamaktır.					
5-İzlediğiniz ders kitabı (biçimsel yapı, bilgilerin yeterliliği, anlatım özellikleri, öğrenme etkinlikleri vb. açılardan) yeterlidir.					
6-Şu anda yürütülen sosyoloji programı çağdaş bir sosyoloji eğitiminin sağlanması için uygundur.					
7-Yürütülen sosyoloji programı ile öğrenciler ihtiyaç duyulan sosyoloji bilgisini kazanırlar.					
8-Sosyoloji dersi orta öğretim kademesinde mutlaka okutulması gereken bir derstir.					
9-Sosyoloji dersi, 4 yıllık Ortaöğretim kurumlarında zorunlu olmalıdır.					
10-Sosyoloji dersinin programı içerik yönünden yeterlidir.					
11-Sosyoloji dersinin halen yürütülen programının amaçları toplumun beklenti ve ihtiyaçları ile uyushmaktadır.					

Uyushmadığını düşünuyorsanız.

.....

.....

.....

12- Sosyoloji öğretiminde genellikle aşağıda belirtilen yollardan hangisini izlemektesiniz?

Belirli bir ders kitabını seçme ve yalnızca o kitabı kullanma

Belirli bir kitabı kullanmanın yanısıra öğrencilere not tutturma

Belirli bir ders kitabının yanısıra ÖSS' ye hazırlık kaynakları kullanma

Herhangi bir kitaba bağlı olmadan konuları işleme

Başka (belirtiniz)

13-İzlediğiniz ders kitabının yazarı :

☐ M.Öztürk-M.K. Coşkun

☐ İbrahim H. Vural

☐ Diğer

☐ Mustafa Atabek

☐ Selman Erdem

14- Sizce sosyoloji öğretiminde bir eksiklik varsa bu eksiklik en çok neden kaynaklanmaktadır?

☐ Kaynaklar yetersizdir.

☐ Öğretim kadrosu yetersizdir.

☐ Dersin müfredatı yetersizdir,

☐ Ders saati yetersizdir.

☐ Diğer

15- Sosyoloji öğretiminin yeterince verimli olmadığını düşünüyorsanız bu durum sizce neden kaynaklanıyor?

☐ İçinde bulunulan genel, ekonomik ve toplumsal şartlar

☐ Okulun içinde bulunduğu şartlar

☐ Müfredat

☐ Kendi sorunlarım

☐ Öğrenci kaynaklı sorunlar

Bu seçeneklerin dışında düşündüklerinizi yazınız.

.....

EK 2. Öğretmen Görüşme Örneği

Merhaba,

Liselerde uygulanan Sosyoloji Dersi Programının değerlendirilmesini amaçlayan bu araştırma için sizin görüş ve önerilerinize gereksinim duyulmaktadır. Belirteceğiniz görüş ve öneriler bu programın geliştirilmesinde yararlanılabilecek verilerin elde edilmesi açısından önem taşımaktadır. Bu araştırma kapsamında sosyoloji dersine giren felsefe öğretmenleri ile görüşme yapmaktayım. Görüşmenin yaklaşık 40 dakika süreceğini tahmin ediyorum. Görüşmeyi izin verirseniz kaydetmek istiyorum. Böylece görüşmenin kaydını daha ayrıntılı tutma imkânım olacaktır.

Değerli görüş ve önerilerinizle araştırmaya katkı sağladığınız için şimdiden teşekkür ederim.

A. KİŞİSEL BİLGİLER

Çalıştığınız okul:.....

Cinsiyetiniz: ☐ Erkek ☐ Kadın

Öğretmenlik mesleğindeki hizmet süreniz:

☐ 1-5 yıl ☐ 6-10 yıl ☐ 11-15 yıl ☐ 16-20 yıl ☐ 21 yıl ve üstü

Öğrenim durumunuz:

↑ Ön lisans ↑ Lisans ↑ Yüksek Lisans ↑ Doktora ↑ Diğer (belirtiniz).....

4- Mezuniyet Alanınız:

↑ Sosyoloji ↑ Felsefe ↑ Psikoloji ↑ Felsefe Grubu Öğretmenliği ↑ Diğer (Belirtiniz)
.....

5-Mezun olduğunuz okul, kent;

↑ Üniversite /Yüksekokul (Belirtiniz)

↑ Fakülte (Belirtiniz).....

↑ Kent (Belirtiniz).....

B.PROGRAMLA İLGİLİ GÖRÜŞLER

1. SORU: Siz dersin işlenişinde dersin programını mı yoksa ders kitabını mı öncelikli olarak dikkate alırsınız?
1. CEVAP:
2. SORU: Yürütülen sosyoloji programının amaçlarının öğrencilerin bu alanla ilgili ihtiyaçlarını sağlamada yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?
2. CEVAP:
3. SORU: Sosyoloji dersinin programının içerik yönünden yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?
3. CEVAP:
4. SORU: Sosyoloji programının amaçlarının uygulanabilirliği konusundaki düşünceleriniz nelerdir?
4. CEVAP:
5. SORU: Sosyoloji programının içeriğinin, öğrencilerin toplumsal sorunlara ilgi göstermelerini ve bu sorunlara çözüm önerileri geliştirmelerini sağlamaya elverişli olduğunu düşünüyor musunuz?
5. CEVAP:
6. SORU: Sosyoloji programının aktüel konulara yeteri kadar yer verdiğini düşünüyor musunuz?
6. CEVAP:
7. SORU: Sosyoloji programının içeriği, öğrencilerin birey olarak toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına bilinçli olarak katkıda bulunabilmelerini sağlamakta olduğunu düşünüyor musunuz?
7. CEVAP:
8. SORU: İzlediğiniz ders kitabının (biçimsel yapı, bilgilerin yeterliliği, anlatım özellikleri, öğrenme etkinlikleri vb. açılardan) yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?
8. CEVAP:
9. SORU: Şu anda yürütülen sosyoloji dersi programının çağdaş bir sosyoloji eğitiminin sağlanması için uygun olduğunu düşünüyor musunuz?

9. CEVAP:

10. SORU: Yürütülen sosyoloji programı ile öğrencilerin ihtiyaç duyulan sosyoloji bilgisini kazandıklarını düşünüyor musunuz?

10. CEVAP:

11. SORU: Sosyoloji dersinin halen yürütülen programının amaçları toplumun beklenti ve ihtiyaçları ile uyumakta olduğunu düşünüyor musunuz? Uyumadığını düşünüyorsanız. Neden.

11. CEVAP:

12. SORU: Sosyoloji öğretiminde genellikle aşağıda belirtilen yollardan hangisini izlemektesiniz?

Belirli bir ders kitabını seçme ve yalnızca o kitabı kullanma +

Belirli bir kitabı kullanmanın yanısıra öğrencilere not tutturma

Belirli bir ders kitabının yanısıra ÖSS' ye hazırlık kaynakları kullanma

Herhangi bir kitaba bağlı olmadan konuları işleme

Başka (belirtiniz)

13. SORU: Dersin işlenmesinde kullanılan materyallere ulaşmada sıkıntı yaşıyor mu? Materyaller istenilen kalitede mi? (CD, tepegöz vb. araç gereçler)

13. CEVAP:

14. SORU: Derste nasıl bir ölçme değerlendirme yöntemi uyguluyorsunuz? Karşılaştığınız sorunlar varsa bunlar neler?

14. CEVAP:

15. SORU: Program beklentilerinizi ne oranda karşılıyor? (Amaç, içerik, işleniş, değerlendirme gibi açılardan)

15. CEVAP:

16. SORU: Sizce programda eksik yönler var mı? Varsa bunlar neler?

16. CEVAP:

17. SORU: Programın geliştirilmesi konusundaki düşünceleriniz neler? Bu konuda üç öneride bulunabilir misiniz?

17. CEVAP:

18. SORU: Programın öğrencide yapıcı, üretici ve eleştirci düşünmeyi geliştirici nitelikte olduğunu düşünüyor musunuz?

18 CEVAP:

19. SORU: Size göre program öğrencilerin beklentilerini ne oranda karşılıyor?

19. CEVAP:

20. SORU: Sizce sosyoloji lise eğitiminde mutlaka yer alması gereken bir ders midir? Seçmeli ya da zorunlu mu olmalı? Yoksa hiç yer verilmemeli mi? Yer verilmeli ise neden? Yer verilmemesi gerektiğini düşünüyorsanız neden?

20. CEVAP:

ÖZET

Eğitim, toplumun örgütlenmesinde ve işleyişinde yetiştirdiği insan kaynağı ile yönlendirici olan bir kurumdur. Eğitim, hem toplumun benimsediği ve ihtiyaç duyduğu insan gücünü yetiştirilmesiyle toplumun devamlılığını sağlamakta hem de ferdin bedeni, zihni ve duygusal bakımdan gelişiminin temin edilmesi, toplumun yenileştirilmesi ve değerlerin geliştirilmesi yoluyla çağdaş insan yetiştirmeyi amaçlamaktadır.

Eğitim aracılığıyla ideal toplum ve ideal insan oluşturulmaya çalışılmaktadır. Eğitimin başarısı büyük ölçüde o topluma özgü olması ile sağlanacaktır. Bunun içinde eğitim, sosyolojinin araştırma ve incelmelerinden yararlanmak durumundadır.

Eğitim amacını gerçekleştirebilmek için öğretim programlarından yararlanılmaktadır. Programın hazırlanmasında; öğrenci, toplum, bilim ve teknik alanındaki gelişmeler, devletin ideal ve istekleri gibi konular etkili olmaktadır.

Bu çalışma ortaöğretimde uygulanan Sosyoloji Dersi Öğretim Programı üzerinedir. Öğretmenlerin, sosyoloji dersi öğretim programının amaçları, bu alanla ilgili öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılaması, içeriği, öğretmenlerin sosyoloji dersi öğretiminin gerekliliği, problemleri gibi konularda görüşleri alınmıştır. Bu görüşlere dayalı olarak Sosyoloji Dersi Öğretim Programının değerlendirmesi yapılmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT

To organize the society and educate the human resources in regulation, education is a guiding association. Education both aims to provide the continuity of the society by educating the manpower which the society adopts and needs and to bring up a modern person by assuring individual's physical, mental and emotional development and modernizing the society and improving the values.

By means of education, ideal society and ideal individual are tried to be formed. Education's success, mainly, will be achieved by being special to its society. For this reason education has to benefit from the research and analysis of sociology.

Education has to benefit from teaching programs to realize its aim. Topics such as student, society, science and the developments in the technical area, the ideals and demands of the government are effective in preparation of the program.

This study is about the Sociology Teaching Program which is applied in secondary education. Teacher's opinions about the aims of Sociology Teaching Program, meeting the needs of the students related to this area, its content, the necessity and problems of sociology teaching are taken. According to these opinions, evaluation of Sociology Teaching Program has been tried to be made.